

ПЕДАГОГИЧЕСКА ПРАКТИКА

МЕСЕЧНО СПИСАНИЕ ЗА ОСНОВНИ УЧИТЕЛИ.

Редакторъ: Антонъ Борлаковъ.

Одобрено отъ Министерството на народното просвѣщение
за училищнитѣ библиотеки съ окр. № 9925 отъ 11 априлъ
1921 г. и за народнитѣ читалища съ заповѣдь № 2664 отъ
13 августъ 1931 год.

ГОДИНА XV.

КН. 3 и 4.

декемврий 1935 год.
януарий 1936 год.

== ВАРНА ==

СЪДЪРЖАНИЕ:

I. Отъ теорията за практиката.

1. Ст. Омарчевски — Духът на новото време.
2. Г. Червенковъ — Роденъ и Песталоци.
3. Пеню Михайловъ — Възпитание чрезъ трудъ.
4. Г. Хр. Михайловъ — Алкохолизмътъ и детето.
5. Д. Правдолюбовъ — Народната ни приказка.
6. К. Ванковъ — Обяснително предметно учение.
7. Ив. Петковъ — Уредба на сръдцишнитъ училища.
8. К. П. Домусчиевъ — Кое е сжщественото въ една училищна реформа.

II. Изъ практиката за практиката.

1. Мих. Д. Николовъ — Какъ да учимъ правописъ въ I отд.
2. Н. Дермишковъ — 45 дни съ моитъ първаци.
(Скици по идеозрителния методъ за начално четене).
3. Мих. Д. Николовъ — Въ часъ по четене въ I отд.
4. Ат. Чешмеджиевъ — Работа съ деформиранъ текстъ по четене и писане.
5. Ж. Станчевъ — Държава. (Урокъ по гражданско четене).
6. М. Г. Пенчева — Римски цифри. (Урокъ въ I класъ).
7. Йорданъ Марковъ — Разпредѣление на материала по смѣтане за I отдѣление).
8. В. П. Нешевъ — Родно село.
9. Беню Тотевъ — Зима.
10. Кир. Н. Пантилеевъ — Зимна пѣсень.
11. Пан. Бояровъ — Всичко ми е готово.
12. В. П. Нешевъ — Честита нова година.

III. Изъ училището и живота.

У насъ.

1. Министърътъ на просвѣщението къмъ учителството.
2. Миристърътъ на просвѣщението къмъ ученицитъ.
3. Връщане на уволнени учители.
4. Дейностъ на подвижнитъ държавни кина.
5. Засилване на контрола върху филмитъ.
6. Предстояща дейностъ на читалищата.
7. Сътрудничество между учители и общински кметове.
8. Процедура при учителскитъ дисциплинарни дѣла.

Въ чужбина.

1. Забрана на смѣсени сръдни училища въ Прусия.
2. Смѣсени училища въ Англия.
3. Основни училища въ Испания.
4. Религиозни училища въ Швейцария.
5. Условно приемане на ученицитъ въ сръднитъ училища въ Швейцария.
6. Премахване домашнитъ ученишки работи въ едно английско училище.
7. Размѣна на писма между ученици отъ рвзни училища въ Югославия.

IV. Рецензии и книгописъ.

ЗА КОЛЕДАРСКИТЕ ХОРОВЕ

30

хубави двугласни и тригласни пѣсни,
композирани въ народенъ духъ,
ще намѣрите въ сбирката:

КОЛЕДАРСКИ ПѢСНИ

ОТЪ

АЛЕКСАНДЪРЪ КРЪСТЕВЪ,
ПАН. БОЯРОВЪ, Г. КОЛЕВЪ,
Б. ТОТЕВЪ, ХАР. КИРЯКОВЪ.

СЪДЪРЖАНИЕ:

1. Предъ вратника, 2. Хоръ на коледаритѣ, 3. Коледари, 4. Благословъ, 5. На стспанитѣ, 6. На стопанина, 7. На бабата, 8. За майката, 9. За майка съ нѣколко деца, 10. За башата, 11. За стария синъ, 12. На момата, 13. Малка мома, 14. День славенъ, 16. Сдумали се двама братя, 17. Сърдитъ деверъ, 18. На тръгване, 19. Споходна пѣсеиъ на коледаритѣ, 20. Богъ се роди, 21. Мари мсме, 22. Ратакинче, 23. Коледна премѣна, 24. Завило се вито хоѣо, 25. Господъ да влѣзе, 26. Три овчаря, 27. На Игнаждень, 28. Стани, господине, 29. Елови лесъ, 30. Коледни камбани.

Сбирката е отпечатана на луксозна хартия (холифрой) съ чистъ и ясенъ нотенъ печатъ.

Цена 10 лева.

За поржчки на повече отъ 5 екземпляра се прави отстъпъ 20 %. Стойността може да се изпраща и въ пощенски или гербови марки.

Непредплатени поржчки не се изпълняватъ.

Доставя се отъ администрацията на сп. „Педагогическа практика“, Варна, ул. В. Левски, 12.

ПЕДАГОГИЧЕСКА ПРАКТИКА

МЕСЕЧНО СПИСАНИЕ ЗА ОСНОВНИ УЧИТЕЛИ

Редакторъ: Антонъ Борлаковъ.

Стоянъ Омарчевски.

ДУХЪТЪ НА НОВОТО ВРЕМЕ

Въ единъ разговоръ съ Екертмана Гьоте казалъ: „Човѣчеството може да стане по-умно и по проникателно, но по-добро и по-щастливо — никога. Виждамъ деня, когато Богъ ще престане да се радва на човѣчеството, и когато ще поиска да унищожи всичко, за да започне ново творение“. Тия пророчески думи, каточели ги преживяваме днесъ. Кризата, която прекарва днесъ свѣтътъ, разтърсва тъй дълбоко материалнитъ и духовни устои на живота, че сякашъ наистина се касае за свършека на стария свѣтъ и за възхода на другъ новъ.

Всички мислятъ, че тая криза е отъ войната на насамъ. Не! Нейнитъ причини сж и причина на войната. Тъ сж много. Но главнитъ сж две: бързото нарастване на населението въ Европа и неимовѣрното развитие на техниката. Тия две причини не можеха да не упражнятъ влияние върху човѣшкото съзнание и устройството на живота. Тъ отключиха нови материални и духовни сили, създадоха нови отношения, поро-

Ст. Омарчевски.

териални и духовни сили, създадоха нови отношения, поро-

диха редъ непреодолими противоречия, натрупаха чувство, сгъстиха напрежения, създадоха умраза между народи и най-после се изразиха въ война. *Днесъ всички чувствуваме, че въ пожара на тая война изгорѣ едно минало и че сме предъ прага на едно ново бъдеще.*

Най-болезнено преживяваме тая криза въ областта на стопанството.

Техниката вмѣсто да донесе на човѣка освобождение и условия за посносенъ животъ, техниката го постави въ много тежка зависимостъ. Отъ цель направи го на срѣдство. Тя увеличи армията на безработнитѣ, на недоволницитѣ. Тя увеличи болестното състояние на днешната стопанска и финансова криза, и предизвика друга една, още по-страшна — моралната криза.

Не по-малко значителна е и международната политическа криза. Държавитѣ останаха изолирани една отъ друга и сж предоставени сами на себе си. Между тѣхъ владѣятъ не силитѣ на сближението, а тия на разединението. Отъ една страна се прогласява принципа за самоопредѣлението на народитѣ, а отъ друга страна се кжсатъ живи части отъ тѣлата на тия народи, за да се поставятъ подъ най-срамно робство. Организирайтъ се отъ една страна конференции за разоръжение, а отъ друга се правятъ най-силни приготовления за бъдещата война.

Въ тѣсна връзка съ стопанската и политическа криза стои още по-дълбоката и по-трайната — духовната криза. Ако човѣшкиятъ духъ останѣше незасегнатъ, може би, кризата щѣше да мине по-безболезнено. *Болниятъ духъ направи човѣка безпомощенъ.*

Днесъ всички ценности — естетически, морални, религиозни, — които давагъ смисълъ и значение на живота и сж висша санкция на нашето поведение сж сякашъ обезценени. Тѣ не могатъ вече да успокоятъ човѣшката съвѣсть. Нѣкога тия ценности бѣха въ сърдцето на човѣка, и на всички бѣ добре. Сега не можемъ да ги намѣримъ и въ мисълта: изкочили сж извънъ нея и *свѣдѣствата тъне въ тъмнина.*

Какво да се прави днесъ? Върху какво да обърнемъ вниманието си? Въ какво да вложимъ усилията си? Какво друго още да направимъ, за да преживѣемъ това болно време и да дочакаме оздравяването му?

За голѣмитѣ културни народи това нѣма значение. Тѣ иматъ запазени сили, по-леко да минагъ прага на новото време, защото те иматъ дълбока, жива и историческа традиция. Тѣ иматъ още и богатъ, сложенъ, наученъ и технически апаратъ. Най-носле тѣ иматъ и по-дълга морална и социална дисциплина.

Какво, обаче, имаме ние? На каква здрава основа можем да се опремъ, отдето да почне нашето развитие? Ние имаме една здрава любознателност, стремежъ къмъ наука. Не да го атрофираме, а да насърдимъ тоя стремежъ, защото никоя държава не може национално да съществува безъ духовно създаденъ и утвърденъ въ себе си народъ, безъ духовна култура. *Националното съзнание е въ зависимостъ отъ културата* — колкото тя е по-обемиста, толкова и то е по-голъмо.

Необходима ли е културата за човѣшкото съществуване? — Единъ е отговорътъ: културата е неизбежно условие за по-сносно съществуване и по-високо развитие на човѣшкото общество. Народи, които сж оставали съ слаба култура, винаги сж загивали.

Културата е преобразена човѣшка мисълъ. Безъ мисълъ нѣма творчество, нѣма култура, нѣма цивилизация. Културата си е създала инструментъ, съ който регулира човѣшкото развитие — това е планоуѣрното хармонично образование. Културата и образованието сж въ съотношение.

Огнището, отъ което излизатъ езицитъ на нашето образование, се казва българско училище. То е на поста си. Нали петъ десетилѣтия то вече прави усилие да постигне целта си? И много нѣщо ни даде. Материалната си култура дѣлжимъ на него. Духовниятъ и материаленъ нашъ напредѣкъ ще се засили, когато издигнемъ още повече българското училище, когато дадемъ по-дълбоко общо и професионално образование.

Да се държимъ за българското училище. То ни дава опитността на много народи и много времена. Просвѣтата е благодетелка на човѣчеството. Знанието смирява великия, очудва обикновенния и възвисява мѣничкия човѣкъ.

Заслонени подъ стрѣхитъ на българското училище, ние безболезнено ще прескочимъ прага на новото време.

Г. Червенковъ — София

РОДЕНЪ И ПЕСТАЛОЦИ

Роденъ е най-великиятъ скулпторъ на Франция. Камъкътъ, до който се е докосвала ржката му, се е превръщаль въ одухотворена материя. Въ нея живѣе духътъ на голѣмъ художникъ и дълбокъ мислителъ. Неговото тънко око открива красиви форми и въ най-обикновени нѣща, и ржката му ги предава съ такава вещина!

Въ това отношение приятелитъ му го считали магьос-

никъ. Много пжти го молили да имъ даде ключа на тайната си. Еднажъ той имъ казалъ: „Елате утре вечеръ въ работилницата ми, и азъ ще ви го дамъ!“

На другия день любопитството завлѣкло всички въ голѣмия салонъ на прочутия ваятель. Мълчаливиятъ миръ на „каменнитѣ издѣлия“ ги обгърналъ отъ всички страни. Тѣхната красота се носѣла изъ въздуха и галѣла душатѣ имъ. Общъ вѣкъ на опиянения и възторгъ се изтръгналъ изъ всички гърди. Но... тъкмо въ тоя мигъ Роденъ завъртѣлъ електрическия ключъ, и залата потънала въ тъмнина. Всички възроптали.

На този ропотъ домакинътъ отвърналъ съ тихъ, спокоенъ гласъ:

— Вие виждате красотата само съ вашето зрение. Какво заблуждение! Така вие се радвате на най-дребнитѣ ѝ прояви. А тази красота е толкозъ мимолетна! Завъргѣхъ електрическия ключъ, и тя се изгуби въ мрака. Какво нещастие би било за васъ, ако ослѣпѣете! Тогава вие ще затворите единичката врата, презъ която приемате красотата, и нещастиего ви ще бжде двойно. А вие не знаете, че у всѣкого отъ васъ има и друга врата на красотата: мускулитѣ на вашитѣ ржце. Пжтътъ, който тя ще извърви до дома на вашия духъ, е дългъ, защото минава презъ сърдцето. Но затова пжкъ образътъ ѝ е дълготраенъ и топълъ, защото е взелъ отъ топлината на сърдцето. Него никой не може ви отне! Тоя образъ е пропитъ съ любовъ, а нѣма истинско изкуство безъ това свято чувство. Само тогава то ще може да сгрѣва душитѣ и ги превъзпитава.

Ето защо разтворете тия врати на вашитѣ души, и вие ще видите свѣта въ пълната му красота!

Ето ви ключътъ на моята тайна. Съ него вие ще отключите красотата на моитѣ творения. Пристѣпете къмъ мълчаливитѣ ми рожби, попиайте ги и ще проумѣете моитѣ слова!...

Това е казалъ той, ваятельтъ на твърдия камъкъ въ Франция.

А много години преди него е прозрѣлъ тѣзи истини за красотата — най-голѣмиятъ ваятель на човѣшката душа — татко Песталоци. Работилницата му, малка, бедна сграда въ Швейцария, се пълнѣла съ деца, и той, тихъ и мълчаливъ, държалъ въ едната си ржка длето — безграничната си обичъ къмъ децата, а въ другата стискалъ чукъ — своето проникновение. Съ всѣки ударъ разварялъ нови врати въ малкитѣ души. И каква радостъ свѣтвала въ тѣхнитѣ очи!... Красотата, която се носѣла край тѣхъ, но не я видѣли, сега съ духовния си взоръ прозрѣли. И чудото, което пророкътъ проповѣдвалъ, се сбдждало: царството Божие слѣзло на земята въ мрачната и бедна работилница на скромния учителъ.

Малкото, никому непознато градче Бургдорфъ почнало да привлича любопитни отъ всички страни. Тѣ идвали да видятъ „какъ Гертруда учи децата си“ въ своя възпитателенъ домъ. Гледали и недоумѣвали. Тѣ знаели отъ своитѣ учители че знанията за свѣта и неговата красота пжтуватъ само по пжтя на око и ухото до дома на разума и, че той е единкиятъ управителъ на онова бедно царство, което се казва : „човѣшки животъ“. А тукъ за първи пжтъ видѣли, какъ Гертруда съ своитѣ деца събиратъ знания и красота съ ржка по пжтя на труда. И отъ духовнитѣ богатства на тия малки иманяри лѣхала такава топлина! Защото тѣхнитѣ ценности били съ-рѣти отъ топлината на сърдцето, преди да стигнатъ до леденото царство на ума.

Гертруда разбрала недоразумението на своитѣ гости и пояснила :

... „Пжтътъ, който следва природата въ развитието на човѣчеството, е неизмѣнимъ. Нѣма и не може да има две добри методи за обучение ; има само една, а тя е методата, която се опира безусловно върху естествентѣ закони ; всѣка отъ тѣхъ е толкова по-малко лоша, колкото по-отблизо следва тия закони ...

... Всѣко едностранчиво развитие на нѣкоя отъ нашитѣ сили не е истинско, природосъобразно, а само — мнимо развитие ; то е звѣдливиетъ металъ и звучащата обвивка на човѣш ото образование, но не и самото човѣшко образование.

... Дето една отъ тия три сили : любовта, мисленето и трудътъ е слаба, обезсилена и неразвита или пжкъ кривооформенъ, тамъ липсва изцѣло общата сила на човѣшката природа, безъ която другитѣ две сили не сж въ състояние да запазятъ простора, необходимъ за благотворното имъ влияние ...

... Всѣки отдѣленъ човѣкъ се ражда съ твърде голѣмо различие въ силитѣ си спрѣмо хиляди и хиляди други хора. Единъ е създаденъ съ превъзходство въ заложбитѣ на сърдцето ; другъ — въ ония на духа, а трети — на изкуството. И всѣка една отъ тия единични сили се развива природосъобразно само чрезъ простото ѣ употребление ...

... Ходътъ на природата въ развитието на човѣшкитѣ сили, предоставенъ самъ на себе си, върви бавно, изхождайки отъ сѣгивно-жизотинското въ човѣшкия родъ, което именно го спѣва. Този ходъ, ако трѣбза да се издигне до развитието на човѣшкото въ човѣка, предполага отъ една страна почощта на просвѣтената любовъ, а отъ друга страна — просвѣтеното ползуване отъ художеството, що човѣчеството е спечелило чрезъ вѣковния опитъ ...

Тия педагогически скрижали на татко Песталоци били изнесени отъ Бургдорфъ и прѣснати по всички краища на

стария и новъ свѣтъ. И скоро домътъ му започналъ да се пълни съ питомници отъ всички страни.

Единъ богатъ американецъ ималъ капризенъ, непокоренъ синъ. Много възпитатели се залавяли да го изправятъ, но на края тѣ всички ставали играчка въ неговитѣ ръце. До ушитѣ на милионера стигнала славата на възпитателния домъ въ Бургдорфъ. Той влѣзълъ въ връзка съ неговия ръководител и му изпратилъ своето непослушно момче.

Следъ две години огишълъ самъ да си го прибере. Каква разлика забелязалъ бащата въ своя синъ! Дълго беседвалъ съ него, но не могълъ да го познае. Гледалъ го такъвъ кротъкъ, уменъ, послушенъ и се чудѣлъ: „Дали наистина, това е моятъ необузданъ синъ?“

Влѣзълъ Песталоци. Американецътъ дълго време мълчаливо го разглеждалъ. Той билъ грозенъ, съ сипаничаво лице, разрошена, четинеста коса, изтрита и лошо закопчани панталони, а обувката — разкривечи и безъ връзки.

Милионерътъ дълго мълчалъ, после — станалъ, приближилъ се до Песталоци и го запиталъ:

— Кажете ми, въ какво се състои вашата тайна да преобразявате човѣшкитѣ души? Собствено, азъ не виждамъ около себе си, нито и у васъ лично нищо, необикновено!..

— Имате право! — отвърналъ Песталоци. Моята тайна се не вижда съ обикновени очи. Тя лежи дълбоко, ето, тукъ, въ моето сърдце! Само сърдцеведцитѣ могатъ да я прочетатъ. А тя се състои само отъ една дума, която разтваря, всички врати: любовъ. Нѣма истинско възпитание безъ нея. Само съ това чувство Христосъ превъзпита стария езически свѣтъ...

Американецътъ едва сега видѣлъ презъ дрипитѣ на тозъ великъ учителъ, че въ сърдцето му блести рубинъ, голѣмъ и скъпъ, какъвто нѣмалъ никой царъ въ свѣта.

Навелъ глава и му се поклонилъ тъй дълбоко, както богомолцитѣ се кланятъ предъ своя Богъ.

П. Михайловъ — Разградъ.

ВЪЗПИТАНИЕ ЧРЕЗЪ ТРУДЪ.

Има още мнозина, които смѣтатъ труда за нѣщо долно, низко, нѣщо което позори своя авторъ и което трѣбва да се върши само отъ простия работникъ.

Често ще срещнете млади и здрави хора, съ и безъ какво да е образование, да не похващатъ нищо, да се скитатъ по улици и кафенета и да очакватъ да намѣрятъ „подходяща“ за тѣхъ работа, макаръ че родителитѣ на мнозина отъ тѣхъ

иматъ достатъчно работна земя, която се нуждае отъ работни ръце.

А „подходяща“ работа за мнозинството отъ тия хора днесъ изобщо се смѣта чиновничеството. А колко полезни биха били тѣ и на държавата, и на общество, и на себе си, ако бѣ време бѣха приучени къмъ трудъ и работа?

Присъжествувайки на сказката на единъ нашъ общественикъ, азъ чухъ, между другото, да казва: „Днесъ спасението на всички ни отъ голѣмата обществена и свѣтвна криза е трудътъ на всички ни по всички негови отрасли и насоки“.

Тия правдиви негови думи ме наведоха на мисълта да изложя мнението на видния френски педагогъ и общественикъ П. Дегилажъ¹⁾ за значението на труда, изобщо и какъ може да се създаде навикъ у хората къмъ него.

Всѣки отъ насъ знае, че природата, която е източникъ на всички земни блага, не дава нищо даромъ на човѣка. Тя дава и обещава всичко само чрезъ труда и работата; за нея работата е върховенъ законъ; нѣма ли работа, нѣма и условия за животъ.

Дже и предизгоричниятъ човѣкъ, „хвърленъ голъ върху голата земя“, за да добие нѣщичко отъ неизчерпаемата благодатъ на мащехага-природа, е трѣбвало да употребява упоритъ трудъ. Иначе той е трѣбвало да гладува. Нищо даромъ не му се давало. „Колко усилия и устойчивостъ е трѣбвало на това обезоржжено същество, сгушено подъ листалака на дървесата, за да защити живота си противъ грамаднитѣ животни, за да се нахрани съ тѣхното съвсемъ прѣсно месо, за да се облѣче съ кожата имъ и за да имъ оспори своето жалко убѣжище“!

Не малко време е трѣбвало за неговата първобитна интелигентностъ, преди да се досѣти да посѣе малко ечмикъ върху малка горска полянка, да опитоми кучето, вола и овцата!

Трѣбвало е да минатъ редица вѣкове въ непрекъснатъ трудъ, лишения и борби, докато човѣкъ открие металитѣ. Последнитѣ сж му дали възможностъ да се отърси отъ дивачеството и да навлѣзе постепенно и бавно въ цивилизацията на воднитѣ селища. Макаръ и първобитна сама по себе тая цивилизация, обаче тя се явява вече доста интересна.

Земята, изворъ на неизчерпаеми богатства, отстъпва човѣку тия последнитѣ само съ цената на непрекъснатъ трудъ и усилия. „Науката се е усмихвала само на доблестнитѣ. Животътъ всѣкога е билъ, па и сега е, сурова и безмилостна борба противъ планинскитѣ скали, пустинния пѣсъкъ, рѣчната вода, блатнитѣ миязми, океанскитѣ бури, почвеното безплодие, буренацитѣ и опаснитѣ животински продукции“.

Нашиятъ животъ е непрекъснатата борба съ планинскитѣ

1) L'éducation sociale à l'école.

сипей, съ наводненията, съ маларията и т. н. Въ Франция той сжщо така е водилъ непрекъснатата борба съ нахлуващитѣ въ страната дюни, съ опустошителнитѣ наводнения и заразителни изпарения на блатливи долини, а въ Холандия — отчаена съпротива срещу морскитѣ вълни и т. н.

Изобщо, животътъ за всички народи е вѣчна борба съ природнитѣ сили, които човѣкъ умѣе да владѣе, благодарение на веспирната си енергия и трудъ. „Да, чрезъ трудъ беднороденото човѣчество е могло да победи могщитѣ си неприятели и да произведе научнитѣ чудеса, които разтърсватъ свѣта, които закрепятъ всѣки день неговата властъ върху природата, които преобразуватъ, приспособяватъ и украсяватъ всичко. Ако човѣкъ е станалъ царь на природата; ако той я побеждава и я турилъ въ услуга на нуждитѣ си съобразно предназначението ѝ; ако е направилъ да следватъ подиръ родната му нищета придобититѣ благодееяния на днешната наша цивилизация, — това се дължи на упоритъ трудъ, подновяванъ отъ поколѣнията“.

Благодарение на непрекъснатия човѣшки трудъ днешна Европа е въ положение да изхранва многомиллионното си население. А нѣкога тя едвамъ е била въ състояние да поддържа мизерния животъ на много по малкото си население. Не ще и дума, че това се дължи на днешната култура, която е плодъ на хилядолѣтна непрекъсната човѣшка борба и трудъ.

Трудътъ, прочее, е необходимъ за личното благосъстояние; усилията на всѣкого ползватъ всички; напредѣкътъ на отдѣлнитѣ личности осигурява напредѣка на цѣлото. Значи, работата е законъ за общественото щастие.

Всѣки отъ насъ трѣбва да предпазва отъ упадѣкъ своето семейство, грижейки се за неговото въздигане и осигуряване. „Щастieto, което човѣкъ дава на децата си, е единичното извинение, задето ги е извикалъ на бѣлия Божи свѣтъ, безъ тѣ да сж искали да дойдатъ тукъ“ (Александъръ Дюма — Синъ).

Работата, която прави плодonoсни капиталитѣ, която усилва плодoвитостта на почвата, която осигурява разпространяването на образованието и т. н., ни се налага като ненарушима семейна длъжностъ. Тя съставлява строго нравствено задължение. Безъ работа човѣшката физична и умствена енергия щѣше да се изхаби отъ бездействие. А ние нѣмаме право да я оставяме непроизводителна. Работата е, която подпомага развоа на нашитѣ благородни и драгоценни способности, която укрепява, подраства и възвишава тия наши способности, като имъ дава възможностъ да достигнатъ най-високитѣ и благородни области.

Работата е лѣкъ противъ тжгата и слѣпитѣ желания, наша съвършена душевна уравниовесителка и най-доброто срѣдство за личното ни възпитание.

„Най-сетне, да работимъ значи да по-оримъ тѣлото на мисълта, да обуздаемъ безрасждството, да упражнимъ вниманието, да развиемъ търпението, да смегчимъ интелигентността, да придобиемъ редъ и метода, да засилимъ духа на инициатива, и освенъ това да култизираме волята, която се калява чрезъ усилие и борба“.

Трудътъ е източникъ на най-здравитѣ удоволствия, на най-чиститѣ радости, като при това ни носи най-надеждно поощрение и законно възнаграждение. Той дава гъвкавостъ на органитъ ни, коравина на тѣлото ни и дълготрайностъ на живота ни; той е създателъ на безчегни богатства, трупани отъ човѣчеството презъ течение на вѣковетѣ.

„Нейната (на работата) обществена роль е тъй голѣма, че нѣкой е можалъ да каже: „Разликата въ цивилизацията на народитѣ се мѣри съ разликата на работата, за която тѣ сж способни“. И днесъ работата е, която може да подобрява народни сждбини. „Честъ, приятелство, обичъ, благосъстояние, независимостъ, властъ — всичко обещава тя на работчика, казва Prudhon, и му дава всичко“. Работата е, която сближава хората, която създава солидарностъ, самоотричане и самопожертвуване, която движи все напредъ и напредъ нашия животъ, която дарява свобода на народитѣ и руши робството и деспотизма.

„Така че работа се налага на всички: на бедния, за да помогне на нуждитѣ си и подобри сждбата си, а на богатия, за да създава и подобрява предприятия отъ всеобщъ интересъ, да се бори противъ нищетата, да увеличи благосъстоянието, да усъвършенствува литературата, наукитѣ и изкуствата, да разширява неспирно нравственото поле между хората“.

Най-сетне престъпно е да се смѣта работата, трудътъ изобщо, за нѣщо долно или порочно. Тя трѣбва да бжде длъжностъ за всѣкиго, като нѣщо насждно за човѣшкото достойнство.

Всички занятия сж почтени, тъй като тѣ всички се стремятъ да задоволятъ една нужда. Само начинътъ, по който се упражнява занаята, е, който го въздига или понижава. „Вижте тоя орачъ: съ око на воловетѣ и ржка на плуга, той разсждава върху своята работа. Наученъ отъ миналото, внимателенъ къмъ сегашното, довѣрчивъ къмъ бждещето, той постига напредъкъ въ своята областъ; той увеличава своето удобство, приготвя за децата си по-добро бждеще отъ своето. Гордъ съ своята полза, той е щастливъ, че създава щастие за другитѣ. Погледнете неговия съседъ: простъ дебелоглавецъ, той следва своя впрегатенъ добитъкъ, безъ да се интересува отъ своя занаятъ, враждебенъ къмъ всичко ново, послушенъ робъ на своята вѣковна рутина, не е ли той праздна глава съ бездушното сърдце?“ Работата на първия е интелигентна и поучителна, а на втория — по долна отъ несъзнател-

ния трудъ на неговитѣ животни. Това сж хора съ единъ и сжщъ занаятъ; обаче единиятъ облагородява труда си чрезъ своя духъ на инициатива и напредъкъ, когато другиятъ го понижава чрезъ своята апатия и невежество.

Съвременното човѣчество трѣбва вече да се прости съ глупавия предрасждъкъ за долнотата на ржчния трудъ, който въ древния Римъ и Спарта възлагаха на робитѣ, християнството — на грѣшнитѣ, а нашето общество на тѣзи, които съ презрѣние нарича и „народни маси“. Всички професии сж полезни, а ржчнитѣ — отъ всички най-полезни, защото сж основата на човѣшкия животъ.

Всѣка ржчна работа, макаръ и най-грубата, изисква усилия на духа, защото осществява една мисълъ, иначе работникътъ би билъ проста глупава машина. Даже и дивакътъ, който, въоръженъ съ мрежа, лжкъ и стрели, се отправя къмъ рѣката или гората да си търси храна, разсждава. Независимо отъ това, всѣка умствена работа се придружава и отъ ржчни похвати. Така, ваятельтъ или художникътъ си служи съ своитѣ ржце, искайки да създаде отъ мраморъ или на платно творбитѣ на своята душа. „Нали Микелъ Анжело самъ е умѣсвалъ своята глина, Рафаелъ самъ е разтривалъ своитѣ бои, Дююйренъ самъ е държалъ ножчетата си, а Паскалъ — апаратитѣ си?“

Безъ работата на интелигента ржчната работа губи своитѣ насоки, своитѣ правила и най-сетне своята плодovitостъ. А безъ ржчния трудъ умствениятъ работникъ не би ималъ ни свободно време, ни потрѣбното удобство, за да упражнява своята мисълъ. А това ни дава право да заключимъ, че тия два вида работници трѣбва взаимно да се вѣрватъ, уважаватъ и почитатъ, защото взаимно се допълватъ.

Практиката и теорията се сжщо така взаимно проникватъ и съединяватъ; обобщаваното учение сближава тѣлеснитѣ и умствени работници: „това е зрънцето пѣсъкъ, което ще изпълни обществената пещера“.

Тоя несправедливъ и неоснователенъ предрасждъкъ по отношение на видоветѣ човѣшки трудъ ще отнесе винаги плодovitия съюзъ на всички работници, ако обществото съ време не го изкорени изъ своята срѣда. „Раздразненъ отъ презрѣнието, що тъй дълго време го притиска, работникътъ силно се противи. Той систематично проповядва презрѣние къмъ всички, които не работятъ физиченъ трудъ и отрича значението на умствената работа“. Споредъ него, работата е производителна и непроизводителна. За него мислителтъ, литераторътъ, артистътъ, чиновникътъ и др. т. сж безполезни и обречени на прикрита лѣнностъ. А това заблуждение трѣбва да се разсѣе, защото обществениятъ напредъкъ ще следва свободно своя пжтъ само при доброто съгласие, взаимно почитане и братството на всички работници.

„Безъ да вредимъ на ржната работа, реабилитацията най-която е била тъй бавна и трудна; безъ да понижаваме цената на работника или кой да е занаятъ, нека посочимъ, че умствената работа въздига човѣка, че тя създава работа за много ржце, че тя подчинява природнитѣ сили, правейки и отъ материята кротка робиня, освободителка на човѣчеството и че, ако се обмисли всичко това, ще се види, че тя достига и надминава често въ практическитѣ си последици и най-изнурителния вещественъ трудъ. Това сж мисли, които сочатъ години отъ съзерцаване въ кабинетно мълчане. Артистичнитѣ и литературни произведения, които поглъщатъ най-сложнитѣ сжщества; откритията, които изискватъ безброй дирения, затъмнявани отъ несъмнени мжки; учени и изнамѣрвачи, които изнемогватъ подъ трудноститѣ, тия драговолни мжченици на тѣхната невидима вѣрностъ къмъ напредѣка; добродетели като правдата, които сж творби на гения и човѣшкия трудъ. И колко предразсѣдъци сж разсѣти, колко опасности сж избѣгнати, колко страдания сж презирани и търпѣни нѣкога, за да се освободи истината отъ заблудата презъ ония ужасни епохи, когато на земята бѣше забранено да се въ-ти?—Галилей, Жакардъ, Бернардъ Палиси, Филипъ де Жирардъ, Николай Леблѣнкъ, Филипъ ле Бонъ, Пастьоръ, тия прочути имена, избрани между толкова други, не сж ли достатѣчни за най-невѣрващитѣ духове и тѣзи, които съживяватъ най-насилственитѣ умисли?

Нека децата следватъ пронизителнитѣ перипетии на тѣхното сжществуване; нека тѣ се въодушевяватъ съ очуда на тия превъзходни примѣри; нека се проникнатъ отъ признателностъ къмъ тия човѣшки благодетели, и ние ще видимъ да чезнатъ малко-по-малко взаимнитѣ презрения между неминувемитѣ съучастници на общото дѣло.

Нека повтаряме често: „Орачитѣ въ полето, работницитѣ въ фабрикитѣ, учениитѣ въ тѣхнитѣ лаборатории, писателитѣ въ тѣхнитѣ кабинети — сж виновницитѣ на общественитѣ богатства и на всеобщото благоденствие“. Всѣки човѣкъ, полезенъ за подобнитѣ си, е работникъ, отъ какъвто родъ и да бжде ползата му; и ние трѣбва да го почитаме не за работата, що упражнява, а за начина, по който я упражнява“.

Не ще и дума, че тукъ става дума за доброволна, а не насилствена работа, изпълнявана съ отвращение, умраза и проклятия.

„Ако искаме да дадемъ на детето правилно-дейни и трайни навици, които ще запази и презъ живота си, трѣбва да го караме да изпълнява възложената му работа доброволно. Живо и подвижно по природа, нетърпеливо въ своитѣ желання, буйно въ своитѣ действия, то е неспособно къмъ продължителна неподвижностъ; то има нужда отъ движение, що

му даватъ учението и играта. А знайно е, че играта не се нуждае отъ възбуждане, нито отъ поддръжка; тя сама по себе привлича и награждава; тя поглъща една малка частъ отъ енергията на ученика. Тръбва учението да изчерпва остатъка отъ тази енергия. Така разбираана, училищната работа отговаря на една органическа потребностъ. Тя трѣбва да причинява удоволствие като последица на свободна дейностъ, развивайки се безъ принуда и насилие.

Явява се сега въпросъ, при какви условия сама по себе работата ще бжде източникъ на удоволствие за ученика.

Отговорътъ на тоя въпросъ е:

1. По естеството си. Да се искатъ голѣми мускулни усилия отъ едно слабо дете, неподвижностъ отъ единъ подвиженъ ученикъ, дълбоко мълчание отъ единъ бърборко, продължителна сериозностъ отъ единъ закачко, силно умствено напъгане отъ вѣтърничавия, значи да се искатъ нѣща противни на природата имъ. Може би, нагледъ ще ги задържите, но въ действителностъ — не. Съ това само ще се насилятъ наклонноститѣ имъ, ще се задушатъ симпатиитѣ имъ, ще се предизвика отвръщение къмъ учението. Това, разбира се, още не значи, че ученикътъ трѣбва да се предостави самъ на себе си. Напротивъ, трѣбва да се насочватъ наклонноститѣ му, безъ да се задѣватъ. Тѣ трѣбва да се използватъ, а не да се унищожаватъ.

2. Споредъ степенъта на културата му. Срѣщатъ се въ двора деца, живи и подвижни, които въ класъ сж лениви, бездейни и почти тѣпи. Тази аномалия, по-скоро нагледъ, отколкото въ действителностъ, се обяснява често съ лошо и неотговарящо на интелигентността имъ обучение. Напротивъ произвежданото удоволствие у ученика показва, че учителтъ има добъръ и подходящъ професионаленъ талантъ и че обучението сходя съ умствения развой на ученика.

3. Моментнитѣ настроения. Детскитѣ настроения сж най-разнообразни, промѣнливи и противоречиви едни на други въ всѣки единъ моментъ. Следъ въодушевени игри, които изискватъ голѣмъ разходъ отъ физична енергия, детето отново влиза въ класъ съ живъ, възбуденъ духъ, но съ изморени мускули. При такива условия то има малко способностъ и, следователно, малко желание да пише, рисува, или да работи нѣщо друго съ рѣце. Неговата рѣчка нервно трепере; и усилието, що му се налага, е нова умора, която се прибавя къмъ по-раншната. Въ такъвъ моментъ единъ устенъ урокъ, който упражнява ума и успокоява тѣлото, ще бжде цѣла благодать.

4. Бждещитѣ детски проекти. Ако детето вижда миналото и настоящето, бждещето за него не е праздна дума. Неговото живо въображение го отнѣса понякога много далечъ отъ дадената действителностъ, и то се опитва да хвърли

ненадежденъ погледъ върху станалото. Любопитството, което отъ рано се развива у него, сжщо го тласка къмъ желанието да повдигне отъ малко-малко завесата на своята мистериозна сждба, за да я опознае и подготви. То си създава идеалъ, който понѣкога бива доста възвишенъ. Така напр., то се смѣта за земеделецъ, професоръ, лѣкарь, офицеръ, инженеръ и т. н. А всичко това го кара да учи съ най-голямъ жаръ всичко, за което мисли, че му трѣбва при осъществяване на младежкитѣ му надежди. То разбира необходимостта отъ това и много очаква отъ него: ето защо намъ ни се налага да узнаемъ и да използваме неговитѣ ранни бждещи проекти.

За да даде благотворни последици, училищната работа трѣбва да доставя удоволствие. Всѣка противна, насилствена работа се изпълнява отъ децата хлабаво, безполезно. Само привлѣкателната работа е истински плодоносна. А плодоносна е, защото дава ясни и полезни познания и създава навикъ и любовъ къмъ самата работа.

Прочее, за да бжде работата привлѣкателна, трѣбва да бжде лека, разнообразна, разумна, съревнувателна, искусствна и достойна—нѣщо което зависи отъ условията, които трѣбва да ѝ се дадатъ; особено привлѣкателността трѣбва да се създава чрезъ самата работа, чрезъ радостта на доброволното усилие, на търпеливото и щастливо дирене, на придобитото и прозирано познание.

Но ние решително трѣбва да изгонимъ отъ училището всички така наречени поучителни игри, предназначени да премахнатъ мжнотиитѣ при учението, тъй като тѣ нѣматъ нито привлѣкателността на свободнитѣ игри, нито въздействието на истинската наука. Ето защо училищната работа трѣбва да запази строгъ и трудничекъ задължителенъ характеръ, за да може да даде на бждещия гражданинъ упоритъ духъ, живо чувство на собствено могъщество, непобадима морална сила.

Ученикътъ е доволенъ отъ своа трудъ само, ако почувства, че е наддѣлѣлъ една трудностъ, благодарение усилието на волята си — усилие, което подчинява природата и му дава знание.

Така че училищната работа трѣбва да бжде привлѣкателна, но не и забавна. По тоя начинъ ние ще избѣгнемъ жестокостта на аскетитѣ отъ срѣднитѣ вѣкове, които правѣха отъ възпитанието непрекъсната мжка, или прекаленото угодничество на епикурейцитѣ отъ 18. вѣкъ, които заедно съ Фенелона искаха да превърнатъ обучението въ продължителна игра.

Детето трѣбва да бжде поставено при най-благоприятни материални условия за развоа на своята дейность: свѣтла и весела зала; забавенъ материалъ; удобни маси, чистъ въз-

духъ, умѣрена температура, далечъ отъ външния шумъ и неволна, но фатална разсѣяностъ и т. н.

Ние трѣбва да кажемъ на детето: Ако ти работишъ насила, предизвиквайки отпоръ, подъ властѣта на раздражителна принуда, ти ще се изложишъ на най-лошото безсилие; ти ще бждешъ осжденъ на лошо тѣлосложение, ще повредишъ здравето си, а къмъ умората ще прибавишъ и лошо настроение; рано или късно ти неминуемо ще бждешъ обреченъ на неизцѣрима леностъ, способна да отслаби тѣлото ти, да те тласне къмъ лѣжа, къмъ безсилие, къмъ незадоволство и самопрезирание.

Напротивъ, ако ти работишъ доброволно съ енергия, редовно, настойчиво, безъ рѣзки прекъсвания и безъ безполезни спирания, прибързвания и забавяния на твоята работа, станала скоро лека и плодоносна, тя ще ти изглежда като най-привлѣкателна отъ занятията и най-здравото отъ удоволствията; вънъ отъ това ще ти даде интимна радостъ на двойно изпълнена индивидуална и социална длъжностъ.

И вътълпимъ ли въ съзнанието на детето благородството на доброволната и добросъвѣстно своята всѣкидневна работа; то малко-по-малко ще придобие въ училище навика да работи, навика на опредѣлена активностъ навикъ, който ще се запази и затвърди по-късно и въ обществения животъ.

Гичо Хр. Михайловъ, учителъ.

АЛКООЛИЗЪМЪТЪ И ДЕТЕТО. *)

Алкоолизъмътъ е велико зло за народа. Алкоолътъ гнети и изражда човѣчеството, като посѣга съ невидимитѣ си пипала на най-святото и съкровенно у човѣка — на неговия разумъ и неговата разплодителна клетка.

Физическо и духовно израждане, материално разорение на семейството — ето ползата отъ пиетието.

Много учени възъ основа на сериозни статистики сж доказали, че употребата на алкоолъ отслабва организма и, като го прави неспособенъ да противостои на болестнитѣ зарази, става причина за заболяване. „Крепостта, която крие въ себе си съюзници на нападателитѣ, е много лесно превзимаема. Така е и съ организмъ, който се напоява отъ алкоола: той много лесно се превзема отъ нападателитѣ — кохови бацили, съюзници на алкоола“. (Д-ръ Ж. Овадия).

Бернскиятъ проф. Д-ръ Демме е направилъ опити върху ученици. Тия опити показватъ, какъ алкоолътъ намалява трудо-

*) Рефератъ, четенъ въ пункт. учит. конференция.

способността. Той имъ давалъ по $\frac{1}{2}$ чаша вино съ вода, както върви тъй нареченото **умѣрено пиене**, и то съответно възрастъта имъ. Алкоолътъ е даванъ въ разни сезони, за да се изключи влиянието на топлината и студа върху резултатитѣ, за да се получатъ резултати, дължимго на самия алкоолъ. Алкоолътъ е даванъ въ продължение на нѣколко седмици, като е промѣнявалъ групитѣ. Поднасянъ е винаги следъ обѣдъ и вечеря, защото убеждението на мнозинството е, че употребяванъ следъ храна, не е зловреденъ, а дори помага за смилане на храната. Резултатитѣ сж следнитѣ: Въ началото децата ставали по-възбудени, по-буйни за единъ периодъ отъ десетина минути. Следъ това всички деца отъ пиящата група сж ставали по-заспали, по-неподвижни, ставали невнимателни, губѣли способността правилно да работятъ и да съсредоточаватъ вниманието си, за да решатъ зададенитѣ имъ задачи. Другата група, на която сж давали само чиста вода, е извършвала работата си съвършено правилно и то въ едно по-късо време. Следъ това, като смѣнялъ групитѣ, пияшитѣ сж губѣли работоспособността си, която имали при употребата на вода, и сж проявявали качества на по-рано пиещата група. Това е достатъчно да се увѣримъ, че алкоолътъ влияе на умственитѣ сили на децата, като ги намалява.

Опититѣ, извършени отъ бележития психиатъръ профес. Краепелін, единъ отъ сериознитѣ изследвачи на алкоола, идватъ да потвърдятъ още по-ясно това. Тѣ показватъ, че въздействието на алкоола върху мозъка сж несъмнени. Още въ самото начало при консумиране на алкоола, мисълта бързо отслабва, паметта сжщо, мислитѣ ставатъ заплетени. Това е достатъчно да се увѣримъ, че алкоолътъ е една отъ важнитѣ причини за лошитѣ резултати отъ нашата работа въ училище.

Алкоолътъ безмилостно унищожава нашето творчество!

Умътъ, който сме бистрили, спиртътъ го затпява; добринитѣ, които сме внедрявали, той ги унищожава. Всичко се руши, безпощадно се руши отъ алкоолътъ. Ще стоимъ ли ние съ скръстени ръце? — Не! И хиляди пжти не! Ето защо трѣбва да бждемъ безпощадни борци противъ алкоола. За постигане на своята възпитателна целъ ще си послужимъ съ най-сигурното възпитателно сръдство — съ личния примѣръ.

„Примѣрътъ — това е майсторътъ, който безъ думи съ сигурна ръка гради здраво тухла по тухла човѣшкото съзнание“. Хиляди думи сж нула предъ единъ примѣръ. Мисля, че никой не може да успори това. На всѣка крачка учителътъ е следенъ отъ детския погледъ, за да види, какво върши той. Ето защо учителътъ трѣбва да обмисля всѣка своя постъпка преди да я извърши. Въ що сж виновни невинитѣ детски създание, чийто сформирание и напжтствие въ трудния житейски пжтъ сж повѣрени въ учителовитѣ ръце, та благодарение на

неговото нехайство и кжсогледство да бждат тикнати въ пжтя на развалата, водящъ къмъ духовно израждане!

„Алкоолътъ спъва възпитателното дѣло по два пжтя: първо, той употрѣбяванъ отъ родителитѣ, е причина за хилаво, изродено поколѣние и, второ, примѣрътъ на пиенето се възприема по подражание отъ младежъта и я погубва, макаръ и родена отъ неалкоолици.

Алкоолътъ, безспорно, влияе върху умствената работоспособность на учащитѣ се твърде зле. Д-ръ Кирефелдъ е изследвалъ деца на пияници и е намѣрилъ, че 63% отъ тѣхъ сж лошо схващали (не разбирали добре) и имали слаба паметъ, 172 не дочували и имали езикови неджзи, у 712 отъ тѣхъ мускулатурата била слаба. Нито едно дете не било съвсемъ здраво.

Байеръ е намѣрилъ въ виенско основно училище съ 591 момчета и момичета, че употрѣбата на алкоолъ се е отразила на успѣха имъ, както следва:

Ученици	Имали успѣхъ		
	Добъръ	Срѣденъ	Слабъ
1. Въздържатели	41·8%	49·2%	9·0%
2. Случайно пили	34·1%	56·6%	9·5%
3. Днево 1 пжтъ бира	27·8%	58·4%	13·7%
4. „ 2 „	24·9%	57·7%	17·4%
5. „ 3 „	—	33·3%	66·6%

Желателно е да се направятъ по-подробни анкети у насъ, за да се разбие заблудителната утѣха, че у насъ нѣма алкоолизъмъ, и да се убедимъ на мѣстна почва, колко вреденъ е алкоолътъ за здравето, особено за подрастващото поколѣние“¹⁾

Въпросътъ дали алкоолътъ отъ майчиното млѣко, отъ майчината кръвъ може да премине въ детето презъ бременността, е важенъ, за да се потвърди съществуването на вроденъ алкоолизъмъ. Mieloux доказва, че майчиниятъ алкоолъ, т. е. алкоолътъ, който се консумира отъ майката, минава въ плодовата вода. Въ кръвта на детето и майката съдържанието на алкоолъ е еднакво. Колкото и малко да е, изпитото количество алкоолътъ се проявява и въ кръвта на детето. Изучавайки действието на виното Nicloux пише: „Ако женския организъмъ е подъ алкоолно влияние, плодътъ е веднага засегнатъ. Какво ли пжкъ ще е вредата отъ алкоола върху единъ организъмъ и, особено върху една нервна система въ периода на своето формиране?“

1) Проф. Д-ръ П. Цоневъ. Списание „Трезвеностъ“, год. IX., кн. I, стр. 5.

Опити съ животни сж правени много. Полученитѣ резултати даватъ помятания, предивремени раждания, недоразвитие, слаба интелигентность. Като логична последица иде алкоолизмътъ при кърменето и неговото влияние. Специалиститѣ по детски болести знаятъ вредното влияние на алкоола на кърмещата майка върху детето. Nicloux открива алкоолъ въ млѣкото, каквото и количество да е изпито. Преминаването е бързо. Следъ 15 минути алкоолътъ е въ млѣкото на майката. При 1011 деца, наблюдавани въ яслиѣ на Будапеща между децата, хранени отъ майки пиячки, нормално развити били 17·24%, срещу 54·62% при майки въздържателки. По този поводъ Д-ръ Legrain казва: „Колко майки пиятъ за усилване като убиватъ детето си! Колко лекомислени и неразумни предписания на лѣкари все още скептици относно вредата отъ алкоола предизвикватъ и подържатъ печални хигиенични обичаи, фатални за децата“!

Въ продължение на 12 години (1878—1889) Demme е проследилъ въ Бернъ грижливо поколѣнието на 10 нормални въздържни семейства и на 10 алкоолични, взети отъ еднаква социална срѣда. Той е проучилъ всѣки членъ на тѣзи семейства поотдѣлно и това подробно и внимателно проучване остава до днесъ единъ отъ най-ценнитѣ документи за израждането, което извършва алкоолътъ върху поколѣнията на алкоолицитѣ.

Резултатитѣ отъ своята работа той е изразилъ въ следната таблица:

	10 въздърж. семейства	10 алкоолни семейства
брой на децата	61	57
ранна смъртъ	8%	57%
закъснѣли умствено, но не идиоти	10%	18%
нормални	83%	17%
идиоти	—	10%
епилептици	—	9%

Всѣки вижда очебиешката разлика между дветѣ групи. Друга една анкета е извършена отъ Д-ръ Laitinen (Хелзингфорсъ—Финландия) върху 5845 семейства съ 20,008 деца, раздѣлени на 3 групи, отбелязва следната детска смъртностъ:

	живи деца	мъртви	помятания
I 1551 въздържни семейства	86·55%	13·45%	1·07%
II 1633 умѣрени „	76·83%	23·17%	5·26%
III 2461 алкоолни „	67·98%	33·02%	7·11%

Отъ тукъ много ясно се вижда, че въздържателнитѣ семейства даватъ много малкъ % на мъртви, а алкоолнитѣ — много по-голѣмъ %.

Единъ лѣкаръ по душевни болести въ Швеция ни дава данни за смъртността у децата на шведски семейства така :

	смъртностъ у деца до 5 год.	деца преживѣли повече отъ 15 год.
въ здрави семейства	27 %	70 %
родители алкоолици	56 %	44 %

Какво по-ясно доказателство, че алкоолътъ увеличава детската смъртностъ !

Sullivan (Англия) намира, че у първороденитѣ на алкоолични родители смъртността до 2 год. възраст е 33·7%, и детската смъртностъ постепенно расте съ броя на ражданията, като достига до 72% при дванадесетото дете на майка алкооличка.

Детската смъртностъ въ Австрия презъ 1914 година :

	до 1 година	отъ 5 год.
Въздържни семейства	18 6%	23·53%
Алкоолични	36 %	44·8 %

Въздържитѣ семейства, които сж послужили за контрола сж взети отъ сжщитѣ социални срѣди, отъ които сж били и алкооличнитѣ. Въ тия срѣди и у въздържитѣ семейства % на смъртността е голѣмъ, но тия у алкооличнитѣ е двоенъ.

Това сж факти и доказателства, събрани чрезъ научни методи въ продължение на години, и сж безпристрастни.

Заклучението отъ това е, че алкоолизмътъ, като наследственъ факторъ, е причинителъ на грамадна смъртностъ и израждане въ поколѣнието; той е опасенъ не само за личността, семейството и обществото, но сжщо за бъдащото на нацията.

Подобни научни и продължителни изследвания въ България още не сж правени. Правятъ се проучвания въ това направление, но такива обширни анкети не сж правени, ала това пъкъ не значи, че алкоолизмътъ не ще остави следи въ нашата страна. Напротивъ, алкоолизмътъ тукъ се шири, безъ нѣкой да се замисли за това; нацията се изражда, безъ да се държи смѣтка, че една отъ главнитѣ причини за това е алкоолизмътъ на родителитѣ.

На що се дължи смъртността на децата у насъ ? Безспорно, една голѣма частъ на алкоолизма. По въпроса за детската смъртностъ статистиката говори много ясно. Ето какъ се движи детската смъртностъ;

На 1000 живородени се падатъ умрѣли до 1 г. възраст:

години	момчета	момичета	всичко
1912	144	122	266
1921	170	146	316
1922	167	143	310
1923	176	153	329
1924	158	142	300

Ако съпоставимъ тия данни съ даннитѣ за други държави, ще видимъ, че въ

		1923 г.	1924 г.
Швеция	смъртността е	56	60
Холандия	" "	57	61
Унгария	" "	184	193
Ромъния	" "	207	207

Отъ всички държави най-голѣмъ % детска смъртностъ има въ Ромъния и България. А това какво значи? Това иде да ни покаже, че условията, при които е поставено да се развива нашето дете, не способствуватъ за неговото правилно развитие и то става жертва на нехайството на неговитѣ родители.

Въ що сж виновни тия малки създания, та тѣ трѣбва да заплащатъ съ цената на живота си прегръщенията на своитѣ родители?

Алкоолизмътъ на родителитѣ, ако въ първитѣ години на раждането не може да го покоси, то това дете съ всичкитѣ свои психофизични дефекти ще бжде пратено при насъ, за да формираме отъ него всестранна и хармонично развита личностъ, която да бжде носителъ на нови идеи.

Нещастни учители, напраздно ще се мжчите да го възпитатѣ!

Нещастно дете, че си се явило ча свѣтъ, за да бждешъ тежестъ, не по своя вина, на околнитѣ си и да изкупвашъ чужди прегръщения!

Въпросътъ за алкоола и неговото въздействие върху живия човѣшки организъмъ е не само медицински въпросъ.

„Строго погледнато, той е билъ училищенъ въпросъ отъ тогава, откогато се е родило училището. Защото въ всички свои етапи на развитие училището е имало на първо мѣсто задача да въздействува за нравственото усъвършенствуване на учащитѣ и съобразно това ги е уплътвало и привиквало къмъ трезвенъ животъ. Но въ епохи, когато личниятъ и общественъ животъ на възрастнитѣ е билъ трезвенъ и въздържанъ, влияелъ е положително въ това направление на младежта, та не се е чувствувала нужда отъ по-особено проявяване на училището въ сжщото направление.

А въ епохи като преживяваната сега, когато личниятъ и общественъ животъ е изгубилъ своя мораленъ компасъ, когато възрастни се тровятъ съ алкоолъ вредъ предъ очитѣ на децата, въ кжци, на улицата, по сборове, сватби, угощения, кръчми и др., наложително е да вземе участие и училището въ борбата противъ алкоолното зло“.

Като оставимъ настрана Америка, дето противоалкоолното обучение стана задължително за всички видове училища, въ по-малка и по-голѣма степенъ задължително противоалкоолно обучение въ повечето училища, а особено въ задъл-

жителнитѣ общообразователни народни училища, има въ повечето държави на културна Европа. Чрезъ него се цели да се спаси невинната младежъ отъ алкоолната язва. (Англия, Швейцария, Финландия, Дания, Швеция, Норвегия и др.).

У насъ повикътъ за противоалкоолно обучение се разнася вече 14 години отъ учителския неутраленъ въздържа-теленъ съюзъ. Той непрестанно тръбѣ и разпространява тия високи възпитателни и образователни идеи, но за съжаление една голѣма частъ отъ българското учителство се отнася отрицателно къмъ тия въпроси и гледа на тѣхъ съ лекота.

Но, не бива така! Ние трѣбва часъ по-скоро да се опомнимъ за да не носимъ после проклятието на поколѣнието за погрѣшния пѣтъ, въ който ще ги насочимъ. Ето защо тамъ кждето учебната работа се докосне до алкоола и неговата употреба, учителътъ трѣбва да каже на децата ясно и недвусмислено за вредитѣ, които той носи на човѣка и обществото.

Може би, нѣма да се мине много време, когато и нашето Министерство на нар. просвѣщение по подобие на тия отъ другитѣ европейски държави ще наложи **противоалкоолното обучение** въ нашитѣ училища. Но до тогава ние нѣма защо да чакаме, а да се стремимъ да обучаваме въ духа на въздържанието. Самата програма ни дава доста свобода въ туй отношение.

Въ статията си „Възпитание и обучение къмъ трезвостъ и въздържаностъ“ (кн. 4—5. на сп. „Учил. мисль“, год. 1929-1930) Г. Дочевъ ето какъ скицира работата на учителя:

„Презъ първата и втората учебна година противоалкоолното обучение ще върви въ свръзка съ предметното учение. При всички случаи, когато става дума за нашитѣ пития, ние ще изтъкваме необходимостта отъ ползнитѣ пития и голѣмата вреда отъ всички видове алкооли и възбудителни питиета. По предметно учение правимъ често наблюдение въ живота на хората и на природата. И при тия наблюдения ще имаме множество случаи да дадемъ полезни знания за предпазване отъ алкоолни и възбудителни питиета и за разрушенията, които тѣ правятъ на ония, които ги употребяватъ.

Презъ третата и презъ четвъртата учеб. година ще дадемъ повечко и по-системни знания за алкоола, тютюня, възбудителнитѣ питиета (кафе, чай) и тѣхнитѣ лоши въздействия върху човѣка и то пакъ въ свръзка съ разнитѣ учебни предмети. Презъ третата учебна година по родинознание изучаваме подробно нашето родно селище и нашата родна околия. Правимъ редица наблюдения и проучвания върху земята, хората, поминѣка на хората. При тия наблюдения имаме множество случаи да видимъ, какъ тамъ, кждето разнитѣ плодове се превръщатъ въ спиртни питиета и последнитѣ се пиятъ отъ мало и голѣмо, има повече болести, гладъ, страдания. На други мѣста пъкъ ще наблюдаваме и изтъкваме, каква благо-

да въведат сж за хората тия плодове, когато се използват за храна тъй, както ги е създала природата.

По естествознание сжщо имаме случай да дадемъ знания противъ алкоола, а така сжщо и противъ тютюнопушенето, съ което на много мѣста децата започватъ отъ малки.

По четене децата ще иматъ възможность да четатъ четива, въ които ярко блѣсватъ вредитѣ отъ злоупотрѣбата съ алкоолни питиета. При тѣхъ трѣбва да се прави обстойно вдълбочаване, за да вникнатъ децата много добре въ разрушителното въздействие на алкоола. Но трѣбва да се четатъ повече четива, чрезъ които се култивира въздържанието и трезвостта. Ще се научатъ и декламираатъ подходящи стихотворения.

По смѣтане могатъ да се правятъ множество смѣтки за пражосничество на тия, които употребяватъ алкоолни и възбудителни питиета.

Често могатъ да се правятъ съчинения съ сюжети, наблюдавани въ живота на пияниците и на трезвеницитѣ, а така сжщо отъ живота на пиячи, които сж се отказали отъ тоя порокъ.

Презъ четвъртата учеб. година ще се засилатъ още повече противоалкоолнитѣ беседи въ свръзка съ обучението по естествознание, отечествознание, четене, съчинение, смѣтане, рисуване и пѣние.

Това сж накратко мислитѣ които ни нахвърля Г. Дочевъ по въпроса за противоалкоолното обучение въ първоначалното училище. Но за да имаме успѣхъ въ своята възпитателна работа ние преди всичко трѣбва сами да бждемъ въздържатели, Искате ли да бждемъ носители на новъ радостенъ и щастливъ животъ, трѣбва да премахнемъ употребата на спиргнитѣ питиета!

Мнозина казватъ: „Ще държимъ златна срѣдина“. Тукъ нѣма мѣсто тя. Ако въ частния и обществения животъ съ компромиси се оглаждатъ, примиряватъ характеритѣ и урежулирватъ отношенията, тукъ въ противоалкоолната борба не може дума да става за отстъпки. „Златната срѣдина“ тукъ е мръсна, кална долина, която вони и отива до блатото на пиянството“, казва Ив. х. Андреевъ.

Всѣки възпитателъ трѣбва да се ползува съ авторитетъ. Съ умѣреното си пиене умѣреникътъ кжде отправя детето, юношата, девицата, а и нелияция възрастень? „Никой отъ ония, които употребяватъ спиртни пития и въ най-умѣрена доза — казва известния физиологъ проф. Д-ръ Густавъ фонъ Бунге — не може да се оправдае отъ пурѣка, че е съблазнителъ. Всѣки пияница е билъ нѣкога умѣренъ пиячъ. И всѣки, който съ примѣра си подвежда другитѣ да пиятъ умѣрено, подтиква една частъ отъ тѣхъ къмъ неумѣреность. Той търкулва камънитѣ и не е властенъ вече да ги спре“.

Да, умѣренникътъ съблазнява, сочи приятни, но гибелни пжтеки, що водятъ къмъ опиване и падение.

Майката, бащата, учителътъ — тѣ сж всичко за детето. Детето — това е което сж тѣ. Очичкитѣ му, що всичко следятъ, въ тѣхъ сж съсрѣдоточени. Всѣка постжпка се копира въ детското съзнание. Не сждете детето за неговитѣ грѣшки, а сждете бащата, майката! Не сждете ученика, а — учителя! Какво възпитание ще даде той на ученика съ чашата въ ржка и цигара въ уста? Ще го подтикне по пжтя на развалата, водящъ къмъ духовно израждане. Ето защо **бащата, майката, възпитателътъ**, трѣбва да изхвърлятъ напълно отъ употреба алкоола, иначе пиянство и падение ще дочакатъ.

Малкото растение изниква изъ почвата. Ала колко опасности го заплашватъ. Вѣтъръ го прегѣва, гжсеница листата му огризва, минувачъ го стѣпкава . . . И все пакъ много повече опасности заплашватъ нашитѣ деца — растения, които растатъ въ нашитѣ огнища. И между тия опасности първа се явява могѣщиятъ алкоолъ, който най-коварно дебне невинни жертви. Ние искаме децата ни да сж здрави : нека не имъ даваме никакъвъ алкоолъ, защото той спѣва физическия имъ развой! Ние искаме тѣ да сж интелигентни : нека не имъ даваме алкоолъ, защото той действува особено пакостно върху нѣжния имъ мозъкъ, който се развива!

Ние искаме да сж честни, добри, чисти: нека не имъ даваме никакъвъ алкоолъ, защото той парализира у тѣхъ моралнитѣ способности, които отлизатъ човѣка отъ животнитѣ!

Горко на младата фиданка, на която жестока ржка е разрѣзала кората и чиито коренъ се изяжда отъ червей!

Горко сжщо, на детето, което би усвоило навикътъ да пие спиртни пития!

Учителътъ трѣбва да бжде носителъ на науката срѣдъ широкитѣ народни маси. Пакъ той трѣбва да бжде проводникътъ на научната мисълъ по въпроса за алкоолизма срѣдъ нашия народъ.

Прѣвъ опитъ за групирани на научната мисълъ у насъ върху голѣмия въпросъ за алкоолизма направи студентското въздържателно д-во презъ 1927 год. като издаде „Академическиятъ сборникъ по алкоолния въпросъ“, въ който сж взели участие :

11 професори, 8 асистенти, 2 доценти отъ медицинския факултетъ, 4 професори, 1 доцентъ отъ истор.-филол. факултетъ, 2 професори, 2 доценти отъ юридическия факултетъ, 1 професоръ отъ ветеринарния факултетъ, и 2 доценти отъ агроном. факултетъ.

Въ тоя сборникъ сж взели участие най-сведущитѣ по въпроса — професоритѣ, доцентитѣ и асистентитѣ отъ меди-

цински факултетъ на брой 21. Не е безъ значение да споменемъ компетентното мнение на нѣкой отъ тѣхъ.

Проф. Д-ръ Асенъ Златаровъ, въ статията си „Алкоолътъ и храненето“ пише: „Подъ каквато форма и доза да се приема, алкоолътъ не е храна, а е агентъ на понижение жизнедейността, който разрушава нервната система, поражда слабостъ, тика къмъ безумие и изражда расата. Алкоолътъ е врагъ на човѣшкото щастие!“

Проф. Д-ръ Ст. Консуловъ въ статията си „Наследственостъ и алкоолизъмъ“ пише: „Алкоолизъмътъ на родителитѣ е едно престѣпление спрямо децата. Просвѣтата въ това отношение ще стресне мнозина, подали се вече на порока, ще предупреди други, които въ незнанието си биха могли да се подадатъ на това изкушение. Ако всички хора имаха достатъчно култура и противоалкоолна просвѣта, борбата съ това социално зло би се изчерпило само съ просвѣтна дейностъ. За съжаление, действителността не е такава. Ако отъ 100 души 5 могатъ да разчитатъ на своята воля и възпитание, за да не се подадатъ на порока, другитѣ 95 не ще намѣрятъ въ себе си тѣзи сили и лесно могатъ да хлѣтнатъ въ пропастьта на алкоолизма. За тѣхъ обществото, държавата, не само иматъ правото, но тѣхна длъжностъ е да се намѣсятъ и да ги предпазятъ отъ злото, тъй като и възпитателътъ е длъженъ да възпре повѣреното му дете отъ една фатална стѣпка. Ето защо, отъ обществено гледище, всички мѣрки за постепенното премахване на алкоолизма и най-драконовскитѣ — сж напълно оправдани. Нѣщо повече, човѣкъ живѣе кратъкъ животъ и за него се грижи, а обществото, нацията трѣбва да живѣе вѣчно, нейна първа длъжностъ е да се грижи за доброто на иднитѣ поколения, чрезъ които нацията нѣкога ще живѣе. Борбата противъ алкоолизма отъ страна на обществото и държавата представлява изпълнение на дългъ спрямо бъдещето на нацията“.

Професорътъ по нервни болести Д-ръ Ал. Янишевски въ статията си: „Влиянието на хроничния алкоолизъмъ върху нервната система на жената и мъжа“, пише: „Психиката на децата, родени отъ хронични алкоолици и даже на децата, заченати презъ време на случайно опиване, носи печата на израждането; това израждане може да се прояви отъ най-леки степени до състояние на пълна идиотия“.

Проф. К. Пашевъ на стр. 96. отъ академ. сборникъ пише: „За да се успѣе въ борбата, всѣки отъ насъ трѣбва да вземе живо участие въ въздържателното движение, създадено въ отечеството ни. Нека всички му се притечемъ на помощъ нека го подкрепимъ морално и материално и съ това опазимъ преди всичко нашата младежъ — цвѣта и бъдещето на народа ни и създадемъ здрава, силна раса на Балканитѣ. . .

Тютюнътъ както и алкоолътъ сж като кокаинътъ и опиу-

мът. Съ постоянното имъ употребление, човѣкъ привиква къмъ тѣхъ и тѣ, макаръ и вредни, ставатъ необходими за него. Тѣ създаватъ навикъ. А навикътъ е втора природа въ човѣка и да се изкорени е много по-мъчно, отколкото да се опазимъ отъ него.

Ето защо, знайте, че първата цигара и чаша вино, когато поставите до устнитѣ си, сж първата отрова, която може въ бждеще да убие у васъ човѣка, енергията за работа и стремѣтъ къмъ съвършенство.

Затова работете, четете, пишете, изучавайте чужди езици, развивайте спортъ, жгувайте, встрастете се въ науката, вложете повече трудъ и амбиция въ професията си — но отбѣгвайте лошитѣ навици — пушенето и пиенето алкоолъ.

И ако вие, убедени въ излишността и вредното влияние на алкоола и никотина, сполучите да се опазите отъ тѣхъ, вие ще създадете въ обществото ни оная здрава и непоколебима сила, ще влѣте въ него оная свежа и бистра струя на здравъ разсѣдъкъ, на физична и морална чистота, на човѣшко достоинство, които ще пресъздадатъ срѣдата, въ която днесъ живѣемъ, ще измѣстятъ днешния менталитетъ и схващания на народа ни за тия излишни и вредни навици и ще създадатъ за поколѣнията, които идатъ, нова ера за по-щастливъ и идеенъ животъ, нови хоризонти за мисль и творчество, нови извори за производство и блага.

Приведохъ тукъ нѣколко цитати отъ статии на видни наши професори, отъ които се види, че науката ясно и убедително твърди, че употребата на алкоолъ руши организма на човѣка и устоитѣ на обществото. Алкоолътъ е врагъ на семейното щастие. Той изражда поколѣнието, расата.

Ето защо ние не трѣбва да стоимъ съ скръстени ръце. Нужно е да поведемъ борба. Въздържателното движение у насъ крачи бързо напредъ, но, за съжаление, между учителството малцина сж тия, които сж се наредили.

Да приучвашъ пияницата доброволно да не пие, да диришъ волеви устои за въздържание — това е идеализъмъ.

Трезвото дете трѣбва да бжде началния и краенъ обектъ на една противоалкоолна борба у насъ. Детето се ражда трезво — то трѣбва да остане трезво дете!

Отъ нѣколко години се отрежда „Денъ на детето“. Защо? — За туй, защото статистиката, заедно съ науката, очебийно доказаха, че смъртността на децата у насъ е много голѣма и въ сравнение съ другитѣ държави, ако не сме на първо мѣсто, то сме на второ мѣсто по ‰ на детската смъртностъ. Общественици, лѣкари и педагози, започнаха най-старателно да търсятъ срѣдства за разрешение на този тъй важенъ проблемъ — детскиятъ проблемъ.

Въ този денъ по опредѣлена програма, най-тържествено

се празнува въ неговитѣ редове: предявяватъ се искания за по-добъръ и радостенъ животъ на детето. Резултати — слаби.

Днесъ, когато спиртнитѣ пития свободно текатъ по родната земя, днесъ когато алкоола съ своитѣ невидими пипала е обхваналъ човѣка и го води къмъ духовно и физическо израждане, когато всичко е обречено на загиване, на день — 365 дни въ годината трѣбва да отредимъ за детето — бждащиятъ общественъ деецъ, най-милото на родители и родина!

Това важи не само за роденитѣ, но и за тия, които ще бждатъ родени, които сж въ утробата на майкитѣ си.

Нима зародишътъ, който сладко тупти подъ майчиното сърдце, не се нуждае отъ грижи? Тия, които мислятъ, че съ единъ день ще допринесатъ полза на детето, се горчиво мамятъ тукъ.

Д-ръ Вертоле възъ основа на микроскопически изследвания е доказалъ, че подъ влияние на алкоола възпроизводнитѣ клетки минаватъ редица последователни стадии на атрофия, и зародишътъ който ще се получи отъ такива повредени семепродукти, ще бжде сжщо повреденъ. Науката категорично доказва, че алкоолътъ е клетъчна отрова. Внесенъ въ организма той минава въ кръвъ а, разнася се по клеткитѣ и ги поврежда. Ето защо алкоолътъ като обща клетъчна отрова, ще повреди много повече половитѣ клетки, отколкото другитѣ, защото първитѣ сж много по-чувствителни, и организмътъ, който ще се изгради отъ тѣхъ, ще бжде повреденъ.

Полагатъ ли се грижи за детето презъ неговия ембрионаленъ животъ? Полагатъ ли се грижи следъ раждането му? Каква физическа и духовна храна ще му се даде? Ето въпроси, върху които сериозно трѣбва да се замислимъ. Вродената престъпностъ, плодъ на алкоола, не може да се изкорени; индивидътъ не може да се превъзпита. Здраво ли е нашето дете? Усмивка краси ли винаги неговото лице? За съжаление — не! Ето защо необходими сж не единъ день, а много и много дни — години да се грижимъ за детето — радостта на семейството, надеждата на нацията!

Да спасимъ детето отъ алкоола, да му създадемъ условия за правилно развитие, и само тогава ще сме изпълнили дълга си като родители и учители. Стига думи, дѣла сж нуждни!

„Думата е нѣщо като пжтека въ морето — само дѣлото остава дълбока следа“, казва Х. Ибсенъ.

Стига алкоолъ — отрова!

Къмъ градежъ и отрезвление!

Да бждатъ дни, дни трезви за детето!

Д. Правдолубовъ — София

НАРОДНАТА НИ ПРИКАЗКА.

Всѣки отъ насъ помни, съ какво увлѣчение нѣкога, презъ детската ни възраст, сме се отдавали подъ вълшебното влияние на народната ни приказка. Презъ дългите зимни нощи, край огнището или одъра, свити около скутоветъ на дѣдо или баба, съ полуотворени уста, затаенъ дъхъ, безмълвни, смирени, мечтателни, какъ всѣки отъ насъ съ часове е възприемалъ тази първа наша духовна храна! И съ какво дълбоко внимание! И съ какво гробно мълчание! Каточели всички сме се сговорили да пазимъ тишина. Замираха нашитѣ отдѣлни детски индивиди, всичко се сливаше въ единъ поривъ, една мисълъ, едно желание. Споменитѣ ми отъ изпитанитѣ чувства и мисли при разказванитѣ ми нѣкога приказки и до день днешенъ не сж загинали. Никакви душевни бури отпосле, страшни, градоносни, не загасиха огъня, що бѣха запалили въ гърдитѣ ми слушанитѣ отъ мене съ такова увлѣчение и сласть презъ детскитѣ години народни приказки.

И отпосле, когато станяхъ учителъ, не веднажъ съмъ виждалъ детски тѣлпи, като на праздникъ, да се стичатъ на устройванитѣ отъ мене часове за приказки. На малкитѣ слушатели сърдцата имъ винаги замираха, особено когато настъпваше развѣрзката на нѣкоя отъ приказкитѣ. Следъ свършване на всѣки разказъ децата мълчаливо се застояваха на мѣстата си по нѣколко още минути, като хипнотизирани, като заковани. Може би, защото напълно заживѣваха съ живота на главнитѣ герои отъ приказката. Понѣкога и едно несъзнателно „ох“ или „их“ се изпускаше изъ устата на малкитѣ слушатели и едно тънко задоволство отъ сполучливия изходъ на епизода заличаваше по лицата имъ. До такава степенъ децата нахлуваха въ приказното царство, че напълно забравяха вънкашния свѣтъ, даже и себе си.

Съ приказката детето живѣе. Изъ нея то черпи огроменъ материалъ за своето духовно развитие. Всѣка дума отъ приказката е чукъ, който удря силно и вѣрно по всички струни на детската душа, особено върху тия отъ емоционалния му животъ и усилията къмъ деятелностъ. Не веднажъ съмъ слушалъ молби отъ деца за преразказване на народни приказки съ познато съдържание и слушани отъ тѣхъ и други пѣть. Такова желание е изразявано предъ менъ не само отъ отдѣлни деца, но и отъ цѣли групи. Още веднажъ тѣ искаха да изслушатъ нѣкоя разказвана приказка, за да могатъ още веднажъ всички, като единъ човѣкъ, да загорятъ съ общи чувства, мисли и желания.

Приказката е душевна храна, която не омръзва на децата. Силнитѣ и дълбоки детски преживѣвания ни подсказ-

ватъ, до колко е голѣмо значението на приказката за тѣхното умствено развитие. Рѣдко се намира педагогъ, който да не цени огромното значение на народната приказка и да не съзира въ нея голѣмата помощъ, която тя може да окаже при възпитанието на децата.

Известниятъ биологъ Хекелъ подробно разработи биогенетичния законъ, който доказва, че детето въ своето органическо развитие минава презъ всичкитѣ ония етапи, презъ които е минало човѣчеството, съ други думи — онтогенезистъ повтаря филогенезиса. Възъ основа на тоя принципъ се прави практическото заключение, че детето трѣбва да се възпитава въ опредѣленъ духъ.

Ако детето въ своето развитие преживява всичко, което и човѣчеството е преживѣло, ако то последователно минава всичкитѣ ония етапи, започвайки отъ състоянието на дивака и свършва съ съвременния културенъ човѣкъ, то и въ възпитанието не би трѣбвало да пренебрегваме напълно природнитѣ нужди на малкия дивакъ. Щомъ душевнитѣ преживявания на детето иматъ сжщитѣ особености, съ които се отличавала нѣкога и психологията на първобитния човѣкъ, то и приказката, която е създадена презъ детския периодъ на човѣчеството, трѣбва да му бжде особено близка: въ нея, въ народната приказка, то се чувствува като у себе си, въ свой вътрешенъ миръ. Отъ тука произтича тѣсната връзка между народната приказка и възпитанието на детето.

Въ народнитѣ приказки цѣлятъ свѣтъ се представя фантастиченъ. Въ тѣхъ всичко, което ни обкръжава, е живо, одухотворено: мисли, говори, действува. Огроменъ е въ тѣхъ замаха на фантазията. Но и детето живѣе съ илюзията. Заключило бастуна и мисли, че го язди. Препянало се отъ камъкъ и се повръща да го бие. Въ народната приказка сж концентрирани всичкитѣ елементи, които я правятъ въ очитѣ на децата близка, позната, интересна и необходима. И затова самата детска природа влѣче децата къмъ народната приказка.

Народнитѣ приказки съответствуватъ на детската индивидуалностъ и развитие. Детето въ народнитѣ приказки намира храна за своята фантазия, върху която то отпосле строи цѣлото си духовно развитие. И затова то я дири и напълно ѝ се предава.

Но народната приказка, особено фантастичната, има и свои противници, защото силно уязвявала детската психика; прѣкомѣрно развивала и безъ това развитото детско въображение; закрепвала у децата вѣрата къмъ чудесното, свѣрхестественото; привиквала децата къмъ суевѣрие; въ всички случаи го откъсвала отъ действителността и развивала детското познание вънъ отъ тази действителностъ. „Горитѣ въ фантастичнитѣ приказки, пише Ноулсъ, сж дълбоки, тъмни, непроходими, страховити. Въ тѣхъ живѣятъ великани, караконджо-

ли, чудовища. Чрезъ тоя родъ приказки детето почва да се плаши отъ гората, природата. Приказнитъ дѣдо и баба сж живѣли всрѣдъ природата, опознали я и я победили, а днешното дете го караме да се страхува и бѣга отъ нея. Фантастическата приказка държи детето далече отъ околния свѣтъ, далече отъ действителността, — държи го подъ опекунство“. „Фантастичната приказка, говори отъ друга страна и рускиятъ педагогъ Бульгаковъ, напрѣга до максимумъ детското въображение, и детето, безъ да сънува даже, почва да бълнува въ истинска смисълъ на думата. То се заобикаля отъ магьосници, вампири, змейове съ 8 глави, почва да пжтува презъ 30 царства, да газии дълбоки морета, да язди сиви вълци и пр. Децата ставатъ нервни до болезненостъ: почватъ да се плашатъ отъ тъмнината, самотата, непознатитъ хора и започватъ да живѣятъ въ фантазмагория“. „Фантастическитъ приказки, въ които се говори за чудовища и чудеса, допълва проф. Вилманъ, сж вредни и въ друго отношение: тѣ закрепватъ у децата вѣрата къмъ чудесното, свѣрхестественото. Детето почва да вѣрва, че въ свѣта има врачки съ чародейна сила, чудовища съ по нѣколко глави, царски палати, които свѣтятъ като ясно слънце, кжщи, на които покривитъ сж направени отъ захаръ и симидъ и пр. По такъвъ начинъ дълбоко се закрепва у децата народното невежество, за да живѣятъ отпосле съ вѣрата на чудесата и чудовищата. Идваме до страшното противоречие: отъ една страна училището трѣбва да поведе борба съ народното невежество, суевѣрията, вѣрата въ чудесата, а отъ друга — то усилено ги подхранва“.

„Но, защо ни е толкова много страхъ отъ фантазийнитъ образи? — възражава г. Дръ Ст. Чакъровъ ¹⁾. — Нима фантазията, като способностъ на човѣшката душа, е гибелна за насъ! Ами само въ приказкитъ ли ние имаме работи съ фантазийни образи и картини? Ами нали и поетътъ, и художникътъ си служатъ най-главно съ фантазията си? Нали тѣ писмено ни рисуватъ въ творбигъ си, че „месеътъ наднича задъ баира“, че „цвѣтата наклонили челца отъ скръбъ“ и пр. Да се обявимъ противъ фантазийнитъ картини и творения е все едно да се откажемъ отъ всѣка поезия. Но кой е този човѣкъ, който може безъ поезия, била тя народна или друга. Учителю, недей подозира народнитъ приказки въ нѣкакви опасни въздѣйствия! Безъ всѣка опасностъ за възпитанието на нашата младежъ можемъ да напоимъ детскитъ души съ народни приказки. Тѣ ще дадатъ храна на подвижната детска психика, ще я накаратъ да бжде продуктивна и да изпитва силата на всички ония нравствени истини, които по единъ майсторски начинъ сж вплетени въ народната приказка. Ние, сжщо и децата, имаме нужда отъ поетични и фантазийни

1) Народната ни приказка, като учебенъ материалъ, стр. 6.

образи, а не само отъ гола и суха истина. Хранимъ ли детската душа само съ истини, само съ действителни факти, можемъ да бждемъ сигурни, че тя ще изсърхне отъ гладъ. Напротивъ, потопимъ ли я въ чаровния миръ на народната приказка, тя добива полетъ, импулсира се, и почва да твори и създава нови свѣтове. Оставете децата да живѣятъ съ тѣхнитѣ фантазийни образи и полека-лека да изучаватъ живота. Такъвъ единъ непрекъснатъ и естественъ развой е много по-правилень и по-плодотворень, отколкото да направимъ отъ седемъ гидишното дете единъ „младъ старецъ“.

Ето и проф. Хердеръ, другъ единъ защитникъ на фантазийнитѣ приказки, какъ се изказва: „Фантазийнитѣ приказки съответствуватъ на детската индивидуалностъ. Както бебето не се храни съ хлѣбъ и месо, а само съ млѣко, така сжщо и за малкото първаче, безъ народната приказка, била тя фантазийна или реална, е немислимо духовното му развитие“. На сжщото мнение е и проф. Ниимаеръ, който въ своето прочуто съчинение „Принципи на възпитанието“, казва буквално следното: „Фантазийнитѣ приказки произвеждатъ на детето неописуемо удоволствие. Наистина, чрезъ тѣхъ се подкрепва до известна степенъ любовта къмъ чудесното, което и безъ това, като предчувствие за сжществуването на по-възвишено и безконечно сжщество въ природата, у насъ сжществува. Тази любовъ къмъ чудесното не е толкова опасна, защото въ последствие, съ постоянното разясняване на природнитѣ закони и тѣхното действие, тя ще угасне и се умъртви. Който се страхува, че съ фантазийнитѣ приказки ще се даде вредна храна на въображението, като се подбуди то къмъ разни суевѣрия и страсть къмъ чудесното, той трѣбва да зачеркне отъ обучението и митологията, а преди всичко и библейскитѣ разкази“.

Детето не живѣе въ действителния свѣтъ на възрастнитѣ, а въ свой детски свѣтъ, който има за основа най-висшата степенъ на въображението и илюзията. То прави кулата си на дете, както казахме и по-горе, и разговаря съ нея; прави пржчката на конь и го язди, нарежда столоветѣ и прави желѣзница, съ кучето се разговаря като съ човѣкъ и пр. Изобщо, детето съ своето въображение оживява и одухотворява околнитѣ предмети и тѣй си създава свой детски въображаемъ свѣтъ. И народнитѣ приказки описватъ единъ въображаемъ-свѣтъ, подобень на детския. И въ народнитѣ приказки животнитѣ мислятъ, говорятъ и действуватъ като хора, неодушавенитѣ предмети ставатъ изведнажъ одушавени. И затова всички деца по всички части на земното кълбо обичатъ народнитѣ приказки. Обичатъ ги, защото дразнятъ и развиватъ тѣхното въображение. И ако речемъ да обърнемъ внимание на фантазийната имъ основа, това значи да затворимъ вратитѣ на училището за всѣка народна приказка. А

това е невъзможно, защото народната приказка е най-подходящото средство за обогатяване детската душа с преживявания и за развитие на говора.

Нашият народ е поетичен. Създал е много народни приказки с най-разнообразно съдържание. От това големо богатство само една част сж подходящи за децата. „Приказките, пише Гено Дочев,¹⁾ чрез които народът ни изразява своите митологически вярвания, своите суевърия за караконджоловци, таласъми и дяволи, ония, въ които изобразява сексуалните страни на своя живот, нямат място въ училището“. Останалите народни приказки, след като приложим горния критерий, всички пак не сж годни за децата. Много от тях, макар и да отговарят на условията, пак трѣбва да стоятъ вънъ отъ училището. Ако при учебния материал по другите учебни предмети правимъ изборъ, то къмъ народните приказки трѣбва да бждемъ още по прецизни. Трѣбва винаги да имаме предъ видъ Гютевия изразъ: „За децата само най-доброто е едва добро“. Тогава народната приказка още на кои условия трѣбва да отговаря?

1. Приказката трѣбва да бжде още детска, т. е. проста по съдържание и стилъ. Това условие мжно се подава на дефиниция, защото истински детската приказка може да се чувствава, но не и да се опише. Не е само простотата, която прави приказката детска, но още тя трѣбва да дразни и детските чувства. А за да е такава, трѣбва да бжде творба на поетична душа. Не всеки може да кове художествени приказки. Изъ подъ перото на Елинъ-Пелинъ, Ранъ-Босилекъ, Violino Primo, Николай Райновъ и пр. много отъ народните приказки сж преработени и напълно нагодени за децата.

2. Не само вънкашната страна на разказа, образите на героите и техните действия, трѣбва да бждатъ прости, но още и ржководните имъ мотиви трѣбва лесно и ясно отъ децата да се схващатъ и разбиратъ. Само така детето въ приказката ще се оглежда: мислитъ, чувствата, желанията и стременията на героите ще бждатъ мисли, чувства, желания и стремения негови. Отъ това не следва, че действащите лица непременно трѣбва да бждатъ деца. Достатъчно е само героите да мислятъ, говорятъ и действуватъ като деца.

3. Добрата приказка непринудено трѣбва да буди детските чувства, особено нравствените и социалните. Приказки, които оправдаватъ егоизма, измамата, хитростта сж корисна целъ и пр. не сж за училището. Въ едно и сщо действующо лице на приказката не трѣбва да се преплитатъ добродетели и пороци. Това може да стане причина децата да ги смѣсватъ и да доде до опасни последици. Моралътъ наготово да не се дава. Приказката трѣбва да бжде така прозрачна, че децата

1) Сп. „Българско училище“, год. II, кн. III.

да виждат и чувствуват морала безъ вънкашни внушения. Нѣкои отъ педагозите сж противъ моралнитѣ народни приказки. Тѣ твърдятъ така: ¹⁾ „Нищо не е по-осждително и по-глупаво отъ това, на вчерашното дете да четемъ разни морални поуки. Глупаво е казваме, защото моралнитѣ поуки предполагатъ развитъ умъ и каква годе воля“. Целта на народнитѣ морални приказки не е толкова да морализиратъ, колкото да събуждатъ и развиватъ въ възпитаницитѣ чувството къмъ добро и зло, справедливо и криво, та, по такъвъ начинъ да се обогати нравстеното имъ чувство, което следъ време ще ръководи волята имъ. При това народнитѣ приказки нѣматъ за целъ да коватъ моралнитѣ истини въ съзнанието на детето, да се наизустяватъ като „Отче нашъ“, а просто да се преживяватъ само.

4. Приказкитѣ да бждатъ достатъчно пропити съ хумористиченъ елементъ. Такива приказки особено увличатъ децата. Хуморътъ очовѣчава душата. За децата жизнерадостното настроение на духа е така необходимо, както за растенията сж необходими слънчевитѣ лъчи. Дете, което е лишено отъ възможността да се смѣе, гасне и увѣхва. Скрѣбта спира жизненитѣ процеси въ дейтелността на сърдието, стѣга като съ желѣзни обржчи гърдитѣ. Да бждеш скръбенъ значи хиляди килограма да тежатъ на гърдитѣ ти. Да изгубишъ веселото си настроение, това значи всичко да си изгубилъ. Начумереността и песимизмътъ винаги ни водятъ къмъ уединение, а последното е майка на всички пороци, които раздрусватъ и организъмъ, и интелектъ, и воля. На дете, което често се кжпе въ радостъ, лицето е живо, кржгло, очитѣ свѣтятъ и играятъ, кожата се зачервява и често пламва, защото при радостта функцията на двигателния апаратъ се усилва и кръвоноснитѣ съдове се разширяватъ. Нека не се смѣемъ само въ кжщи, на улицата, но и въ училището. Учителътъ, който гони детския смѣхъ, гони най-добрия си приятель въ дѣлото на възпитанието. Смѣхътъ е небе, подъ което всичко вирѣе, съ изключение на отровата. Нека отрано чрезъ народнитѣ приказки го култивираме въ нашитѣ училища.

5. Приказката е ценна отъ възпитателна гледна точка, когато има трайно значение, когато е класическа. А такава е всѣка приказка, която представя интересъ за всѣка човѣшка възраст и има вѣчно значение. Приказката е класическа, когато може еднакво да заинтересува и стареца, и юношата, и детето. Приказката е класическа още, когато има стойностъ и сега, и въ миналото, и въ бъдещето. Спазимъ ли тоя принципъ, ние ще се отървемъ отъ блудкави и тенденциозни творения на разни посрѣдствени автори и нѣма да хранимъ детската душа съ плѣвели и смрадъ. Нашата народна

1) Д-ръ Ст. Чакъровъ — Народна приказка, стр. 9.

поезия е богата с хумористични приказки, въ които се осмиват редъ недостатъци на хора, животни и пр. Сборниците: „Сладкодумната баба“ отъ Елинъ Пелинъ, „Добрата фея“ отъ Николай Райновъ, „Край огнището“ отъ Анг. Караиличевъ, „Баба меца“, „Кумчо Вълчо“, „Ежко-Таралежко“ отъ Ранъ-Босилекъ сж пълни съ хуморъ.

6. Приказката не трѣбва да бжде откъслечна, нито пъкъ еднообразенъ и нескончаемъ романъ. Кжситѣ приказки не поддържатъ детскитѣ интереси. Сжщо така и дългитѣ и еднообразни приказки претоварватъ и отекчаватъ децата. За всѣки часъ трѣбва да се дава отдѣлна завършена картина. Между отдѣлнитѣ картини отъ една и сжща приказка трѣбва да има единство. Описванитѣ герои трѣбва да бждатъ последователни: не бива въ едни приказки да действуватъ по едни мотиви, а въ други — съвършено отдѣлни и несъгласуващи се съ първитѣ. Непоследователността на героитѣ поражда непоследователностъ и въ стремежитѣ на децата.

7. Народнитѣ приказки, особено тия за първацитѣ, трѣбва да съдържатъ известенъ драматизмъ. Детето обича епизодичното и затова то съ внимание следи въ разказванитѣ приказки сждбата на героитѣ, които се борятъ и възтържествуватъ, страдатъ и се радватъ. Подражателниятъ му пъкъ инстинктъ го подтиква къмъ въплочение на чутото и затова отпосле сами се подлагатъ на общата участъ, т. е. драматизиратъ приказката. Всѣка една приказка трѣбва да има достатъченъ даматиченъ елементъ, който да е въ състояние да трогне детската природа и я отпрати къмъ въплочение. Така народната приказка най-добре съдействува на развитието на детскитѣ творчески сили.

8. Образитѣ на главнитѣ герои и тѣхнитѣ действия трѣбва подробно, релефно и ясно да сж очертани. Второстепенното да се изобразява повърхностно, интъкъ се отвлочи детското внимание отъ главното. Приказката трѣбва да си служи съ кжси изречения и съ думи, разбираани отъ децата.

К. Ванковъ — Ломъ.

ОБЯСНИТЕЛНО ПРЕДМЕТНО УЧЕНИЕ.

По никой учебенъ предметъ нѣмаме толкова ръководства, колкото по предметно учение: броятъ имъ не е по-малкъ отъ десетъ. Какъ се обяснява тоя страненъ фактъ? Очевидно, отдавна и отъ всички непосредни работници по създаване учителска практика е констатирано, че обучението по тоя предметъ е неосмислено, неодоухотворено, безпрограмно и дори безцелно. Тази безплодностъ на казаното обучение се отдава

на неумението ни да подбираме, разполагаме и обработваме съответния материал. Съставителитъ на ръководства приематъ, че начертаната отъ официалната програма цель на предметното учение — да се добие чрезъ него елементарна подготовка за бъдни географски, природоизпитателни исторически, дори етнографни изучавания — е напълно оправдана, както отъ жизненитъ интереси на ученика, така и отъ крайнитъ задачи на всѣко общообразователно училище. Ако, прочее, бжде погледнато на това обучение съ надлежната сериозностъ, ако то се води напълно методично, то не само че ще бжде постигната прѣкопоставената цель на предметно учение, но ще може тоя предметъ да стане обединително звено на всички останали. Е добре, въпрѣки многобройността на съответнитъ ръководства и видимото съвършенство на нѣкои отъ тѣхъ, учителитъ все пакъ намиратъ, че предметното учение не допринася нищо за увеличаване интелигентността на ученика. Има, значи, въ самата програма нѣщо, неоправдано отъ дидактично гледище, нѣщо, което и най-доброто ръководство не може ни да отстрани, ни да поправи. Кое е то?

На първо мѣсто трѣбва да изтъкнемъ наложеното отъ програмата смѣсване компетенциитъ на дома и на училището, като подъ „домъ“ за краткостъ разбираме цѣлата окръжаваща детска срѣда. Преди да постъпи въ училище, детето е получило вече известна подготовка. Обширна или оскъдна, тя е винаги практическа въ смисълъ, че отговаря на жизненитъ интереси на детето, на нуждата му да се ориентира въ условията на живота — тия условия, които се опредѣлятъ отъ възрастта и принадлежността му къмъ дадена срѣда, и второ, тя е добила съобразно законитъ на помненето. Училището не откъсва детето отъ дома — това е невъзможно. Лични и обществени задължения, колкото и минимални да сж тѣ, естествениятъ нагонъ да се разнообрази и обогатява съдържанието на съзнанието, заставятъ детето да продължава подготовката си въ обективно поставена рамка и съобразно схващателнитъ си способности.

Училището не може да замѣсти дома въ даване тоя видъ подготовка, защото:

1. Съ предвидения въ програмата материалъ не се даватъ практически познания, такива — каквито сж нуждни на детето въ всѣкидневния му животъ. „Какъ мама меси хлѣбъ“, „какъ си заклахме прасенцето“, „какъ си приготвихме зимнина“ — това не интересува детето, защото тоя родъ дейностъ не е негово задължение. Ако пъкъ така или иначе — поради помощничество въ домакинската работа на родителитъ си или отъ просто любопитство — детето бжде подтикнато да опознае това, що вършатъ възрастнитъ, познанието ще се даде отъ дома много по-харно, отколкото отъ учили-

щето, защото тамъ, — у дома — то ще бжде нагледно, а не — словесно.

2. Училището не държи смѣтка за законитѣ на помненето. Всѣкидневниятъ горчивъ опитъ ни убеждава, че не всички знания, добити чрезъ сътивата или чрезъ устно съобщаване, се помнятъ дълготрайно. Никой не може да бжде жива, ходяща енциклопедия. Помнимъ личнитѣ черти на твърде ограниченъ брой обекти и то благодарение на обстоятелството, че ги срѣщаме постоянно. Помнимъ видовитѣ и родовитѣ черти по сжщата причина. Но знания, които по сжщество сж индивидуални и които не повтаряме често, се изгубватъ много бърже. Такива сж датитѣ, собственитѣ имена, химическитѣ формули, всѣки опредѣленъ словоредъ (въ дефинициитѣ, въ стихотворенията), тоноредъ (въ мелодиитѣ) и дадени процедирации (редѣтъ на действията, които трѣбва да извършимъ, за да се получи търсениятъ отъ насъ резултатъ). А представата („детето трѣбва да има пълни и вѣрни представи“) е, или само видимиятъ образъ на обекта, или съчетание на образъ съ знания, добити по другъ пжтъ (чрезъ сравнение, по разказъ или като логически резултатъ отъ дадена закономерностъ), или, най-сетне, само сборъ отъ знания (може да нѣмаме дори приблизително вѣрна снимка отъ образа на нѣкое историческо лице—Исусъ Христосъ, отецъ Паисий, царь Крумъ — но да имаме представа за него, защото по разказъ знаемъ живота и дейността му). Но „образѣтъ“, като индивидуална дейностъ, се губи (опитайте да си спомните всички улици, по които сте минали, когато кратковременно сте прекарвали въ нѣкой градъ), а всички знания, които бихме могли да добиемъ за известенъ обектъ (произходъ, съставъ, устройство, тегло, размѣри, мѣстонахождение) не можемъ да помнимъ. Беда ли е това? — Нито всѣкидневнитѣ ни задължения, нито професията ни — каквато и да е тя — не изискватъ всеобемни знания.

Втора слаба страна на програмата по предметно учение е тази, че въ нея не се разграничаватъ теоритическитѣ отъ практическитѣ знания. За да си уяснимъ разликата между еднитѣ и другитѣ, нека вземемъ единъ примѣръ. Варджията знае, че варъ се добива само отъ варовикъ, знае, какъ да се наредятъ камънитѣ, колко време и при каква температура трѣбва да се пекатъ, какъ се познава, кога камъкътъ се е превърналъ въ варъ. Това сж практически знания, които сж различни за всѣки отдѣленъ занаятъ. Но варджията може цѣлъ животъ да пече варъ, безъ да знае химическия съставъ на варовика, на негасената и гасената варъ, какви химически процеси се вършатъ при печенето и при гасенето на варѣта, защото това сж теоритически знания, които не можемъ да добиемъ само съ следене — какъ варовикътъ се превръща въ варъ, или какъ отъ негасената добиваме гасена. Прочее,

какви знания дава предметното учение? — Очевидно, предимно практически, защото се смята, че е предивременно да се разкриват тайните на мирознанието предъ седемгодишни деца. Но тъкмо практическите знания сж ненуждни на децата: едно, защото днесъ никой не е Робинзонъ — самъ да изработва всичко, що му е нужно, и второ, защото децата сж най-малко ангажирани въ производството.

Не издържа критика и твърдението, че знаенето околността на селището е подготовка за добиване по-обширни географски, исторически или каквито и да било други знания. Нито могилата при село е планински връхъ, нито блатото — море, нито храсталакътъ — тропически лесъ.

По тия причини предметното учение, така описателно така безсистемно, както е очертано въ програмата, а, наспроти нея, и въ всички ръководства, е съвсемъ безпредметно. Повече отъ 200. часа се губятъ въ долния курсъ на основното училище за безцелно бръщолевене. Тия часове не се използватъ дори за говорни упражнения, защото имало „материалъ“, който трѣбвало да се мине, и който трѣбвало да бжде разтегнатъ въ „лекции“, чиято продължителностъ да е точно 45 минути. Поради това се търпятъ дори крайно-неиздържанитѣ въ граматично отношение отговори на ученицитѣ.¹⁾

* * *

Умственото развитие, както на отдѣлния човѣкъ, така и на цѣлото човѣчество, неуклонно върви по две посоки: описателна и обяснителна. Подъ първата разбираме стремежа къмъ разширение тѣсния кръгъзоръ на дадено мѣстожителство и на съвременността. Детето съ жадностъ слуша приказки, въ които действията се развиватъ нѣкадеси и нѣкогаси. Втората насока — обяснителната — отговаря на стремежа ни, да диримъ закономерностъ и нейното следствие — причинността. Съчетанието отъ описателнитѣ и обяснителнитѣ познания е нашиятъ свѣтогледъ.

Чрезъ сътивнитѣ си органи получаваме знания за нашата околностъ, а съ проследяване явленията констатираме тѣхната закономерностъ. Уви! Сътивнитѣ ни органи сж твърде несъвършени: окото не може да види обекти по-малки отъ дадени размѣри. Съ невѣоржжено око не можемъ да видимъ ни фазитѣ на Венера, ни лунитѣ на Юпитера, ни прѣстена на Сатурна. Непосрѣдно по нищо не можемъ узна състава нито на въздуха, нито на водата. Явно е, че сътивата ни даватъ твърде ограничени знания за сжщността на природата и на живота, поради това и търсената отъ насъ закономерностъ е неуловима. Къмъ тази познавателна ограниченостъ, дължима

1) Веднажъ държахъ лекция по естествознание. Понеже заставахъ децата да се изразяватъ правилно, не можахъ да взема нито половината отъ предвидения материалъ:

на тѣсната срѣда, въ която живѣемъ и на несвършенството на усѣтнитѣ ни органи, се притурятъ и подбудитѣ ни къмъ романтика, склонността ни къмъ материализуване, къмъ одухотворяване и антропоморфозирание. Изхождайки изъ собственитѣ си склонности, намѣрения, възможности и дейности, приписваме сжитѣ не само на животни, но и на всичко останало. Детето не бие ли стола, о който се е спънало; селянката не прокліна ли вѣтъра, който разпрѣска прането ѝ; не търсимъ ли творецъ и смисълъ на живота, защото по опитъ знаемъ, че всѣко създание има своя авторъ и свое предназначение? Свѣтогледъ, изграденъ върху познанията, които ни дава само срѣдата, въ която живѣемъ и които добиваме чрезъ непосредствено съзерцание, безъ изкуствени съоръжения, безъ лабораторни изследвания (при които си служимъ съ реактиви) ще е крайно наивенъ, съвсемъ погрѣшенъ. Задача на училището е да замѣни свѣтогледа, основанъ на наивния реализъмъ и изтъканъ отъ антропоморфизъмъ, неразрушими илюзии (каквито сж, напримѣръ, движението на слънцето около земята, идеята за антиподитѣ) и своеволни агенти, като *vis vitalis*, съ наученъ. Да се проследи закономерността на живота въ всички негови отправления е нужно и за установяване естественъ моралъ, и за разсейване толкова пакостнитѣ суевѣрия, които троятъ живота ни. Природознанието, като учебенъ предметъ въ общеобразователното училище, се осмисля, преследвайки изпълнението на тази задача — задъ видимото, осезаемото, да се търси скритото, но вѣчното. Законосообразността, веднажъ узната, не се забравя, защото е начало и условие на всички явления, които наблюдаваме ежечасно и повсемѣстно.

Каква е задачата, тогава, на предметното учение?—Първо, да разшири детскитѣ познания за свѣта задъ предѣлитѣ на околната срѣда и, второ, ползувайки се отъ тия, що дава дома и училището, да изтъкне невидимитѣ сили и агенти на видиміи явления. Първата задача е описателно представяне свѣта, втората — обяснително. Тия две задачи по необходимостъ се преследватъ едновременно, защото евристиката — обяснителната страна на учебния процесъ — е невъзможна безъ наличностъ на известна сума непосредствено-дадени знания. Че това е така, всѣки ще се убеди, като се опита да обясни на ученицитѣ, що е звукъ, вѣтъръ, защо кипи водата, когато се гаси варъ. Описателностъ при предметното учение е допустима само дотолкова, доколкото е нужно за целта — да се добие суровъ материалъ за индукция, или пъкъ да се обяснятъ непознаті на децата факти, дължими на изтъкнатата закономерностъ. Що ще се опише — дали обектъ изъ близка, или такъвъ отъ далечна околностъ — е безразлично, стига описателността да засегне само тази страна отъ обекта, която ни е нужна въ момента. Така единъ и сщъ обектъ при

различни случаи ще бжде разглежданъ нееднократно, като всѣки пжтъ отъ качествата, съ които се отличава той, бжде отбелязано това, което е нужно за търсена закономерность.

Възможна ли е такава практика въ долния курсъ на основното училище? - Нѣмаме опитъ въ тая насока, за да дадемъ съ положителность такъвъ или иначе отговоръ на тоя въпросъ. Мислимъ, че ще е благодарна задача за българското учителство да се опита да замѣни описателното предметно учение съ обяснително. За насъ, обаче, е несъмнено едно: за да има творческо, осмислено обучение, за да се възпитатъ децата къмъ наблюдателность и къмъ критическо отнасяне съ проявитѣ на живота, всѣки часъ по предметно учение трѣбва да започва съ по едно „защо?“ и да свършва съ отговоръ на този въпросъ.

Ив. Петковъ,

окол. учил. инспекторъ въ гр. Помъ

УРЕДБА НА СРѢДИЩНИТѢ УЧИЛИЩА.*)

За уреждане на основнитѣ училища, изобщо, не се заговорва сега за пръвъ пжтъ. Единъ погледъ назадъ — къмъ неотдавнашното минало — ще ни убеди въ това. Трѣбва, обаче, да признаемъ, че по-рано за това уреждане се изхождаше отъ чуждестраннитѣ опити и чуждитѣ педагогически вѣяния, безъ да се държи смѣтка за подетата идея у насъ за национална образователна система. Тази идея бѣше заглушена: тя не освѣтяваше пжтя на строителитѣ на учебното ни дѣло, поради туй, между другото, и въпросътъ за уреждане на основнитѣ училища не се сложи на основи, които да отговарятъ на нашитѣ условия на народния битъ на културния ръстъ на племето ни и народнитѣ ни идеали.

Едвамъ въ новата държава възкръсна като фениксъ на ново идеята за създаване национална образователна система. Тя озари пжтя на новитѣ строители на учебното ни дѣло. За кратко време се създадоха училищни реформи, които мѣрятъ коренно преустройство преди всичко на основно-образователната ни система въ свѣтлината на националната идея.

Както е известно, първитѣ училищни реформи засегнаха администрирането на основни у-ща и уреждане на учит. персоналъ. Съ закона пъкъ за предучилищното образование и съ тоя за допълнителното образование се засегна организацията на основно-образователната ни система. Тая реформа, подета,

*) Рефератъ, изнесенъ на инспекторска конференция презъ месецъ юлий т. г. въ гр. Враца.

още не е свършена : предстои на учил. законодателство да се занимае съ физиономията на основното училище, отъ една страна, и, отъ друга — да създаде нова учил. програма. Най-сетне законодателятъ трѣбва да си каже думата и по методологията въ основното училище.

Изтъквамъ горното, за да подчертая, че въпросътъ за уреждането на сръбдишни училища ще разгледамъ въ свѣтлината на досегашнитѣ учил. реформи. Организация на основно-образователната система; промѣната на програмата и методологичнитѣ елементи изоставямъ : тѣзи въпроси могатъ да бждатъ предметъ на отдѣлно разглеждане.

Между новитѣ просвѣтни реформи прави впечатление тая за сръбдишнитѣ (общински) училища. Споредъ наредбата за основнитѣ училища — чл. 8, тѣзи училища следва да бждатъ въ седалището на администр. община. Тамъ, дето въ седалището на последната имаше прогимназия или основно у-ще, въпросътъ за опредѣляне сръбдишно у-ще се уреди лесно. Срецнаха се, обаче, затруднения тамъ, дето въ седалището на администр. община нѣмаше прогимназия или основно у-ще, а такива имаше въ съседнитѣ селища. На пръвъ погледъ би се помислило, че първоначалното у-ще може да бжде сръбдишно училище. Дори въ страницитѣ на едно списание миналата година това гледище се защитяваше. Въ духа, обаче, на горепоменатата наредба, гдето изрично се говори само за права и задължения на сръбдишния директоръ, а не на сръд. главенъ учителъ, не бива да се допуска първонач. у-ще да бжде сръбдишно училище, само защото било въ седалището на общината. Ясно е, че за сръд. у-ще въ тоя случай трѣбва да се опредѣли основното у-ще или прогимназията, намираще се въ най-близкото селище до седалището на администр. община*). Въ моята околия имамъ два такива случая : за сръд. у-ща опредѣлихъ основнитѣ у-ща отстоящи на близко разстояние до седалищата на общинитѣ.

Следъ като се опредѣлятъ сръбдишнитѣ училища, трѣбва да се назначатъ на сжщитѣ подходящи сръд. директори. За такива е необходимо лицата не само да сж редовни прогимназиални учители, но и да сж съ дългогодишна учителска и директорска практика, да сж вещи педагози и администратори. Нѣкъде още главни учители, по липса на редовни прогимназ. учители, сж сръбдишни директори. Това е аномалия, която часъ по-скоро трѣбва да се премахне !

Сжщественъ въпросъ по администрирането на сръд, училища и изобщо въ връзка съ работата на сръд. директоръ е и тоя за часовѣтъ на последния. Въ бюджета за настоящата година тоя въпросъ правилно е решенъ, като броятъ на седмич-

*) Съ предпис. на Врачанската обл. учил. инспекция № 13493 отъ 1. X. т. г. до окол. учил. инспектори въпросътъ е разрешенъ въ тая смисълъ. Вѣроятно, това предписание се основава на нареждане на М. Н. П.

нитѣ часове на срѣд. директори се опредѣля въз основа броя на паралелкитѣ въ училищата, които управляватъ.*) И право е тъй да бжде, ако искаме, срѣд. директоръ да изпълнява добре контролно-наставническата си служба въ цѣлата община, да бжде общ. съветникъ и секр. на учил. н-ство безъ да се уврежда на учил. работа.

Въ връзка съ администр. уреждане на срѣдишни училища хубаво се направи, че съ чл. 9, отъ наредбата за о. у. се увеличи броятъ на пълноразвититѣ основни училища. Броятъ на последнитѣ се увеличи чувствително още съ приложението на чл. 66. отъ Закона за нар. пр. Тѣхниятъ брой сега съ приложението на чл. 9 отъ горепоменатата наредба сигурно е увеличенъ още повече. Пълноразвититѣ основни училища сж най-подходящи за срѣдишни училища не само поради обстоятелството за удобства въ администрирането имъ, но и поради това, че се внася единство въ учебно-възпитателната работа между първоначалното училище и прогимназията. Поради това единство се налага да се позволи сливане на първоначал. училища и прогимназии подъ едно управление и въ селища, когато първ. тѣ отъ вторитѣ не отстоятъ на повече отъ 100 м'. И основателно е да бжде така, тъй като всѣко първоначално училище се развива, като мѣри да стигне до пълноразвито, основно училище. За това и поради редъ удобства мислимъ че е умѣстно за самостоятелнитѣ първоначални училища званието „глав. учителъ“ да се замѣни съ званието „директоръ“.

Следъ срѣдишния директорски персоналъ отъ особено значение за уреждане на срѣд. у-ща е въпросътъ за подборане учителския персоналъ — първонач. и прогимназиални учители. Всеповтаряна истина е: учителътъ е душата на училището. И най хубавитѣ учил. сгради — палати, съ пособия и принадлежности, сж безъ значение, ако нѣма добри учители. Подреждането, следователно, на добъръ учителски персоналъ въ срѣд. у-ща трѣбва да бжде голѣма грижа, както на срѣд. директори, тъй и на околийскитѣ учил. инспектори. Ето защо срѣд. директоръ и окол. училищенъ инспекторъ трѣбва да извършатъ съвѣстно ревизиитѣ си на уч. персоналъ въ срѣд. у-ща — да се запознаятъ съ педагогическата вещина на тия учители, та въ началото на уч. година да се извърши успѣшно необходимото подборане на способни учители за срѣдишнитѣ училища.

Уреждането на срѣд. у-ща е неразривно свързанъ съ въпроса за необходимостта отъ хигиенични и удобни сгради. И ако такива сгради сж необходими за всички училища, колко повече тѣ сж необходими за срѣдишнитѣ! Ето защо срѣд. директори и окол. учил. инспектори трѣбва да настоятъ предъ новитѣ учил. настоятелства да се построятъ за срѣд. у-ща

*) Вижъ бюджета за 1935 г. на М. Н. П., стр. 17, забележка 8.

сгради тамъ, дето нѣма хигиенични и удобни такива. То се знае, че въ това отношение по-богатитѣ селища ще бждатъ по-щастливи, а за беднитѣ и гранични селища ще трѣбва да се потърси помощта на държавата.

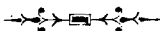
Нека се спремъ малко на външната обстановка и уредба на сръдищнитѣ училища. Признатъ дидактиченъ принципъ е, че добрата външна обстановка и уредби на училището влияятъ много добре върху психиката на ученици и учители. Такава обстановка повишава душевното имъ, настроение за интензивна и плодородна работа. Ето защо учил. дворъ трѣбва да се ограда съ каменна или дъсчена ограда или съ циментова и желѣзна ограда. Училищниятъ дворъ да се раздѣли на части: а) игрище, б) мѣсто за разходка и в) опитно поле (градина). Игрището трѣбва да има ю. и. положение, да е постлано съ чакълъ и пѣсъкъ. Въ мѣстото за разходка да се посадятъ липи или други декоративни дръвчета. Такива да се посадятъ и около оградата. Хубаво е въ мѣстото за разходка да се поставятъ пейки, на които да сѣдатъ ученицитѣ презъ свободното време. Въ опитното поле да се засѣятъ сния по-важни култури, за които се учи въ основното у-ще. Всѣко отдѣление или всѣки класъ да има своя лека. Хубаво е въ опитното поле да се засадятъ и овощни дръвчета; да се постави малъкъ пчелинъ съ 2—3 кошера. Въ двора, за да се запази чистота, да се поставятъ таблети съ подходящи надписи, а на подходящи мѣста да се турятъ и кошчета за непотрѣбни остатѣци. Училищната сграда трѣбва да се боядиса (вароса) съ официалния цвѣтъ — свѣтложълта боя. Никжде да нѣма изкъртени мѣста по стенитѣ; улицитѣ и дъждопроводнитѣ трѣби да сж здрави. Предъ глазната входна врата да се направи широка и продълговата циментова площадка, а предъ стълбитѣ да се постави широка скара за чистене обувкитѣ. На лицевата страна на училището да се постави надписъ: „Сръдишно основно училище“.

Вжтрешната обстановка и уредба на училищата има много по-голѣмо значение, отколкото външната; ученицитѣ сж въ по-траенъ допиръ съ нея. Добрата вжтрешна обстановка подпомага учебно възпитателния процесъ. Затова учил. здание отвжтре грижливо да се бѣлоса: цокълътъ да се боядиса съ блажна гължбова боя или съ постна такава съ примѣсъ отъ туткалъ и млѣко, за да не се вдига боята. Училището трѣбва да бжде снабдено съ достатѣчно покжщнина и учебни пособия.

Въ сръдищнитѣ училища трѣбва да се обръща по-голѣмо внимание на училищната хигиена. Училщното здание, покжщнината, помагалата и пр. сами по себе си биха изглеждали пусти и неприветливи, ако не се поддържатъ съ необходимата хигиена. Тая последната трѣбва да стои на завидна висота. Едно отъ главнитѣ условия за поддържане на хигиената

сж добре подобраният учил. прислужници. Тѣ трѣбва да сж хора, чието око да се дразни отъ нечистотията. Облѣклото имъ да бжде униформено, а презъ време на чистене училището да обличатъ специални престилки. Вечеръ и следъ всѣко междучасие да почистватъ отходнитѣ мѣста. При влизането на ученицитѣ да стоятъ до входнитѣ врати на училището. Заставатъ мирно и въ очакване да изпълнятъ нарежданията, когато къмъ тѣхъ се обърне учителъ или външно лице. Споредъ новата наредба за основн. у-ща срѣдишниятъ директоръ е напълно началникъ на учил. служащи: той ги представя за назначение и уволнение. Следователно, всѣки срѣдишенъ директоръ има възможность да подбере добъръ и изпълнителенъ служителски персоналъ.

Въ срѣдишнитѣ училища трѣбва да се обръща и особено внимание на личната хигиена на ученицитѣ. Личната хигиена е присъщо качество на културния човѣкъ. Чрезъ нея, умѣло практикувана, се култивиратъ здравни навици, които помагатъ не само на самитѣ ученици да бждатъ годни за тежка работа, каквато е учебната, но и тия навици се пренасятъ въ семейството, дето се помага здравеопазването и на възрастнитѣ. А здравето е първо и последно благо и щастие на човѣка. Чрезъ грижитѣ си за личната хигиена на ученицитѣ въ срѣд. у-ща нека дадемъ примѣръ за запазване здравето на младитѣ поколѣния.

К. П. Домусчиевъ — София

КОЕ Е СЪЩЕСТВЕННОТО ВЪ ЕДНА УЧИЛИЩНА РЕФОРМА.

I.

Отъ войната насамъ у насъ се заговори по-усилено и непрестанно за нуждата отъ коренно преустройство на нашата училищна система. По тоя голѣмъ държавенъ въпросъ сж вземали и взематъ думата често пѣти и хора, които не сж имали никога допирни точки до живота на нашето училище. На що се дължи тоя интересъ къмъ една институция, която всѣкога е поставяна на по-задненъ планъ отъ общитѣ реформенни, стремежи на държавната власть? Винаги голѣмитѣ сѣдбоносни катастрофи въ живота на единъ народъ създаватъ обществено-психологическа паника, която предизвиква търсене на причини и отговорности. Тия причини и отговорности се търсятъ често пѣти въ ония области на общественостъ и държавенъ животъ, които никога не сж се преплитали въ политическитѣ смѣтки и дипломатически комбинации на отговорнитѣ ръководители на държавата. Отъ 17

години насамъ се отбелязва стремежъ да се стовари всичката отговорност на нашитѣ народни неуспѣхи върху българското училище. Всички сочатъ недъзи въ училищната система, всички обвиняватъ училището, че то не било подготвило достатъчно добре подрастващитѣ поколѣния да посрещнатъ съ отпоръ идящитѣ исторически събития, тѣсно свързани съ народнитѣ събития.

Има само едно нѣщо вѣрно въ тия обвинения: разтленіето всрѣдъ младежта презъ време на войнитѣ. Бащитѣ стояха на фронта срещу гранатитѣ. Задъ тѣхъ чакаха тѣхнитѣ деца края на войната. Цѣли 4 години чакаха тѣ безъ родителски контролъ. И тия презвоенни поколѣния бѣха избѣгнали, наистина, физическото разрушение на гранатитѣ, но тѣ не можаха да избѣгнатъ моралната поквара и разрушение, които всѣка война носи задъ фронта. Това се отнася еднакво и за победители и за победени. Ние заварихме деца, юноши и младежи, съвършено разюздани, дръзки, упорити, изпуснати, съ съвсемъ нови и своеобразни понятия за благочиние, публично държане къмъ родители, близки, роднини и познати. Съ малко думи, ние заварихме едно болно поколѣние, което дразнѣше и смущаваше довоеннитѣ понятия на родителитѣ за възпитание и благочинно държане у младежта. Повечето отъ ония, които търсѣха причини и отговорности за народнитѣ катастрофи, се заблудиха и взеха резултатитѣ за причини. Че това е така, доста е да преведемъ само единъ примѣръ. Когато българскиятъ въоръженъ народъ нанасяше победи следъ победи въ началото на Балканската война, всички единодушно величаеха българското училище, че то системно готвѣло българския народъ за славната епопея. Щомъ ни тръгна по чужда вина назадъ, несполучилитѣ въ своята дипломатическа стратегия наши държавници се опитаха да стоварятъ върху гърба на българското училище цѣлата отговорностъ за постигналитѣ ни нещастия. Нѣщо повече: истинскитѣ отговорници се опитаха да оскърбятъ българския войнъ, който съ своята легендарна храбростъ, въ продължение на 6 години регистрира само успѣхи и победи.

Не е крива, следователно, училищната система за нещастията на българския народъ, нито е отговорна тя за покварата, която всички — и родители, и учители, и политици, и общественици, и печатъ, и общество подчертаватъ. Училищната система трѣбва, наистина, да бѣде реформирана, но не съ задача да преустройва държавата и премахне нейнитѣ недъзи, а да лѣкува преди всичко, болни поколѣния, които войната създаде.

Ето, това е една отъ най-тежкитѣ задачи на утрешното наше преустроено училище!

Трѣбва, обаче, добре да се запомни, че въпросътъ за възпитанието на нашата младежъ не е само въпросъ на училището и на учителя. Той е въпросъ и личенъ, и училищенъ, и учителски, и семеенъ, и общественъ, и държавенъ. Всѣки трѣбва да съзнава поотдѣлно своя дългъ и отговорностъ, и всички трѣбва да координиратъ усилията си къмъ общата целъ — възпитанието, доброто и бждещето на подрастващитѣ поколения. Въ страни съ по-висока култура и просвѣта хората сж разбрали, откъде иде злото и сж престанали вече да търсятъ виновници. Предприематъ се коренни училищни реформи, организиратъ се общества за подпомагане тежката работа на училището, вика се семейството на помощъ, създаватъ се законоположения и санкции срещу всѣко отрицателно влияние и въздействие върху младежта — съ една дума, предприема се повсемѣстна системно организирана обществена обнова. Кое, прочее, трѣбва да бжде същественото въ една нова училищна реформа?

До тукъ ние посочихме една отъ основнитѣ предпоставки, съ които се мотивира нуждата отъ една нова училищна реформа, а именно — покварата и липсата на възпитанието у нашата младежъ.

Като втори мотивъ, на който се позоваватъ всички ония, които настояватъ чакъ по-скоро да бжде преустроена училищната система — това е легендата за така наречения умствень пролетариятъ. Ние не сподѣляме мнението, че срѣднитѣ училища създавали извънредно много службогонски елементъ, който, като не можелъ да се пласира въ различнитѣ ресори на държавния механизъмъ, настройвалъ се противодържавно и избивалъ въ лѣво. Това не е вѣрно. Такава легенда поддържаха въ миналото политическитѣ партии, които крепѣха своето съществуване именно върху службогонския елементъ, който имъ правѣше избори, затова не смѣха да турятъ прѣстъ направо върху раната. Това заблуждение, систематично насаждано редъ години, значително се разсѣя следъ 19 май, щомъ като биде издигнатъ принципътъ на компетентността и бѣ поставено като условие да бжде заемана известна служба само при образователенъ и служебенъ цензъ. Тоя принципъ внася действителна обнова въ обществения животъ, защото закрепва нови понятия въ правовото и гражданско съзнание на хората. А съзнанието за подържанъ редъ, законностъ и справедливостъ канализира натрупаното въ душитѣ негодувание срещу многобройнитѣ факти на корупция и беззакония, които скандализираха общественото мнение и създаваха убеждението, че... „нѣма управия“. Чудно ли е, че интелигентни хора съ висше образование, измѣстени отъ занаятчий, взети отъ тезгяха, оставаха въ миналото на улицата безъ хлѣбъ и бѣха готови въ моментъ на отчаяние да търсятъ морално възмездие по пътя на отрицанието? Ко-

мунизмътъ у насъ е повече идеология на отчаянието, която въ миналото се подхранваше отъ партизанската корупция. Маса служби, които съ готовност биха се заели отъ хора съ сръдно и висше образование, се заемаха отъ хора съ по нѣколко класа образование, или отъ пипкави и слабограмотни бивши занаятчи.

Искаме да кажемъ, че промѣнитѣ въ нашата училищна система не се налагатъ отъ това, че училището не създавало дѣлови хора, а изхвърляло само кандидати за служби. Ако това е вѣрно, ние бихме запитали; първо, какъ тая училищна система можа да създаде толкова добре подготвени държавни служители въ продължение на 50 години; второ, ако бѣхме задържали България въ начертанитѣ презъ войната граници, щѣхме ли да говоримъ за училищни реформи, или щѣхме да удвоимъ сръднитѣ си училища и гимназии, за да задоволимъ нуждитѣ на разширената държава? Доколкото ни е известно, законопроектътъ за народната просвѣта на бившия министъръ Бояджиевъ бѣ осми по редъ. И той отиде въ архивата, защото котерийниятъ характеръ на нашия политически животъ до 19 май не позволяваше бързи и смѣли реформи, и защото авторитѣ на тия законопроекти не сж имали ясна представа, какъ трѣбва да бжде мотивирана една нова училищна система и въ каква конкретна форма именно ще се излѣе тя.

Де, прочее, трѣбва да падне тежестта въ една нова реформа? Всѣки день вестницитѣ съобщаватъ по нѣщо отъ онова, което върховната училищна власть възнамѣрява да прави по отношение учебната програма въ всички степени на училищното обучение. Едно ново подреждане и пререждане на учебния материалъ въ училищната програма е въпросъ дидактически и методически и не интересува широкото общество, нито дава същественъ отпечатъкъ на една нова училищна система. Безспорно, подборътъ и наредбата на учебния материалъ не е безъ значение за една по-друга подготовка на ученика за живота, особено когато на учебното съдържание се даде строго практическо-приложень характеръ. Друго, обаче, е по важно въ случая: каква нова организация ще се даде на училищния животъ, какъвъ новъ духъ ще се насади въ него, за да се оформи той въ едно малко общество, въ което да се създаватъ навици, да се привиква ученикътъ къмъ самодисциплина и да се прожежда съ настойчивость и последователность като червена нишка идеята за една нова, преустроена държавна организация. Въ новата училищна организация децата трѣбва да минатъ единъ курсъ на духовно лѣкуване и превъзпитание. Ние често говоримъ за обществена дисциплина. Такава се създава и гради само върху самодисциплината на отдѣлна личность. Не е вѣрно, че днешното училище не възпитава. Ако това е вѣрно, чуждитѣ училища

нѣмаше да полагатъ толкова усилия, за да пресуватъ душата на привлѣченитѣ въ тѣхъ български деца въ духа на своитѣ цели и задачи. Другъ примѣръ е казармата, която събира неодѣлани и неграмотни селяни и въ двегодишенъ курсъ на възпитание ги пуца въ живота ограмотени, съ обноски и навици, които правятъ отлично впечатление. Едно, обаче, не бива да се забравя: дейността на училището обязательно трѣбва да бѣде координирано съ цѣлокупната дейность на всички области въ държавния животъ.

II.

Днешната наша образователна система не е донесена отъ нѣкъде и наложена изцѣло наготово такава, каквато я виждаме. Тя е изградена върху опита, тя е продуктъ на усилията, полагачи последователно десетки години отъ особождението насамъ. Съпоставете сегашния законъ за народното просвѣщение съ онзи въ началото на следосвободителната епоха и ще се увѣрите, колко далечъ — стѣпка по стѣпка — сме отишли ние напредъ. Не сподѣлямъ мнението на ония, които обичатъ да рѣжатъ наедно изцѣло отричатъ и сегашния законъ за народната просвѣта. Въ него има много издържани пунктове отъ гледището на науката за образованието и възпитанието. Той — стига да се приложи напълно — гарантира общедостъпно образование за българския народъ по единъ демократиченъ начинъ. Може да бѣде коригиранъ въ известни свои пунктове, но въ своята цѣлостъ той трѣбва да си остане. Онова, което искаме да подчертаемъ тукъ, то е, че и най-идеалниятъ законъ за народната просвѣта ще си остане мъртавъ, ако не бждатъ гарантирани материалнитѣ условия за неговото пълно приложение. И нещастieto въ просвѣтата днесъ не се състои въ несѣответната училищна система, а въ това, че не сж гарантирани достатъчно материални условия за одухотворение, за по-пълно приложение на закона: истинско безплатно учение за беднитѣ слоеве на народа (не само освобождаване отъ такса), широки удобни и достатъчни училищни помѣщения, кабинети, лаборатории, работилници за приложно учение и сръчности, училищни градини, игрища и пр. Всички чужденци, които прочетатъ сегашния законъ за народното просвѣщение, биха ни завидѣли, защото биха си помислили, че въ България народната просвѣта е идеално организирана. Нейната идеалность, обаче, е само книжна. Доста е единъ примѣръ. Отъ дълги години въ София, кждето бие пулсътъ на цѣлия ни културенъ животъ, се водятъ полудневни занятия по липса на училищни помѣщения. Така, за 1931/32 година е имало 606 паралелки първоначални и прогимназиални, които се обучавали само въ 280 общински и 76 частни (наети) учебни стаи!

Онова, което трѣбва да легне въ основата на една нова училищна система, то е накратко следното:

1. Да се гарантиратъ условия за пълно задължително основно образование, подобро качествено.

2. Да се запази общообразователниятъ характеръ на основното образование (първоначално и прогимназиално). Не бива да се туря основното училище, особено прогимназията, въ услуга на стопанския животъ на страната (земледѣлие, индустрия, професия, специалности). Правятъ си илюзия ония, които мислятъ, че съ нѣколко лекции на агронома въ отдѣлнитѣ класове на прогимназията децата ще станатъ добри земледѣлци. Тия специални познания ще се даватъ безрезультатно само за смѣтка на общообразователнитѣ знания, които сж безусловна основа на всѣка специалностъ по-нататѣкъ. Следъ прогимназията детето нека отиде въ нисше земледѣлско, дърводѣлско, грънчарско и др. училище, но то не би могло да бѣде добъръ занаятчия, ако не отиде въ специално училище съ здрава, макаръ и основна, общообразователна култура. Най-после, като свободенъ гражданинъ съ прогимназиално образование, то, като младежъ, може да слуша лекциитѣ на агронома съ много по-голямъ успѣхъ и резултати въ вечерното училище или въ специални за целта курсове.

3. Разбира се, това не значи, че обучението въ основното училище трѣбва да бѣде елиминирано отъ сръчности. Напротивъ, едно реформирано училище трѣбва да се отличава, покрай особената си организация, включваща въ себе си уредбата, дисциплината, реда, както и особения духъ на образователната работа, свързана съ методитѣ въ обучението и похватитѣ на учителя — още и съ творческото участие на детето чрезъ ржчния трудъ, койго единственъ гарантира пълна вътрешна нагледностъ въ процеса на обучението. Трудътъ е неотемлимъ атрибутъ въ личния и общественъ животъ на човѣка. Трудътъ е обществено благо, върху което се гради цѣлата човѣшка култура и общественъ напредѣкъ на хората. Има, обаче, едно погрѣшно схващане за така нареченото трудово обучение. Трѣбва да се прави разлика между учебенъ трудъ и грубъ физически трудъ: грубиятъ физически трудъ преследва професионални задачи. Мѣстото му е професионалнитѣ училища. Учебниятъ трудъ преследва учебно-възпитателни задачи. Учебниятъ трудъ създава питомци съ всестранна индивидуална сръчностъ, нужна за всѣки членъ на обществото. Грубиятъ физически трудъ осигурява само една ограничена професионална сръчностъ. Учебниятъ трудъ — това значи знанието да се възприема отъ детето чрезъ участието на всички сѣтива и да премине въ умение. Учебниятъ трудъ култивира сръчностъ и ловкостъ и гарантира създаване на всестранно развита личностъ. Не е все едно, дали детето учи урока само по книга или проверява изуче-

ното винаги чрезъ опити въ училищната лаборатория или работилница. Присъжествувахъ преди година на урокъ въ едно отъ опитнитѣ училища въ Манхаймъ на Рейнъ, Учителтъ преподаде преди обѣдъ за окръжностъ, а следъ обѣдъ децата изработиха за половинъ часъ въ работилницата (на 8 тезгяха по 4 деца) отъ ламарина една чаша за вода. И съ каква сръжностъ! Привеждамъ тоя примѣръ, за да подчертая, че учебниятъ трудъ трѣбва да легне изцѣло въ основата на училищното обучение въ реформираното основно училище. „Собственостъ на човѣка сж само ония знания, които е получилъ чрезъ работа. Всичко останало е хипотеза“, казва Карлейлъ (известенъ английски историкъ).

Трѣбва, обаче, пакъ да подчертая, че трудовото обучение не е само принципъ, то е организация, за създаването на която трѣбватъ срѣдства. Всѣко училище трѣбва да бжде добре обзаведено, за да се гарантиратъ предвижданитѣ резултати, иначе ще си останемъ съ книжно трудово обучение и съ хубави приказки за трудово училище.

4. Около законопроекта на покойния министъръ Бояджиевъ се заведе презъ 1933 година безпредметенъ споръ за така нареченото единно училище, т. е. за сливане първоначалното училище и прогимназията въ общо седемодѣленно основно училище. Въпросътъ не е за механическо сливане подъ нова форма първоначалното училище съ прогимназията. Въпросътъ е другаде: ще се осигури ли пълното приложение на задължителното учение, ще се създаде ли единенъ духъ въ живота на основната школа и, въобще, ще се гарантиратъ ли условия за по-здраво образователно-възпитателно въздействие, ако класоветѣ на прогимназията се превърнатъ въ V, VI и VII отдѣления.

5. Другъ единъ важенъ въпросъ, тѣсно свързанъ съ основното образование, е въпросътъ за удължението на прогимназията съ още една година, т. е. вмѣсто 3, 4 класа. Съображенията сж следнитѣ:

Следъ третия класъ на прогимназията детето трѣбва да опредѣли, дали да продължава нагоре гимназията, или да се отклони другаде, кждего неговитѣ дарби, заложби и склонности го насочватъ. До тая възраст (13-та година) не може да се направи вѣрна прогноза, кой отъ ученицитѣ за какво е годенъ. Такава положителна прогноза може да се направи само следъ пубертетното (половото) съзрѣване, което настѣпва следъ 14 година, когато детето почва вече да се оформява като личностъ: заглежда се въ огледалото, често си реши косата, оглажда си токущо наболитѣ мустачки, почва да става по-взискателно къмъ себе си и т. н. Явява се въпросъ, какъ да се даде възможностъ на децата да проявятъ своитѣ склонности до пубертетната възраст. Отговорътъ не може да бжде

другъ, освенъ да се продължи прогимназията съ още единъ четвърти класъ, който децата минаватъ въ 14-та си година. Целта е, първо, да се проявятъ дарбитъ и наклонноститъ и, второ, да се разшири общото образование въ прогимназията, защото повече отъ децата на народа, особено въ селата, оставатъ съ прогимназиално образование. Такъвъ IV класъ е предвидѣла за прогимназията и Виенската училищна реформа.

6. Идватъ следъ прогимназията срѣднитъ училища. Бѣше време, преди войнитъ, когато, за да се открие прогимназия-ленъ класъ, най-щателно се провѣрваха отъ комисия наличнитъ училищни условия, изискуеми отъ закона. Следъ войнитъ се удари презъ просото: дори въ нѣкои по-голѣми села се откриха гимназии. Това безогледно откриване на гимназии въ малки паланки и по-голѣми села доведе до печални резултати: свършилитъ такива гимназии надвечатри селски момчета много не се отличаваха по култура и манталитетъ отъ отраканитъ въ селото имъ първенци. Пжтътъ на гимназиална неграмотностъ е пресѣченъ по другъ начинъ въ Виенската училищна реформа. Организирани сж 3 типа прогимназии: прогимназия съ латински, застжпенъ въ III и IV класове, прогимназия съ модерни езици и прогимназия съ роденъ езикъ и национална култура. Предвидени сж следъ това 4 типа осмокласни гимназии: 1. гимназия съ латински и гръцки; 2. гимназия съ живи езици (френски и английски); 3. гимназия съ предимно застжпени физика и математика и 4. гимназия съ роденъ езикъ и национална култура. Девическитъ гимназии сж пкъ само единъ типъ (седмокласни) за девици, които тукъ се готвятъ за домакини и майки. Споредъ това, кое дете каква прогимназия е свършило, отива въ съответенъ типъ гимназия, въ която, споредъ способноститъ си, може да следва и свърши. Отъ тия 4 типа гимназии не може да се следва, каквато и да било дисциплина въ университета. Само отъ опредѣлена гимназия може да се отива въ политехника, агроном. факултетъ, търговска академия или ветеринарна академия. Напр., отъ гимназия съ роденъ езикъ и национална култура може да се отиде само въ агрономическа, търговска или ветеринарна академия; въ университетъ или политехника — не! При това, всѣка прогимназия и гимназия има двойни класове — силни и слаби, за които сжщо се държи смѣтка, когато е въпросъ, въ кой факултетъ да бжде допуснатъ гимназистътъ. По тоя начинъ се дава пълна възможностъ на дарвито дете да си пробива пжтъ и опредѣля посока въ живота, а слабо надареното и онова, което трудно учи и слабо възприема, окапва още въ долнитъ степени на училищната стѣлбица и поема онзи пжтъ, който съдбата му е предопредѣлила и неговитъ дарби и ограничени способности сж му подсказали.

7. Реалки. Въ миналото върховното ръководство на на-

шата народна просвета бѣ обхванато отъ увлѣчението да се откриватъ, колкото е възможно повече професионални училища. Въ тая посока просто се констатираше лудо надваряне. Страната се покри съ професионални училища: земеделски, търговски, дърводѣлски, технически и пр. Съ тая училищна политика се подхранваше илюзията, че професионалнитѣ училища ще отклонятъ младежта отъ гимназиитѣ, ще пресѣчатъ пътя на службогонството, а, най-важното, тия училища щѣли да тикнатъ напредъ стопанското развитие на нашата страна.

Професоръ Ал. Цанковъ, като министъръ на народната просвета презъ 1924 год., откри Висшия учебенъ съветъ съ много хубава речъ. Между другото (цитирамъ отъ паметъ), той каза: „Заблуждение е да се мисли, че многото профес. училища ще спомогнатъ за стопанско-икономическото развитие на нашата страна, защото не професионалнитѣ училища могатъ да подтикнатъ иконом. развитие на една страна, а, напротивъ, нейното икономическо засилване създава нуждата отъ такива училища. Този е пътятъ, по който е вървѣло развитието на професионалното образование въ всички по напреднали въ своето икономич. развитие страни. Следователно, колкото профес. училища имаме, тѣ отговарятъ на нашето икономическо развитие и за дълго време ще бждатъ достатъчни“.

Практиката и резултатитѣ отъ многото профес. училища напълно потвърдиха това мнение, което и азъ подържамъ, защото единици отъ свършилитѣ профес. училища се заловиха, и то безуспѣшно, за занаята си. Грамадното мнозинство търсѣха пакъ препитанието си въ дребничкитѣ държавни служби. Отъ това гледище намирамъ откриването на реалкитѣ за умѣстно, основателно и навременно, само че добре трѣбва да се обмисли въпросътъ за тѣхната организация (организация, цель, задачи, програма, предназначение). Въ писанията до сега за тия реалки азъ не срещнахъ ясна и конкретна мисль, въ която да се очертае формата и характера на тоя видъ училища. Едни схващатъ реалкитѣ едва ли не като профес. училища и предлагатъ да се закриели сегашнитѣ професионални училища като излишни, щомъ се създавали реалки. Други бъркатъ профес. училища съ реалкитѣ, когато последнитѣ, безъ да губятъ своя общообразователенъ характеръ, ще насланятъ учебния материалъ и обучението повече върху практическо-приложни начала. Въ страни съ силно индустриално развитие, каквато е Германия, хората се стремятъ да дадатъ на подрастващитѣ поколения не профес. образование, а общообразователна култура съ практически отенѣкъ и повече сръчности, за да влѣзатъ въ живота съ квалифицирана рѣчна похватностъ, годни за всичко. Застъпени сж, напр., за девицитѣ, покрай общообразователнитѣ предмети, практически дисциплини, домакинство (съ всичкитѣ

му разклонения), практич. педагогика, основни познания отъ детска психология, етика, търговско смятане, общи познания по счетоводство, машинописъ, краснописъ и бързописъ, бродерия и пр. Не съмъ видѣлъ нѣмцойка изъ различнитѣ кантори и гешета да не пише бързо и красиво. Ако е въпросъ за професионално усъвършенствуване, има професионални училища, а има и за работницитѣ отъ различнитѣ занаяти и специални отлично организирани допълнителни занаятчийски училища, каквито откриха и у насъ и ги нарекоха чирашки училища.

Реалката трѣбва да изкара хора съ известна интелигентность, култура и похватность (ловкость и сръчность) — качества, които правятъ граждани пригоденъ за всѣкаква работа въ живота, които ще издигнатъ степенята на нашата общественость и гражданственость. За да се постигне, обаче, тая грамадна задача, нужно е устройството имъ да легне върху следнитѣ начала:

а) Прогимназията да се удължи съ една година възъ основа на съображенията, които изтъкнахъ по-горе. Мнозинството отъ селскитѣ деца ще се задоволятъ съ това образование, затова нека имъ се даде то въ по-голямъ размѣръ.

б) Реалкитѣ следъ четиригодишния курсъ на прогимназията да добиятъ форма на съкратени гимназии съ тригодишенъ курсъ, но на обучението да се даде практическо-приложень характеръ презъ течение на тритѣ години, безъ да губятъ тѣ своя общообразователень характеръ. Добре трѣба да се разбере, че реалкитѣ не сж занаятчийски училища: всѣки общообразователень учебень материалъ крие въ себе си практичность и приложность, стига наредбата му да е планомѣрна и на обучението да се даде повече нагледность и практически характеръ. Въ това отношение; струва ми се, нѣкогашнитѣ реалки на бившия министъръ Омарчевски бѣха по на правъ пжтъ. Тѣ се откриваха въ околийскитѣ градове. Макаръ че програмата имъ не се различаваше отъ програмата на първитѣ три класа въ гимназиитѣ, свършилитѣ тия реалки не можеха лесно да отидатъ въ гимназията. Реалкитѣ закржгляваха общо образование — особено за хората на селския трудъ, а и даваха и хора за дребнитѣ държавни и други служби: канцелирски персоналъ, стражари, разсилни и редъ дребни служби по всички ведомства на държавното управление. Едногодишната практика на сегашнитѣ реалки потвърждава моята мисълъ. Практическо-приложниятъ характеръ на тия училища ще даде резултати само при една солидна организация на ржченъ трудъ: кабинети, лаборатория, широки и добре обзаведени работилници съ нуждитѣ инструменти, малко опитно поле, градина — не за занаятчийско-професионална специализация, а за практическо приложение

на ученото. Едно ренде и едно ножче за едно най-обикновено и елементарно приложение на ржната работа въ сегашния ѝ видъ, какавто я виждаме изъ първоначалнитѣ училища и прогимназиитѣ, може само да вулгаризира голѣмитѣ задачи на тоя видъ училища — реалкитѣ: и безъ това свършилиитѣ сегашното реално училище се стремятъ по различни пѣтища къмъ гимназията или ставатъ дребни чиновници. Нека поне общото имъ образование да бжде добре застъпено и закржглено.

ИЗЪ ПРАКТИКАТА ЗА ПРАКТИКАТА

Мих. Д. Николовъ — Варна.

КАКЪ ДА УЧИМЪ ПРАВОПИСЪ ВЪ ПЪРВО ОТДѢЛЕНИЕ

1.

Правописътъ е необходимо сръдство за културния човѣкъ. Ако нѣкога сж посрѣщали и изпращали по дрехитѣ, днесъ се сжди по правописа. И най-умното съчинение, най-дълбокомисленото и сериозно творение, написано съ много грѣшки, се обезценява. Правописнитѣ грѣшки влияятъ и за върното прочитане и схващане на авторовата мисълъ. Ето защо на правописа се обръща и трѣбва да се обръща много сериозно внимание въ първоначалното училище. Още щомъ започне обучението на грамотностъ, трѣбва да започва и обучението по правописъ. Добититѣ привички отъ ранното детинство важатъ за цѣлия животъ на човѣка. И много справедливо бележи Рибо: „Придобитото движение се мжно измѣня съ друго“.

2.

Поради тази важностъ на правописа се явиха и разни методи. Всички автори сж съгласни, че „правописътъ е графическо изкуство“, че той се държи „на нервитѣ и мускулитѣ на ржцетѣ“, че той е „на крайчеца на перото“ и т. н., че мускулната паметъ е най-силна и най-трайна. Всичко друго — имена, дати, мелодии и пр. — се забравя, но ония чудни фигури, които на младини сме правили съ кѣнкитѣ си, танцовитѣ фигури на кадрилъ, лансье, миньонъ и пр., язденето на велосипедъ — никога не ще забравимъ.

Ето защо не е съвсемъ безразлично, какви ще сж първитѣ възприятия на детското око и ржка, какъ се образуватъ първитѣ навици на детето. Видни психолози казватъ: „Учи така, че да не става нужда после да отучвашъ“.

3.

И така, какъ ще привикнемъ детето къмъ навицитѣ на чистъ правописъ?

Въ програмата за първо отдѣление на първоначалното училище се предвижда следния материалъ:

Главна буква, точка, запетая, въпросителна, удивителна, пренасяне думитѣ на срички, ъ, ъ, ъ, ъ и съмнителнитѣ съгласни с—з, б—п...

Тукъ и дума да не става за граматика и за граматически правила.

Практиката у насъ е установила единствено и най-важно срѣдство — преписването. Ще срѣщнете толкова различна практика при преписването, колкото и учители има. И, ако не ме е срамъ, че съмъ учителъ, не бихъ се поколебалъ да кажа, че щомъ учителътъ пише „збогомъ“, защо и ученикътъ да не усвои правописа на тая дума така?

На правилното изговаряне на думитъ у насъ се обръща много малко внимание. Провинциализмитъ доминиратъ надъ литературния езикъ. А ако детето е усвоило навикъ въ устната си речъ на слухови и речодвигателни възприятия, то и правописътъ, като графическо изкуство, трѣбва да се основава предимно на навиците на очитъ, ушитъ и ржката. Въ основата на добрия правописъ трѣбва да легне заздравяването на зрителнитъ и двигателни представи на правилно написаната дума. Всѣка писмена работа трѣбва да се поставя въ такива условия, че ученикътъ никога да не прави грѣшки, никога да не вижда такива. Това искане трѣбва да стане ржководно правило при обучението по правописъ.

Първачето не гледа на правилно написаната дума като такава на граматиката, а то трѣбва винаги да я чува и вижда еднакво правилно изказана и написана, за да добие здрави и трайни представи за нея.

Следъ тия кратки методични бележки нека преминемъ къмъ практическата ѝ приложба.

4.

Главна буква. Такава се пише въ началото на изречението и собственитъ имена. Цѣлостниятъ четмописъ започва съ цѣли мисли-изречения. Тукъ учителътъ пише всѣка мисълъ-изречение съ главна буква, безъ да обяснява на децата защо. Чрезъ дългото повторение тѣ свикватъ съ това. Отъ друга страна, четенето и писането отначало съ печатни букви не затруднява писането на главнитъ букви. Последнитъ сж само увеличени малки букви. На децата се съобщава, че сж по-голѣми (а не и главни) букви.

Откриете ли имена (Мими, Лили, Симо), вие ги написвате съ голѣма буква. Отъ често употребление изразътъ „Да напишемъ името на Лили“, децата схващатъ, че тия думи сж имена и че тѣ се пишатъ винаги съ голѣма буква. Ако пъкъ запитатъ, защо започваме съ голѣма буква, като не е име, отговаряте, че думичкитъ искатъ водачъ, както жеравитъ. Моитъ първаци цѣли месеци употребяваха думата „водачъ“, вмѣсто главна буква. Започватъ да пишатъ по диктовка или свободно, запитватъ: „Ще имали водачъ, г-нь учителю?“

Така тѣ неусѣтно усвоиха правописътъ на изречението.

А пъкъ за собственитѣ имена се върви постепенно съ запознаването съ имената на другарчетата и на членоветѣ на тѣхнитѣ семейства. Задаватъ имъ се следнитѣ задачи-упражнения:

1. Колко души сте у васъ? Какъ се казватъ? Напишете имената имъ!

2. Кой ще играе на топка? — Пенка, Радка, Иванчо...

3. Какъ се казва вашето куче, котка, конь, крава? — Шаро, Маца, Алчо, Сивка.

4. Кой кого обича? Иванчо обича Шаро! Пенка — Маца; Тодоръ — Алча, Драганчо — Сивка.

5. Какво ни донесоха отъ града? — На Митка топка; на Пенка — кукла; на Радка — тетрадка.

По такъвъ начинъ ние имаме неизчерпаемъ източникъ на правописенъ материалъ, който никога не отекчава децата.

Поведете ли пъкъ работата си по комплекси, ще се улесните още повече. Напр, на темата „Зимни забави“ ще имате следното: Колю има шейна. Петко си купи кѣнки. Стоянчо има ски... „На тема: Кой кжде работи“ — Бащата на Иванъ Станчевъ работи въ фабриката. Майката на Марийка Петкова работи чуждо. Стоянчовъ чичо е замледѣлецъ.

Дежурниятъ ученикъ всѣки день трѣбва да записва на таблата имената на децата, заети съ обща работа. Домакинъ: Иванъ Стояновъ. Хигиенистъ: Стефка Николова.

5.

Пренасяне думитѣ. Това дохожда само по себе си. Децата пишатъ свободно или преписватъ. Едни пишатъ по-широко, други — по-ситно. Едни събиратъ написаното въ единъ редъ, други не могатъ и надаватъ викъ: „Не ми стига мѣстото г. учителю!“ Другъ пъкъ по-самостоятеленъ и решителенъ, свръхъ думата или сричката на едно малко мѣстенце подъ или надъ редъ. И ако вие се явите на помощъ, като имъ кажете твърде наивно, че това, което не се побира на единъ редъ, се написва на другъ, тѣ вече се престахватъ и пишатъ на следния редъ излишека. Но вече неправилно. Тѣ често пренасятъ така: Котк—а, М—ома, Иванч—о и пр. Тукъ вече ще помогне анализа. Ще трѣбва да разложатъ много думи на срички. Да почувстватъ децата, че думитѣ се състоятъ отъ срички, даже да посочватъ, коя сричка отъ коя дума е и тогава тѣ вече по усѣгъ ще могатъ да дѣлятъ думитѣ на срички и правилно да ги пренасятъ.

Това е една отъ труднитѣ работи по правописъ въ първо отдѣление, на която учителътъ ще трѣбва да обърне по-сериозно внимание. Чрезъ постоянство, търпение и дълги упражнения може да се постигнатъ идеални резултати.

6.

Точка. Точка се пише въ края на изречението. Понятие за последното не се дава на деца отъ първо отдѣление. То се предава по усѣтъ. Учителътъ винаги разказва отзивисто, съ кжси и ясни изречения. Мисълта му трѣбва да е ясна и разбрана отъ първацитѣ. Високопърни изрази, парадиране съ „литературни“ думи и изрази предъ малкитѣ деца, като „постиженията на човѣшкия гений“ сж вредни за усвояването на правиленъ, чистъ роденъ езикъ, а още повече и правописа му.

Добриятъ учитель-разказвачъ създава и такива между ученицитѣ си. Тѣ повтарятъ неговитѣ думи, следейки и мислитѣ му. Трѣбва да се създаде навикъ у децата да не бързатъ да изкажатъ всичко наведнажъ, а полека и последователно. Да си почиватъ като на дълъгъ пжтъ. А починатъ ли си, трѣбва да си поематъ джхъ. Така тѣ свършватъ мисълта си — изречението, снишаватъ гласъ и турятъ точка. Следъ отмората тръгватъ отново на пжтъ. Пакъ спиратъ да починатъ и пишатъ точка. Така азъ можахъ да привикна моитѣ ученици да пишатъ кжси изречения, да почиватъ, за да се отморятъ и обмислятъ следното: да подбератъ хубави думички и пр. Пакъ повтарямъ, че не правилото е важно, а процесътъ, чрезъ който то е постигнато.

7.

Запетая. Тоя знакъ се усвоява едва къмъ края на учебната година. И не бива да се бърза съ него. Запетаята предполага сложни изречения, а такива, казахме, трѣбва да се избѣгватъ въ първо отдѣление. Тоя знакъ ще се обясни като малки почивки презъ дълъгъ пжтъ. Но пакъ чувството ще трѣбва да се извика на помощъ.

Чрезъ живото учителско слово, чрезъ говора и разказа му ще може да се даде усѣтъ у ученицитѣ, кжде трѣбва да се пише точка, кжде запетая. Неусвоеното въ това отдѣление ще се довърши въ второ отдѣление, но никога не трѣбва да отчайва, нито пъкъ да се отбѣгва. Най-малкиятъ случай трѣбва да се използва, защото познато е правилото; „Повторението е майка на знанието“. Всичко усвоено чрезъ говора, да се приложи писмено. Да се получи и двигателна представа.

8.

Правописъ на еръ малкъ—ъ. На правописа на тази буква се отдава твърде малко внимание. Мнозина учители повлияни отъ правописа на Омарчевски, считатъ за излишно да се спиратъ на тая буква. А тя е отъ твърде голѣмо значение. Особено за думи отъ женски родъ. Често се срѣща изъ писмата на възрастни и то доста „интелигентни“ люде

написано „конѣтъ“ вмѣсто конѣтъ, свѣща вм. свѣщѣта и пр. Това се дължи на недостатъчната здрава представа за вѣрно написаната дума.

На е нужно да се даде на децата правилото, че имена отъ ж. р. свършватъ съ ерѣ малѣкъ и се членуватъ съ *та*. Чрезъ многото и вѣрно написани думи ще имъ се дадатъ вѣрни и трайни представи за думитѣ. Изхождайки отъ всѣкидневната си работа по комплекси, както казахме, учителѣтъ ще намѣри достатъчно материалъ за обучението по правописъ. Напр. отъ комплекса „Селската улица зиме“ се извеждатъ следнитѣ изречения: Петѣ врабчета кѣлватъ зѣрна. Единѣ конѣ вози шейна. Конѣтъ изглежда много уморенѣ.

Урокѣтъ по четене сжшоможе да послужи за изходна точка. Следъ кратка беседа се изваждатъ думитѣ съ ерѣ малѣкъ. Написватъ се на таблата, прочитатъ се нѣколко пѣти гласно, закрива се таблата и се каратъ ученицитѣ да ги напишатъ отъ паметъ.

Другъ случай. Учителѣтъ казва две-три несвързани думи и иска отъ ученицитѣ да образуватъ мисълъ. Напр. Седемѣ години шейна. Децата колективно съставятъ следното изречение: Когато Иванчо навѣррши семедѣ години, купиха му шейна.

По такѣвъ начинъ децата затвѣрдяватъ въ паметѣта си вѣрния образъ за думата, виждагъ какъ тя се образува и пише правилно.

9.

Правописъ на ерѣ голѣмѣ — ѣ. Той започва съ запознаването съ имена на предмети отъ м. р. Този знакъ трѣбва да се открива на два пѣти — веднажъ като безгласенѣ въ края на думитѣ и втори пѣтъ — въ срѣдата на думитѣ.

Първото запознаване съ ѣ става свършено инцидентно. Откривате напр. думата *столѣ*, чийто съставъ децата познаватъ отъ други предходни думи. Ако поискате да я напишатъ, тѣ сж готови да сторятъ това. И я написватъ безъ ерѣ голѣмѣ. Вие, обаче, допълвате тоя знакъ, като добавите, че той ще пази слабиятъ гласъ както стражарѣтъ пази хората, Той не се чете. Подобни упражнения могатъ да се комбиниратъ доста много и разнообразни. Така децата свикватъ да пишатъ думи свършващи съ слабѣ гласъ, винаги съ ерѣ голѣмѣ. Следъ време, отъ дълго упражнение, тѣ свикватъ да отличаватъ тия съ меко окончание отъ твѣрдото.

10.

Правописъ на е двойно — ѣ. Това е буквата, съ която най-често се грѣши. Промѣната на правописа не малко попрѣчи за невладението на нейния правописъ. При все това, дадени отъ рано нѣкои здрави представи, ще останатъ за винаги ржководителъ на нейния правописъ.

На ученицитѣ отъ първо отдѣление ще е достатъчно да усвоятъ особеността на Ъ., че се изговаря и за Я., поради което и буквата се нарича двойно Е.

За тая целъ чрезъ системни устни и писмени упражнения се изваждатъ на таблата въ единъ стълбецъ думи съ Ъ, а въ другъ — тѣхнитѣ производни съ произношение на я. Това става, разбира се, чрезъ подходящъ разказъ или приказка. Напр., „Дѣдовата рѣпа“. Разказва се отъ учителѣтъ. Усвоена отъ ученицитѣ, се разказва отъ нѣколко ученика на части и изцѣло. Сценира се отъ ученицитѣ, за да се даде възможностъ всички типични изрази и думи да се усвоятъ напълно. Чрезъ въпроси се извлича планъ на урока въ точки: Дѣдо, рѣпа и т. н. Написватъ се въ единъ редъ, а срещу тѣхъ произношението имъ съ Я.

Дѣдо — дядо

рѣпа — ряпа

срѣда — сряда

снѣгъ — снягъ.

Ученицитѣ добиватъ здрави нагледи за правописа на тия думи. Написватъ си ги въ тетрадкитѣ отъ паметъ. Граматичното съзнание на децата ще закрепне чрезъ самото писане. И много право бележи рускиятъ педагогъ А. М. Пешковски, че учителѣтъ постига правописа на тая буква по-лесно чрезъ окото и пишещата ржка, чрезъ повтарящитѣ се зрителни и двигателни възприятия, започвайки още отъ първо отдѣление.

11.

Съмнителни съгласни. Правописътъ на такива букви се застѣпва главно въ второ отдѣление. Но не е безинтересно и безъ значение да започне отъ първо отдѣление. Пъкъ не е и трудно. И въ първо отдѣление децата употребяватъ такива думи. Написватъ ги винаги съ грѣшки. Оставимъ ли ги непоправени, затвърдяваме погрѣшния правописъ. Тъкмо отъ тия съображения ни се налага да не ги отминаваме безъ внимание. Учили сте, напр., стих. „Сѣла баба райкинъ бобъ“. Следъ заизустявянето му да се възпроизведе писмено. Непременно ще срѣщнете думата бобъ написана бопъ. Достатъчно е само да насочите вниманието на децата, за да затвърдите правилния ѝ правописъ. Така ще се постѣпи и съ думитѣ: Радка (Ратка), сладка (слатка), ножъ (ношъ) и пр.

12.

Детскитѣ рисунки на помощъ на правописа. Голѣма обичъ проявяватъ първацитѣ къмъ рисуването. Останатъ

ли безъ работа, изваждатъ блокчетата и рисуватъ. И класътъ утихва. Работата ги дисциплинира повече отъ всѣко сръдство.

Съ каква радостъ и увлѣчение вършатъ тѣ тази работа! Често пжти криви и надраскани чърти за детското въображение сж конница или облаци. За такива детски рожби е нужно име. Поискайте и тѣ веднага ще ви го дадатъ. Напр.: Зима, морска градина, лодка въ морето, планински пейзажъ и пр. Ако пъкъ имъ покажете, че по-добре ще изглежда картинката „Зима“, ако напишете подъ нея :

„Подъ снѣга тревичкитѣ заспиватъ,
Семенцата лѣгатъ и почиватъ“.

или

„Най ми е драгъ
Първиятъ снѣгъ“.

Тѣ ще се радватъ още повече и винаги ще се стремятъ да намислятъ подходящъ текстъ на своята рисунка.

Другъ пжтъ дайте на децата да преписватъ отъ книжката си нѣкое стихотворение и да нарисуватъ подъ него подходяща рисунка.

Това преписване не може да се нарече механическо, защото, за да се спре на него детето, го е прочело по-рано, разбрало е смисъла и го преписва напълно съзнателно. Учителътъ трѣбва да привиква децата винаги предварително да се вгледатъ въ думата, да я помислятъ и тогава да я напишатъ изцѣло, а не на части.

Всѣко научено стихотворение или пѣсень се написва на специална тетрадка — албумъ. Написва се чисто и четливо безъ грѣшки. Такова преписване служи за звено на цѣлата училищна работа.

Биха могли да се наброятъ още много други особни случаи на правописно обучение въ първо отдѣление, но азъ мисля, че посоченитѣ сж достатъчни за да се разбере, до колко е важно то за бждещия гражданинъ. Срамно е да се види писмото на завършилъ курса на основното образование (а не сж рѣдки случаи и на такива съ сръдно образование), пълно съ правописни грѣшки. При езикъ като нашия, въ който почти всѣки звукъ има свой белегъ, усвояването на правописа не съставя особна трудностъ.

Николай Дермишковъ,
учитель въ Варна.

45 ДНИ СЪ МОИТЕ ПЪРВАЦИ.

(Скици по идеозрителния методъ за начално четене).

— „Децата сж гатанка, зададени на човѣ-
чеството отъ Бога — гатанка по-мжчна отъ
всѣка друга Ала достатъчно е само лю-
бовта на учителя, за да разреши и разгадае
тази божествена гатанка“.

Нова учебна година.

Посрещнахъ я съ чистата и непринудена обичъ у де-
цата, които при първия есененъ звънецъ съ трепетъ очак-
ваха да видятъ новия си учителъ. И азъ искахъ да ги видя
и часъ по-скоро да започна нова, по-нова работа съ тѣхъ,
Привърженикъ съмъ на идеозрителния методъ за начално че-
тене, който практикувамъ отъ редъ години насамъ, и съмъ се
убедилъ въ неговитѣ ценни и голѣми практически достоин-
ства. Времето отъ 18 — 30. IX. т. год. употрѣбихъ повече за
подготовка и встѣпителна работа, давайки широкъ просторъ
на рисуването и моделирането, които децата тѣй много оби-
чатъ. Сериозната работа съ моитѣ малки и хубави първаци
започна отъ 1 октомврий, хода на която излагамъ включител-
но до 15. неомврий, само като бѣгла скица.

Сладкитѣ гласчета на новитѣ ми гостенчета зачурули-
каха, тѣхнитѣ лица сияеха отъ радость, че веднага ще започ-
немъ съ истинско четене. Поржчахме си първитѣ читанки
— специални тетрадки съ чисто бѣла, нелинирана хартия, 16
см. широки и 20 см. дълги и специални масички съ крачка,
40 см., за работа съ пластелинъ.

Последователно бѣха открити слѣднитѣ думи и цѣли
изречения:

И

има

мама, Мими

ела, мила мамо!

Лили носи цвѣте (рисунка)

Ето тате: имаме беба

Баба Мица преде

Кака се мие

Мати е мома

Мие се сама

Катя се моли

Жоро си играе

Шаро вика ау-ау!

Дѣдо Димо пуши
Дѣдовата кжца
Тате чете

Практиката на Д-ръ Декроли и тая на брюкселската учителка Амели Амаидъ (статия въ „Педагог. практика“, кн. 1, 1931 год.) при началното четене, да си служатъ въ връзка съ уроцитѣ по предметно учение не само съ откриването на думи, но и съ цѣли заповѣдни изречения ми, вдѣхна повече вѣра, и азъ решихъ да подобря работата си чрезъ откриването на цѣли изрази-изречения, които цитирамъ по-горе.

Нашитѣ хубави читанки изпѣстрени съ най-различни рисунки за ония думи, които не можемъ писмено да изразимъ, се снабдиха съ следнитѣ по интересни четива.

№ 1.

И.

Грозде и круша (рисунокъ)
Круша и ябълка „
Маса и столъ „
Саксия и прозорецъ „

№ 2.

Има.

Кучето има колибка (рисунокъ)
Момиченцето има престилка „
Има и чанта „
Момченцето има панталони „
Има и топка „

№ 3.

Мама.

Мама има бебе (рисунокъ)
Мама има чадърче „
Мама има и шапка „
Мама има Мими
И Мими има мама,
Мими, мама и Шаро

№ 4.

Жоро и Шаро.

Жоро има Шаро,
Шаро има кжщичка (рисунокъ)
Има и паничка „
Мама, Мими, Жоро и Шаро.
Куче (рисунокъ)

№ 5.

Мамо-о-о!

Ела, ела мила мамо!
Ела мамо, ела!
Ела мишле (рисунка) има.
Ела Мими, ела Шаро.
Мама има Мими и Жоро.
Мими има топка и престилка (рисунка)
Шаро има Жоро.
О! Шаро-о!

№ 6.

Ела, мамо!

Мамо, ела, мамо!
Вика Мими мама.
Жоро вика Шара.
Шаро вика ау-ау!
Катя си играе.
Играе си и Мими.
Лили носи цвѣтенца (рисунка)

№ 7.

Носи.

Лили носи цвѣтенца	(рисунка)
Мими носи престилка	„
Катя носи гребенче	„
Жоро си носи панталонкитѣ	„
Мама носи (бебето)	„

№ 8.

Кака.

Кака се мие.
Кака е мома.
Мие се сама.

№ 9.

Ето дѣдо!

Ето дѣдо Димо!
Ето и баба!
Ето тате и мама!
Ето бате Митко!
Ето и кака Катя!
Лили си има (зелена) (рисунка) маса.

№ 10.

Баба Мица.

Лили има баба.
 Казва се Мица.
 Баба Мица преде.
 Дѣдо Димо ѝ купи нова кжща.
 Лили си има маса.
 Сама се мие Лили.
 Кжде е Лили?
 Кжде е баба Мица?

Една отъ голѣмитѣ стени е добре окрасена съ хубави цвѣтни рисунки, които изразяватъ съответнитѣ думи и действия. Подъ тѣхъ на бѣли картони сж написани съ тушъ и самитѣ писменни образи, подъ които на еднакво разстояние висятъ окачени горнитѣ четива, вписани и въ детскитѣ читанки.

Деца пишатъ само съ печатенъ шрифтъ. Върху всички предмети въ класната стая сж поставени и картони съ съответнитѣ имена на предметитѣ. Деца четатъ бързо и съ особено удоволствие моделиратъ всѣка нова дума или изречение.

Всѣки день правимъ редица повторения подъ форма на игра съ малкитѣ картончета — думички, която игри винаги е свързана съ центъра на интереса.

Както рисункитѣ, така и зрителнитѣ графични образи децата копиратъ.

Писането върви много добре, извършва се съ особена радостъ, защото винаги е съпроводено отъ най-разнообразни рисунки.

* * *

Къмъ 5. XI. започнахме процеса на разлагането — думитѣ на слокове, запаметяване последнитѣ като отдѣлни писмени образи и сливането имъ съ други такива. Още по-приятна и разнообразна работа.

Нашитѣ нови игри сж въ разгара си. Чрезъ разлагане децата откриватъ сами нови производни думи. (Отъ тѣхъ пкъ съ съставяме нови разнообразни и смислени четива).

Примѣръ:

ма - ма	{	маса
са - ма	{	мамо
ма - мо	{	само
		мома

ка - ка	{	сита, така, теми, бате, кате, каси, симо мили, омили, мамино и др.
ли - ли		
ба - ба		
та - те		
ми - ми		
но - си		

На 15. XI. следъ 45 дневенъ „упоритъ“ трудъ – игри, пѣс-
ни, рисуване, моделиране — чрезъ разлагане на слоговетъ:

до — отъ дѣдо.

ба — отъ баба

пристѣпихме къмъ писане на първитѣ ржкописни букви

а) о, г, ѓ, ѓ, а;

б) го, ба

г) баба, гѣго, —

д) го баба е гѣго...

Никой другъ методъ по начално четене не дава и не
може да има по-голѣми достоинства и предимства отъ идеоз-
рителния методъ. Още презъ първото тримесечие децата се нау-
чаватъ да четатъ и пишатъ. Наистина, не сж малко усилията
отъ страна на учителя!

Него могатъ да отричатъ само ония, които още живѣятъ
подъ сѣнката на миналото и не могатъ да прозратъ бисера,
който този методъ носи въ нашето родно школо.

Чрезъ него струи сърдеченъ задушевенъ смѣхъ и ра-
достъ, изливани обилно отъ невинната детска уста. Идеозри-
телниятъ методъ е най-естественниятъ и най-близкиятъ до
детската природа.

Мих. Д. Николовъ,
учителъ въ Варна.

ВЪ ЧАСЪ ПО ЧЕТЕНЕ ВЪ ПЪРВО ОТДѢЛЕНИЕ

Научихме да четемъ имената на другарчетата Тико и
Нико. Отъ тѣхъ, като ги разложихме на срички и свързахме
сж срички научени по-рано имена — Мими, Лили — образу-
вахме си Мико и Лико.

Днесъ си спомнихме за тия имена. Ученицитѣ ги напи-
саха отъ паметъ на таблата. Разложихме ги устно на срички.
Написваме имъ сричкитѣ отдѣлно. Азъ написвамъ: Ми ко и
извиквамъ едно дете да напише между тѣзи срички буквич-
ката на Тико. Всички изведнажъ радостно извикаха: Митко

стана, Митко стана! Защото се получи името на друго другарче.

Следъ това написвамъ: **Ми** ка и повиквамъ друго дете да напише между тѣзи срички буквичката на **Лили**. Пакъ радостъ. Получи се името на друга другарка: **Милка**.

Прочитатъ се хорово отъ всички ученици. Прочитатъ се отъ нѣколко ученици по отдѣлно. Обръщамъ таблата и накарвамъ децата отъ паметъ да ги напишатъ. Въ 15 минути цѣлото отдѣление научи да чете и пише две нови имена. Изваждатъ тетрадките и ги написватъ нѣколко пжти: Тѣ знаятъ вече, че имената се пишатъ съ главна буква и не грѣшатъ при написването на новитѣ имена.

*

На таблата е написано вчерашното четиво. Повиквамъ деца да го прочетатъ, за да провѣря знанията имъ. Следъ нѣколкократно прочитане запитвамъ: — Какво прави Любка?

— Любка прочете написаното на таблата.

— Чети сега ти Митко! Какво прави сега Митко?

— Митко чете.

— Нѣко, чети и ти!

— Какво прави Нѣко?

— Нѣко чете.

— Какво прави Тико на мѣстото си?

— Тико не чете.

— А какво прави Милка?

— И Милка не чете.

Тоя диалогъ повтарямъ и получавамъ сжщитѣ отговори отъ други ученици. Обръщамъ таблата и децата веднага прочитатъ:

Ч е т е.

Митко чете.

Нѣко чете.

Тико не чете.

Чете ли Милка?

Милка не чете.

Всички желаятъ да го прочетатъ. Прочитатъ го 10—15 деца, прочита го цѣлото отдѣление. Радватъ се, че всичко, що си говорихме, можемъ да четемъ и пишемъ. Повикватъ деца да напишатъ думичката **чете** отъ паметъ. Следъ това изваждатъ си тетрадките и поржчвамъ да напишатъ цѣлата приказка. Какво заглавие да ѝ туримъ? — **Чете**. — Напишете го! После какво ще напишемъ? — Напишете си го сами! — После? — Напишете и това! А после? И него напишете! Следъ това за кого ще пишемъ? Какъ се питаеме? Какво ще пишете накрая? Защо? — Защото питаеме. Какво отговаряеме? Напишете си го!

Кой ще прочете какво е написал? Други! Трети! Обръщамъ таблата и се провѣрява написаното отъ паметъ. Поправятъ се направенитѣ грѣшки.

— У дома ще си го напишете още веднажъ и ще направите съ пластелинъ новитѣ думички.

Ат. Чешмеджиевъ — Асеновградъ.

РАБОТА СЪ ДЕФОРМИРАНЪ ТЕКСТЪ ПО ЧЕТЕНЕ И ПИСАНЕ.

Съставянето на разкази отъ деформиранъ текстъ служи за подготвителна работа по съчинение. Работата по такъвъ текстъ учи децата правилно да построяватъ изречения и последователно да излагатъ мислитѣ си.

Въ училищната практика тази работа се провежда така:

Учителятъ написва на дъската едно изречение въ I отдѣление или нѣколко въ второ. Изреченията ще сж съ разбъркани думи, напимѣрь:

За I отдѣление:

кученце, храни, Любенъ, своето.

За II отдѣление:

сираче, безъ, Остана, баща, Митко, и, майка;

кой, Нѣма, го, облѣче, пригледа, и, да;

ходи, и, Всѣкога, неомитъ, босъ;

му, изцапани, Дрехитѣ, сж, изжсани, и;

кой, на, научи, Нѣма, да, добро, го.

Задача за I отдѣление — отъ даденитѣ разбъркано думи да се състави изречение, а за второ отдѣление — отъ думитѣ да се съставятъ изречения, а отъ изреченията — разказче.

Тази работа децата трѣбва да извършатъ мислено, т. е. да отдѣлятъ думитѣ отъ деформираниятъ текстъ, написани на дъската, да си ги наредятъ на умъ въ такава логическа последователностъ, че да се получи правилно построено изречение, а после отъ отдѣленитѣ изречения — и разказъ.

За деца, 8—9 годишни, такива „абстрактни“ операции сж трудни.

Практиката е доказала, че при по-голъма активностъ на учителя (предварителна беседа, задаване ориентировачи въпроси) ще се справятъ лесно добритѣ ученици, а останалитѣ просто ще преписватъ думитѣ, безъ да проявятъ при това нито най-малка самостоятелностъ.

Дидактическиятъ материалъ, който ще препоръчаме, ще

облекчи значително работата на децата съ деформирания текстъ. Той се състои отъ картончета въ размъръ 7×5 см. или по-малки. На всѣко картонче е написана само по една думичка: глаголъ, съществително, предлогъ и т. н.

По своята сложностъ дидактич. материалъ се дѣли на три вида.

Първи видъ.

Учителятъ приготвя 50 пликчета, въ които се слагатъ картончетата съ написанитѣ думички, които образуватъ отдѣлни изречения, напримѣръ:

кученце	Имаме	теленце.	си	и
---------	-------	----------	----	---

За подсѣщане и подпомагане на ученицитѣ първата дума на всѣко изречение е съ главна буква, а следъ последната има точка. Картичкитѣ съ думитѣ трѣбва да се разбъркатъ и сложатъ въ пликчето. Пликчетата ще се номериратъ, за да може учителятъ да следи работата на децата.

Въ всѣко пликче сж сложени различни по съдържание изречения. Пликчетата се даватъ на децата. Всѣки ученикъ изважда картончета и отъ отдѣлнитѣ думи съставя изречение. Прочита се съставеното изречение, одобрява се отъ ученицитѣ и учителя, и всѣки ученикъ си го написва въ тетрадката.

Работата съ този видъ дидактически материалъ ще заякчи навика да се съставятъ съзнателно изречения. Освенъ това, децата ще привикнатъ по-добре да четатъ, ще се научатъ да започватъ всѣко изречение съ главна буква и да го завършватъ съ точка. Оперирайки съ отдѣлни написани на картончета думи, ученицитѣ ще добиятъ ясна представа за думитѣ.

Практиката доказа, работилитѣ достатъчно съ деформирани текстове ученици рѣдко правятъ грѣшки при правописа на предлозитѣ и съюзитѣ и на отрицателната частица не при глаголитѣ. Ученицитѣ добре помнятъ, че и малкитѣ думички, като съ, въ, а, и, но и т. н., винаги трѣбва да се пишатъ отдѣлно, а не слѣто съ голѣмитѣ, защото сж написани отдѣлно и на картончетата.

Този видъ работа може да се въведе въ I отдѣление презъ второто полугодие. На картончета могатъ да се изрежатъ и залепятъ думички отъ букварче.

Втори видъ.

Малко разказче отъ 4—5 изречения се написва на картончета. На всѣко картонче се написва по една дума. Картичкитѣ съ думитѣ на едно изречение се слагатъ въ едно пликче, което се номерира по реда на изреченията въ разказчето, напримѣръ:

1. Ганчо е немирно момче.
2. Скита изъ улицитъ безъ работа.
3. Гони кучетата и бие децата.
4. Веднажъ го ухапа куче.
5. Ганчо дълго време куцаше.

Думитъ на първото изречение — Ганчо, е, немирно, момче. — се написватъ на картончета и слагатъ въ пликче № 1. Думитъ на второто изречение — Скита, изъ, улицитъ, безъ, работа. — се слагатъ въ пликче № 2 и т. н.

Ученикътъ получава всичкитъ номера пликчета и съставя изреченията и комбинира разказчето. Работата на сжщия се състои въ това, че отъ отдѣлнитъ думи въ пликчето № 1, съставя изречение и го написва въ тетрадката си. Като постави точка следъ първото изречение, ученикътъ събира картончетата, поставя ги въ пликчето № 1 и го поставя на страна.

Следъ това извършва сжщата работа и съ пликчетата № № 2, 3, 4 и 5. Въ резултатъ на своята работа ученикътъ получава цѣлостенъ разказъ. Съставенитъ разкази се прочитатъ отъ нѣколко ученика. Когато търсятъ най-подходяща форма за изречение, ученицитъ групиратъ думитъ най-различно и посепено, като ги размѣстватъ, избиратъ най-хубавата.

Като групира картончетата съ думитъ при прочитане на изреченията, ученикътъ промѣня и интонацията на гласа споредъ ударенията, които падатъ на една или друга дума. Учителтъ трѣбва да насочи вниманието на ученицитъ върху измѣненията на интонациитъ въ зависимостъ отъ логическото ударение, което пада върху известни думи. Полезно е да се разгледатъ съ цѣлото отдѣление нѣколко варианта на едно и сжщо изречение — това ще ги приучи да четатъ изразително худож. произведения. Освенъ това, тѣзи упражнения ще закрепятъ навика за поставяне на точка следъ изречението и главна буква въ началото. Този видъ работа е пакъ за I отдѣление.

Трети видъ.

Не голѣмо разказче, съ ясно изразена последователностъ на действията, се написва на картончета. Всѣко изречение се написва на дебела хартия или картонъ съ отдѣленъ цвѣтъ. Ако има 5 изречения, ще имаме и 5 цвѣта дебела хартия. Препоръчва се да се употребяватъ меки тонове: свѣтлосивъ, свѣтлозеленъ и т. н.

Ако нѣма на разположение цвѣтни хартии или картони, може да се употреби дебела хартия или картонъ отъ единъ цвѣтъ и за всѣко изречение да се постави отдѣленъ знакъ съ цвѣтни моливи, за да може ученикътъ да познава картончето съ думитъ и да отдѣли изреченията.

Всичкитъ изрѣзки се поставятъ въ едно пликче, на което учителятъ написва заглавието на разказа.

Работата на ученицитѣ се заключава въ следното: Отначало тѣ избиратъ и разпредѣлятъ картичкитѣ (изрѣзкитѣ по цвѣтове или по поставенитѣ цвѣтни знаци) и съставятъ отъ тѣхъ отдѣлни изречения. Напр., отъ картичкитѣ съ жълтъ цвѣтъ (жълтъ знакъ) ученикътъ съставя изречението: **Отидохъ въ гората за гжби. Отъ синитѣ изрѣзки (картички) — Мръкна се . . .** и т. н. Съставенитѣ изречения ученикътъ поставя въ логическа последователность. Следъ провѣрка ученицитѣ написватъ съставенитѣ разкази въ тетрадкитѣ си.

Ако при първиятъ и вториятъ видъ на деформирания текстъ творчеството на ученицитѣ е ограничено въ предѣлитѣ на едно изречение, при този видъ ученицитѣ не сж свързани съ номерации, които да имъ посочватъ последователността на изреченията и могатъ по свое желание да съставятъ изречения и разкази, като прилагатъ своя жизненъ опитъ, наблюдателность и съобразителность. Ученицитѣ тукъ се учатъ да мислятъ самостойно. Тѣ съставятъ изреченията и ги нареждатъ, но и мислятъ, дали е така, дали има логика въ събранитѣ мисли. Установявайки причинно-следственитѣ връзки между отдѣлнитѣ явления, ученицитѣ се учатъ самостойно да мислятъ. При това всички прегрупирувания на думитѣ и изреченията тѣ извършватъ не на умъ, което е трудно за тѣхъ, а непосредствено съ вдигането и слагането на изрѣзкитѣ. Тукъ принципътъ на нагледността се допълва съ принципа на моторната активность, което значително облекчава ученицитѣ въ логическото мислене и го прави достъпно за срѣднитѣ и слаби ученици. Въ резултатъ отъ тази работа ученицитѣ получаватъ свои съчинения-разкази.

Всички ортографични грѣшки сж предупредени, тъй като всичкитѣ думи сж написани на изрѣзкитѣ.

Като анализира съставенитѣ изречения или разкази, учителтъ развива у ученицитѣ навици за правилно конструирание на изречения, правилень говоръ и ги приучва на последователно излагане на мислитѣ.

Третиятъ видъ упражнения могатъ да се дадатъ следъ работа съ първитѣ два въ II отдѣление.

Работата съ дидактическитѣ материали дава възможность на учителя да нагоди работата си споредъ силитѣ на отдѣлнитѣ ученици. За тази цель приготвятъ се изречения и разкази съ различна трудность,

На слабитѣ ученици дава кжси изречения. На ученици съ срѣденъ успѣхъ — изречения съ пояснителни думи, а на силнитѣ — разпространени и сложни изречения, въ смисълъ съ повече думи.

Първиятъ видъ работа съ деформиранъ текстъ трѣбва да се вземе следъ запознаване децата съ думи и изречения, т. е., когато се откриятъ по нѣколко гласни и съгласни букви и децата могатъ свободно да синтезиратъ и анализиратъ

думи и изречения. Тази работа се дава, като сръдство за закрепване ученото.

Вториятъ видъ работа се дава следъ достатъчно упражненія съ първия, а третиятъ — следъ първиятъ и вториятъ.

Урокътъ се води едновременно съ цѣлото отдѣление. Приготвятъ се пликчета, а такива могатъ да се направятъ въ часъ по р. работа отъ горнитѣ отдѣления. Въ тѣхъ се поставятъ изрѣзки за изречения, колкото сж ученицитѣ. Изреченията сж различни по съдържание и трудностъ. Това дава възможностъ да се размѣнятъ между ученицитѣ, а съ това да се правятъ и повече упражнения. Децата работятъ самостоятелно подъ ржководството на учителя. Урокътъ завършва съ колективно обсъждане и анализъ на 2—3 разказа, съставени отъ деца.

Въ време на работа учительтъ следи за извършването ѝ. Помага на изостаналитѣ и дава по-сложна работа на силнитѣ, провѣрява и държи смѣтка за знанията на всѣки ученикъ. По този начинъ учительтъ, като ржководи и направлява работата на ученицитѣ, сжщевременно наблюдава, кой какъ работи — разсѣяно, нормално, вдълбочено, провѣрява логическото мислене на всѣки ученикъ и неговото развитие.

Живко Станчевъ,

учитель въ Шуменъ.

Д Ъ Р Ж А В А.

(Урокъ по гражданско учение въ IV отд.)

— Миналата година учихме, какъ сж живѣли тракитѣ. Разкажете! — Тѣ сж живѣли разпокжсано. Не сж подчинявали никому. — Имали ли сж държава като народитѣ, които сж дошли следъ тѣхъ? — Защо? — Защото не сж искали редъ, не обичали да се подчиняватъ. — Знаемъ, че убийството между тѣхъ било обикновено нѣщо. Грижелъ ли се е нѣкой за беднитѣ? Никой ли не се е грижелъ? Защо? — Нѣмало кой да се застъпва за убититѣ и беднитѣ. — Но съвсемъ безъ редъ може ли? Отъ какво сж се ржководили тѣ? — Отъ своитѣ обичаи. — Да. За нѣкои отъ тѣхъ е поменато въ книгата, която четохме миналата година.

— Спомнете си, какъ сж живѣли славянитѣ по нашитѣ мѣста! Имало ли е редъ, закони у тѣхъ? — И тѣ живѣли разпокжсано по родове и племена. Ржководили сж се по своитѣ обичаи. Само при обща опасностъ (война и др.) тѣ се подчинявали на избрания си общъ князь. — Имали ли сж държава? Чия е била държавата, дето живѣели? — На византийцитѣ. Славянитѣ трѣбвало да се подчиняватъ на византийскитѣ наредби и закони. Често, недоволни отъ тѣхъ, тѣ се бунтували.

— Днесъ ние имаме държава. Какъ ѝ е името? Кога се е образувала българската държава. Отъ кого било поставено началото ѝ? — Аспарухъ въ 679 г. турилъ редъ въ завоюваната отъ войската му земя. Накаралъ всички, които живѣятъ въ тая земя, да се подчиняватъ на реда, поддържалъ войска, постоянно пазилъ земята отъ врагове. Така създалъ нашата държава.

— Следъ като си припомниме, какъ се е образувала българската държава, можете ли да кажете, що е държава?

— Държава е обществото, народътъ, който се подчинява на реда и законитѣ въ земята, която населява.

— Законитѣ и земята свързватъ всички хора въ едно цѣло; то е държавата. Значи и безъ земя нѣма държава. А безъ държава има ли земя или земи? Споменете си пакъ за тракитѣ! — Тѣ сж били племена и родове, населващи нашитѣ мѣста, но държава не сж имали. Значи, може до има земи безъ да има на тѣхъ държави. За да не става грѣшка, за каква земя се говори, земята, на която е образувана държавата, се нарича територия.

— Ще узная, дали разбирате, що е държава и територия. Който mine Дунавъ отъ северъ къмъ югъ, въ коя държава ще се намѣри? — Тоя човѣкъ ще се намѣри въ българската държава, въ България. — На чия територия ще стѣпи? — Той ще стѣпи на българска държавна територия. — Кой ще го посрещне на брѣга? — Него ще го посрещнатъ служителитѣ на държавата. — Кои? — Митничари, полицаи, войници. — Да, тѣ пазятъ границитѣ на държавата и изпълняватъ нейнитѣ закони.

Освенъ тия служители, и много други се грижатъ за реда, законитѣ и доброто на държавата. Но единъ най-много се грижи и бди. Кой е той? — Негово Величество Борисъ III, царьтъ на българитѣ. Затова той е глава на държавата или държавенъ глава.

Било е време, когато хората нѣмали държава, а сега иматъ. Защо имъ е държава? — Държавата е полезна за хората, които я населяватъ. — Да се разберемъ! Казахме, че въ държавата трѣбва да има редъ и закони. Защо?

— Редътъ и законитѣ пазятъ хората единъ отъ другъ. — Христосъ е казалъ, че всѣки човѣкъ е нашъ близъкъ, нашъ братъ. Но отнасятъ ли се всички помежду си като братя? — Често се намираатъ хора, които унижаватъ, потискатъ ближния си. — Какъ? — Тѣ се смѣтатъ силни, но може да бждатъ потиснати отъ други по-силни. Мнозина ще страдатъ. — Кой ще се погрижи за потиснатитѣ, за по-слабитѣ? — Сега за по-слабитѣ се грижи държавата. — Споменете си за учрежденията, съ които миналата година се запознахме и ще се сѣтите, какъ се грижи държавата! — Полиция, войска, сж-

дилища, инспекция по труда, болница и много други сж създадени да помагатъ на по-слабия, да го защитятъ. — Какъ? — Чрезъ тия учреждения слабиятъ добива правда. Виждате ли, колко хубава и полезна работа върши държавата!

— Друго. Държавата ни пази отъ неприятели, врагове. Постоянно ни пази и е винаги готова да ни защити. — Сравнете тая защита съ защитата у тракитѣ и славянитѣ безъ държава!

— Трето. Държавата събира много сръдства и може да извършва много работи отъ полза за всички свои хора, безразлично отъ каква народностъ сж. Какви? — Държавата строи и поддържа голѣми гимназии, трудови бюра (чрезъ които използва труда на младежитѣ за нуждитѣ на държавата), желѣзници, параходѣ, копае мини, съче пари.

— Всичко това ползува хората, които населяватъ територията на държавата. Но тия хора иматъ и задължения къмъ държавата: плащатъ данъци, отиватъ войници и трудоваци. Тия хора, които се ползуватъ отъ държавата и иматъ и задължения къмъ нея, сж нейнитѣ граждани и поданици.

— Да разсјдимъ, коя е най-добрата държава! — Най-добрата държава е тая, която принадлежи на народа, който населява територията ѝ. За насъ най-добра държава е нашата, българската държава, България.

— Какво може да стане, когато гражданитѣ на държавата, нейнитѣ поданици, не разбератъ това и не се подчиняватъ на реда и законитѣ ѝ? — Тогава държавата отслабва и може да пропадне. — А като пропадне, що ще стане? — На мѣстото на нашата държава ще се настани друга държава, която ще накара всички да се подчиняватъ на нейния редъ и закони. — Кажете го съ примѣри:

— 1. На мѣстото на българската държава следъ боя при Бѣласица се настанила византийската държава, провалило се първото българско царство. Българитѣ били зле, робували.

— 2. Отслабналата поради много причини и поради неподчинението на богомитѣ, българската държава била нападната и унищожена отъ турцитѣ, провалило се второто българско царство. Настанила се турската държава. Българитѣ пакъ били зле и дълго робували.

— Щомъ примѣритѣ ни показватъ, че когато държавата на единъ народъ пропадне, тогава народътъ е зле, робува, какъ трѣбва да се отнасяме къмъ държавата си? — Ние трѣбва да обичаме държавата си, да се подчиняваме на законитѣ и реда въ нея и да ѝ служимъ вѣрно.

Мара Г. Пенчева,
у-ка въ с. х. Цоневъ-мостъ, Габровско.

РИМСКИ ЦИФРИ.

(Урокъ въ I класъ).

Влизамъ въ класъ — чувамъ голѣма врѣва. Ученици предъ черната дъска спорятъ за нѣщо.

— Какво има, защо не сте по мѣстата си? — питамъ.

— Госпожо, Веселинъ казва, че датата 25.11.1935 не се пише така, а тъй — 25. IX. 1935.

— Кое не одобрява Веселинъ?

— Месеца трѣбва да се пише съ римска цифра — обажда се той.

— А... а! Той сгрѣшилъ римската цифра — вмѣсто XI, писалъ IX.

— Той не познава римскитѣ цифри — обажда се нѣкой.

— Кой ги познава? Защо се наричатъ римски цифри? Още съ какви други цифри си служимъ? — Арабски. Колко сж тѣ?

— А искате ли сега да научимъ нѣщо повече за римскитѣ цифри?

— Искаме, искаме! — обаждатъ се всички.

— Добре, знаете, защо се наричатъ римски цифри, но да видимъ, какъ се пишатъ и защо се пишатъ така. Какъ се пише цифрата едно! Излѣзъ я напиши! Защо ли се пиша така? Тѣй, вглеждайки се въ прѣста, съ който сж показвали броя на предметитѣ, сж дошли до този белегъ. Ами какъ се пише цифрата на числото две? Излѣзъ я напиши. Какъ сж се сѣтили да я напишатъ тѣй? Пакъ по прѣститѣ. Сжщото е и за III. Дали е удобно все съ чертички да пишемъ числата? Защо не е удобно? Напримѣръ, какъ ще напишемъ числото 22? Колко чертички ще трѣбватъ? Така, затова тѣ сж намѣрили начинъ за по-кратко писане. Какъ се пише цифрата петъ? Излѣзъ да я напишешъ! Сѣща ли се нѣкой, защо така се пише? — Защото, като излѣнемъ прѣститѣ на ржката, палецѣтъ и показалеца образуватъ тази форма. — А какъ се пише цифрата десетъ? Какво представя? — Две петици допрѣни съ върховетѣ си. — Знае ли нѣкой, какъ се пише цифрата петдесетъ? Да излѣзе единъ да я напиши! Другъ! На какво прилича? А цифрата сто? — С. — 500? — D. Хиляда? — M. Другъ да излѣзе да ги напише!

Ами ние не казахме нищо за цифрата четири? Кой иска да я напише? За деветъ? Защо така се пише. Пишемъ едно и петъ (едно и десетъ), пѣкъ го четемъ за четири и деветъ? Какво правимъ? — Вадимъ. — Значи, когато предъ една по-голѣма цифра поставимъ по-малка — изваждаме я. — А какъ се пише шестъ? Седемъ? Осемъ? Въ тоя случай какво пра-

вимъ? Значи, когато следъ една по-голъма цифра поставимъ по-малка, събираме ги.

— Да напишемъ цифритъ отъ едно до десетъ. Какво забелязваме? — Че една цифра може да се повтаря последователно най-много три пѣти. Можете ли написа числото 20? — Значи, колко десетици ще пишемъ? — Две. Ами 30? 40? Щомъ не може да се повтаря цифрата четири пѣти, какъ ще я напишемъ? — 50 безъ 10, или какъ? — XL.

По сѣщия начинъ се постѣпва при откриване цифритъ 60, 70, 80, 90, 200, 300, 400 и т. н.

Упражняватъ се да пишатъ различни числа.

— Кои цифри се повтарятъ при всички тѣзи случаи?

— I, V, X, L, C, D, M. — Значи, каквото и число да напишемъ, ще си послужимъ съ тѣзи седемъ основни белези и тритъ правила. Кои бѣха тѣ?

Прави се паралелъ съ арабскитъ цифри и се изтъква неудобството на римскитъ — при смѣтането.

Обобщава се материала, като се записватъ следнитъ правила :

1. Цифритъ I, X и C могатъ да се повтарятъ най-много до три пѣти, като стойноститъ имъ се събиратъ.

2. Всѣка по-малка цифра, поставена отлѣво на друга съ по-голъма стойность, се изважда.

3. Всѣка по-малка цифра, поставена отдѣсно на друга съ по-голъма стойность, се събира (прибавя се).

Домашно упражнение: да напишатъ цифритъ отъ 1—100 и стотицитъ — до 1000.

Йорданъ Марковъ, учитель.

РАЗПРЕДѢЛЕНИЕ НА МАТЕРИАЛА ПО СМѢТАНЕ ЗА I ОТД.

(по холандския методъ *).

1. седмица. § 1. Редене три камъчета или прѣчици едно до друго, едно надъ друго и пр. Показване на 4-5 прѣчици, прѣста, камъчета и пр: Подобни упражнения следватъ и на таблата съ рисунки, докато децата схванатъ, че 1, 2, 3, 4, 5 могатъ да носятъ различни групи предмети.

§ 2. Съ сѣщо такива упражнения децата се запознаватъ съ числата до 10. На таблата се рисуватъ предмети или крѣгчета и се чертаятъ въ най-различни редове.

2. седмица. § 3. Писане на цифритъ до 5 отъ учителя. Числото се изговаря съ думи, а се пише съ цифри; учителятъ

*) Вж. ст. „Новъ методъ по смѣтане“ (методъ на приложната логика) — „Педагогическа практика“, год XIV, кн. 5, стр. 175.

рисува две кръгчета $\bullet\bullet$ и пише цифрата 2; $\bullet\bullet\bullet = 3$; $\bullet\bullet\bullet\bullet = 4$ и т. н.

3. седмица. Учителятъ написва редъ цифри.

$$\begin{array}{ccccccccc} 1 = & 2 = & 3 = & 4 = & 5 = & & & & \\ 4 = & 2 = & 5 = & 1 = & 3 = & & & & \end{array}$$

Ученицитъ поставятъ срещу всѣка цифра нужното число пръчици, или кръгчета, а може и бобчета или желжди; може и на смѣталото на всѣка ось толкова топчета.

4. седмица. § 5 - 6. Сжщата работа съ писане на числата до 10. Като помагала ще се използватъ предмети отъ областитъ по предметно учение. Съ успѣхъ се използва руското смѣтало, бобчета, желжди, шикалки, разни плодове и пр.

Броене на числата до 10 въ правъ и обратенъ редъ. Децата трѣбва да схванатъ числото като нѣщо цѣло.

5. седмица. § 7. Упражнения $\bullet + \bullet = 2$. $\bullet\bullet + \bullet = 3$. и т. н. до 10. Децата четатъ $1+1=2$, $2+1=3$ и т. н.

Комбинации: $\bullet + \bullet = 2$. $\bullet\bullet + \bullet = 3$.
 $1 + 1 = 2$. $2 + 1 = 3$.

§ 8. $|||| + || = 5$. $\bullet\bullet\bullet + \bullet\bullet = ?$

$$|||| + | = 5, \quad 4 + 1 = ?$$

$$\bullet\bullet\bullet\bullet + \bullet = 6. \quad 5 + 1 = ?$$

6. седмица. § 9. Упражнения съ цифри:

$$6 + 1 = \quad 8 + 1 =$$

$$3 + 1 = \quad 4 + 1 =$$

§ 10. Прибавяне по 1 до 10. Събиране съ числото 2.

$$\bullet\bullet\bullet + \bullet\bullet = \quad \bullet\bullet\bullet\bullet\bullet + \bullet\bullet = .$$

7. седмица. Комбинации съ числото 2.

$$\bullet\bullet\bullet + \bullet\bullet = 5. \quad 7 + \bullet\bullet = ?$$

$$3 + 2 = ? \quad \bullet\bullet + ? \quad \text{и т. н.}$$

§ 11. Смѣсени упражнения по параграфитъ 9. и 10:

$$6 + 1 = \quad 4 + 2 = \quad \text{и т. н.}$$

докато децата схванатъ разликата между 1 и 2 и узнаватъ числото 2 като цѣлостъ.

8. седмица. § 12. Почватъ упражненията съ числото 3. Упражнения по §§ 10 и 11. Смѣсени упражнения съ тритъ изучени числа:

$$1 + \bullet\bullet\bullet = ? \quad \bullet\bullet\bullet + 2 = ? \quad 4 + \bullet\bullet\bullet = ? \quad \text{и т. н.}$$

9. седмица. § 13. Така вземаме числата 4 и 5; прибавяне 4 и 5; комбинации съ изученитъ параграфи.

10. седмица. §§ 14 и 15. Сжщото съ числата 7. 8 и 9.

11. седмица. Преговоръ — общи задачи отъ събиране съ числата до 10.

12. седмица. §§ 16 и 17. Изваждане: $10 - 1 =$, $9 - 1 =$, $8 - 1 =$ и т. н. $\bullet\bullet\bullet\bullet\bullet\bullet\bullet\bullet\bullet - \bullet$; $10 - 1 = 9$.

$7 - 2 = \quad ; \quad 9 - 2 = \quad ;$

○○○○○○○○—○○ $7 - 2 = 5$, и т. н.

§ 18. $5 + ? = 9$. Децата да намърят разликата:

14. седмица. Упражненията съ допълване.

$$6 + 2 = \quad 6 - 2 = \quad 5 + 5 = \quad 5 - 5 =$$

Задача: $6 + 3 = \dots$ децата пишат $\bullet\bullet\bullet\bullet\bullet\bullet + \bullet\bullet\bullet =$
Задача: $9 - 3 =$ $\bullet\bullet\bullet\bullet\bullet\bullet\bullet - ?$

16. седмица. § 20. Броене числата до 19. Децата рису-
ватъ 11, 12, 14, 15 . . . и т. н. кръжчета, но така

И. Т. Н.

§ 21. Сжщитѣ упражненія, но придружени съ цифри :

○○○○○○○○○○ ○○ $10 + 2 = 12$. и т.н.

учительтъ дава задача $10 + 5 =$

децата — ○○○○○○○○○○ + ○○○○○ = 15.

Щом като свикнатъ да схващатъ, напр., числото 13 като $10 + 3$, 15 като $10 + 5$. . откриватъ имъ се цифритъ до 19.

18. седмица, § 23. ○○○○○○○○○○ + ○ =

$$10 + 1 = 11.$$
$$\textcircled{\bullet}\textcircled{\bullet}\textcircled{\bullet}\textcircled{\bullet}\textcircled{\bullet}\textcircled{\bullet}\textcircled{\bullet}\textcircled{\bullet}\textcircled{\bullet}\textcircled{\bullet} + \textcircled{\bullet}\textcircled{\bullet} =$$
$$10 + 2 = 12.$$

19. седмица. § 24. Писане цифритъ до 19 безъ помощта на кръжчета ($10 + 1 =$, $10 + 5 =$ и т. н.) въ правъ и обратенъ редъ. Децата трѣбва да откриятъ еднаквостта между $10 + 4$ и $4 + 10$.

Упражнения: Децата пишатъ едно подъ друго 11, 12,
13, 14, така: 11 = ○○○○○○○○○○ + ○

$$10 \quad + 1$$

$12 = \bullet\bullet\bullet\bullet\bullet\bullet\bullet\bullet\bullet + \bullet\bullet$

$$10 + 2.$$

20. седмица. Сжиги упражнения безъ вржчета: $11 = 10 + 1$; за ясность: $15 = 10 + 5$, но $15 = 5 + 10$. Такива упражнения съ всички числа до 20.

21. седмица. 15 — 5 ○○○○○○○○○○○○○○○○○○○ — ○○○○○

15 - 10 00000000000000000000 - 000000000000

Подобни упражнения безъ кръжчета: $15-5=$ $15-10=$
 $16-6=$ $16-10=$ и т. н.

Допълване: $10 + ? = 16$

oooooooooooo + ooooooo 10 + 6 = 16 и т. н.

22. седмица. § 25. Събиране: $\begin{array}{r} 1 + 1 \\ 2 + 1 \\ 3 + 1 \end{array} \left\{ \begin{array}{l} \text{повторение.} \end{array} \right.$

$$8 + 1 = 9.$$

По аналогия: $18 + 1 = 19.$ $17 + 1 = 18.$

$$16 + 1 = 17. \quad 7 + 1 = 8.$$

$$6 + 1 = 7. \quad 13 + 1 = 14; \quad 14 + 1 = 15.$$

23. седмица. Сжщитѣ упражнения — събиране съ 2, 3, 4, 5, по следния редъ: $12 + 3 = 15.$

$$\text{oooooooooooo} \quad \text{oo} + \text{ooo} = 15.$$

$$12 + 3 = 15.$$

$$\text{oooooooooooo} \quad \text{oo} + \text{oooo} = 16.$$

$$12 + 4 = 16.$$

24. седмица. Сжщитѣ упражнения.

25. седмица. § 26. Изваждане.

Учителѣтъ дава задача: $18 - 7 =$

$$16 - 3 =$$

Децата. решаватъ: осемнадесетъ кржгчета безъ седемъ =

$$18 - 7 =$$

шестнадесетъ кржгчета безъ три =

$$16 - 3 = 13.$$

26. седмица. Сжщитѣ упражнения безъ кржгчета.

$17 - 5 =$; $19 - 9 =$; $18 - 6 =$; и т.н. съ всички числа до 19.

27. седмица. Събиране съ преминаване 1 до 20. Това е най-трудната работа. Отъ правилното ѣ разрешение зависи и по-сложното смѣтане.

$6 + 7 = 13.$ Броене до 13. Тука се образува десетицата

$$6 + 4 = 10.$$

$$\text{oooooooo} + \text{oooo} + \text{ooo} \quad 7 - 4 = 3.$$

$$6 + 4 + 3 = 13. \quad 10 + 3 = 13.$$

28. седмица. За улеснение отначало ще постъпваме така:

$$9 + 4 = ?$$

$$9 + \text{o oooo} = 13. \quad 9 + 4 = 13.$$

$$9 + 7 + ? \quad 9 + \text{o ooooo} = 16; \quad 9 + 7 = 16.$$

Тука числото, което допълва 10, бѣ 1; следъ като се упражни добре, минава се къмъ числото 2 и т.н.

$$8 + 3 = ? \quad 8 + \text{oo o} = 11. \quad 8 + 3 = 11$$

$$8 + 7 = ? \quad 8 + \text{oo ooooo} = 15, \quad 8 + 7 = 15.$$

Комбинираща се и съ едно.

Съ числото 3, като се комбинира съ 1 и 2 до 9.

29. седмица. § 28. Изваждане съ преминаване

$11 - 6 = ?$ единадесетъ кржгчета безъ шестъ кржгчета

$$11 - 6 = 5.$$

Децата да разбератъ, че отъ 11, първо ще вземе 1, отъ $12 - 2$, отъ $13 - 3$ и т.н.

§ 29. $7 + ? = 15.$

$$7 + \text{ooo ooooo} = 15. \quad 7 + 8 = 15.$$

$$9 + ? = 12; \quad 9 + \text{o oo} = 12; \quad 9 + 3 = 12.$$

30. седмица. Сжитѣ упражнения безъ помощта на кржгчета.

$$9 + ? = 13$$

$$8 + ? = 15.$$

Комбинации: напр., 4 7 | ученицитѣ: $4 + 7 = 11.$

Сжщото съ различни числа: $11 - 4 = 7.$

$$7 - 8 \quad 7 + 8 = 15. \quad 15 - 8 = 7, \quad 15 - 7 = 8 \quad | \quad 11 - 7 = 4.$$

31. седмица. Преговоръ. Обръща се внимание да се схванатъ едваквоститѣ въ противоположнитѣ случаи:

$$9 + 6 = \quad 13 + 4 = \quad 12 - 7 = \quad 6 + 6 =$$

$$9 - 6 = \quad 13 - 4 = \quad 12 + 7 = \quad 6 - 6 =$$

Родно село.

Живо,

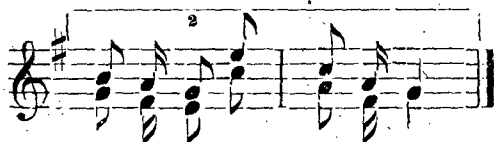
Вас. П. Нешевъ

1. Пѣтъ се ви-е презъ по-ле-то и се гу-би на-да-лекъ

— задъ го-ри-сти-тъ ба-и-ри димъ се ви-е тънѣкъ лекъ;

димъ се ви-е тънѣкъ лекъ.

5. Тамъ е мойто селце родно— 3. Тѣсна уличка завива
Околъ малката рѣка Тамъ презъ дървения мостъ,
Бедни кжщички се трупатъ, } 2 Какъ вълнувамъ се когато) 2
Като баби на тлъка. } 2 Видя тоя изгедъ простъ!) 2

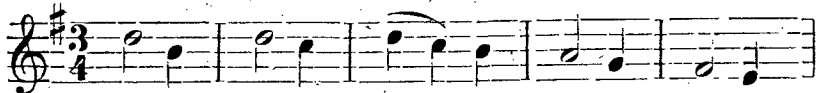
4. Тамъ е мойта родна кжща,
Тамъ е моя кжтъ свещенъ,
Дето родна речъ научихъ, } 2
Дето видѣхъ първи день!) 2

Ел. Пелинъ.

Зима.

Валсъ.

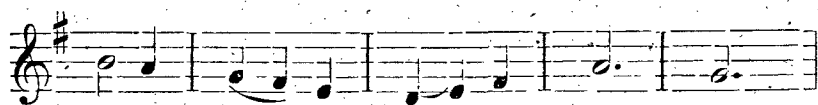
Беню Тотевъ

Зи-ма, зи-ма! Вредъ снѣ-жин-ки па-дагъ

отъ не-бе-то. Зи-ма, зи-ма, но-ва

ра-дось ве-се-ли сѣрд-це-то.

тра ла ла ла ла ла, тра ла ла

Тра ла ла ла ла ла ла тра ла ла ла

ла ла ла тра ла ла ла ла ла ла

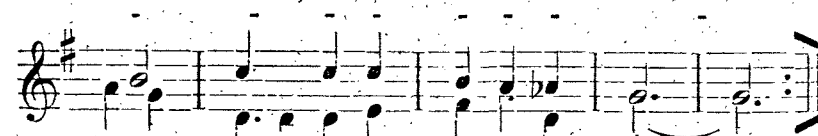

ла ла ла, тра ла ла ла ла ла ла ла —

тра ла ла ла ла ла

тра ла ла ла ла ла ла, тра ла ла ла ла

ла ла, тра ла ла ла ла ла ла ла

2. Снѣжни топки хвъркатъ вече, 3. Зима, зима! Ти се мръщишъ.
 Гонятъ се децата, Кой ли пъкъ те хае!
 И шейничкитѣ плъзнаха — Ти си лоша, но юнака
 Викъ до небесата. Не ще и да знае.
 Тралала и пр. Тралала и пр.

Ек. Вл. Манчева.

Зимна пѣсень.

Умѣрено.

Кир. Н. Пантилеевъ

Ми-ли ху-ба - ви снѣ - жин-ки ле - ко
 се ро - н: - те. Ни-ви дво-ри - ща гра-
 дин-ки ве - че по - бѣ - ле - те.

2. Че следъ малко зимни хали,
 Лудо ще завѣятъ;
 А безъ вази семената,
 Какъ ще уцѣлѣятъ!

С. Дриновъ.

Всичко ми е готово

Бързичко.

Пан. Бояровъ

Имамъ си кал- па-че здраво имамъ и цър-

ву - ли И отъ ни- що се не пла- ша,
вѣ- тѣръ не - ка бру - ли.

2. И кожухче имамъ ново — 3. Па и вълнена торбича
Какъ ми то прилѣга! Имамъ за школото;
Вѣтѣрътъ студенъ отъ него Цѣла зима тамъ ще ходя —
Три дни чакъ ще бѣга! Въ него е доброто!

Л. Бобевски.

Честита нова година.

(Народна мелодия).

Бързо. В. П. Нешевъ

1. Че-сти-та но-ва -го- ди-на,
ста-ра-та ми на — за - ми - на; ми-на.

2. Новата дойде съ шейната 4. На леля Ваня герданче,
Даръ да дарува децата: На кака Рачка фистанче,
3. На кака Янка жълтичка, 5. А пъкъ на мене донесе
На бате Гило абичка, Подаръкъ хубавъ, чудесенъ,
6. Торбичка пълна съ тетрадки,
Писалки, книжки и сладки.

А. Душковъ.

Изъ училището и живота.

У насъ.

Министърътъ на просвѣщението къмъ учителството. М-рътъ на народн. просвѣщ. г. Мих. Иововъ е отправилъ къмъ учителството окръжно-позивъ, въ което казва:

„Поемайки поста министъръ на народното просвѣщение, азъ ще продължа дейността на моитѣ предшественици, като се старая да насочвамъ народната просвѣта по пътя на съвършенството и съ огледъ на нуждитѣ на времето и нашитѣ, български условия, които изискватъ предимно компетентни и дѣлови хора. Въ тази дейностъ ще разчитамъ натѣлно на всестранното и доброжелателно сътрудничество на всички труженици на благородното просвѣтно дѣло, сътрудничество, безъ което и най-добритѣ пожелания биха останали неосществени. Въ името на това толкова необходимо сътрудничество азъ си позволявамъ да отправя следнитѣ кратки и въ главни линии напѣтствия, които единствено, споредъ мене, могатъ да го осигурятъ и да го направятъ по-резултатно.

Известно е, че дѣлото на обучението е дѣло на възпитание. Давайки за това вашитѣ познания, насаждайки дълбоко, системно и чрезъ познатитѣ вамъ педагогически методи и сръдства въ ума на вашитѣ възпитаници здрави и твърди знания, вие трѣбва да развивате у тѣхъ още полезни навици на волята имъ, на характера имъ и на тѣлото имъ, за да създадете оная душевна хармония, която прави цѣлостна личността. На родината сж нуждни както учени хора, така и формирани човѣци, дѣлови личности.

За да се постигне това, за да станете господари на душата на възпитаницитѣ си, нужна е обичъ къмъ тѣхъ, обичъ, която въ никакъвъ случай не изключва желаната законна строгостъ, взискателностъ и законни санкции срещу нарушителитѣ и неизпълнителитѣ на вашитѣ въздействия. Безъ подобна обичъ, нѣма успѣхъ; въ чистата душа може да се проникне само съ чисти и благородни намѣрения, безъ озлобление и ненавистъ. Иначе първата ще бжде затворена и непристъпна за въздействие, за обработване. Най-силното сръдство за въздействие е примѣрътъ. Както досега, така и занапредъ вие, въ рамкитѣ на вашето служебно положение, ще продължавате да бждете живиятъ примѣръ на вашитѣ възпитаници, примѣръ, който ще ги увлича къмъ системността, къмъ благородното, къмъ възвишеното. Най-последно, едно въодушевление отъ вашето дѣло, което ще ви даде възможностъ да проявите желанитѣ и непрекъснати усилия, както и едно дълбоко съзнание за голѣмата отговорностъ, която поемате предъ сѣдинитѣ на страната и която ще ви отклонява всѣки пътъ отъ

опасни посоки и увлечения, трѣбва да ви ръководи въ вашата ценна за родината дейность.

Азъ зная, че вие и досега сте спазвали тия основни начала за една полезна и почтена работа, въ полето, на което сте се посветили да служите. И ако ви ги посочвамъ сега, това го правя, не за да ви кажа нѣщо ново, а за да ви напомня онова, което понѣкога често се забравя.

Зная сжщо, че вие ще работите, както и досега, при много тежки морални и материални условия, които наистина азъ ще се старая, въ рамките на моите възможности, да облекчавамъ, но все пакъ, главно, ще разчитамъ на вашия познатъ и доказанъ вече идеализъмъ, който ще преодолѣе тяжестите на българската действителность и ще насочва, както и досега, просвѣтното дѣло въ родното училище съ още по-голяма енергия, съ по-голяма компетентность, съ по-голямъ ентузиазъмъ къмъ по-щастливи и по-радостни хоризонти. Съ тази вѣра, азъ желая на всички ви здраве и бодрость въ предстоящата ви работа за Царя и Родината“.

Министърътъ на просвѣщението къмъ учениците. Следъ окръжното-позивъ, отправено до учителството, мрътъ на народното просвѣщение г. Мих. Иововъ е отправилъ окръжно и до учениците.

Въ окръжното се казва: „Стѣпвайки на поста министъръ на народното просвѣщение, азъ се радвамъ, че влизамъ въ по-близъкъ душевенъ контактъ съ васъ — надеждата и гордостта на българския народъ. Вашите бащи и вашите майки, цѣлиятъ български народъ желае да подготвите по-щастливъ, по-радостенъ день за България. Като добри, признателни, тѣхни деца, вие трѣбва да оправдаете тѣхните желания, тѣхните очаквания. Трѣбва да не забравяте, затова, първо, че вие сте, както ученици, така и синове и дѣщери на вашите родители, подготвящи се граждани, родолюбиви българи, че трѣбва да бъдете и добри човѣци, и второ, че вие имате за сега по-малко права и повече длѣжности, които трѣбва да изпълните, за да осъществите желания день.

Азъ ще напомня само нѣкои отъ тия длѣжности: като ученици, поглѣщайте жадно, насаждайте дълбоко знанията, които вашите учители ви преподаватъ, търсете мѣстото имъ въ живота и ги прилагайте сръчно въ него, защото само така вие ще направите този вашъ животъ вълень и неговиятъ строежъ сигурень, а заедно съ това ще облекчите и живота на народа и държавата.

Вѣрвайте въ вашите учители-възпитатели, слушайте ги безусловно, изпълнявайте всичко онова, което ви преподаватъ, бъдете признателни и лоялни къмъ тѣхъ, защото, следъ вашите родители, тѣ сж най-големите ви доброжелатели, които крепятъ здравето ви и формиратъ душата ви.

вения път. Само по такъв начинъ ще се усвои учебната материя и „учителят ще може да работи евристично“.

Григоръ Ивановъ

Д-ръ Д. Гиневъ — Цѣлостно или сукцесивно (синтетично) четене. (сп. „Образование“, кн. 7 — 8, год. III, стр. 386).

Отъ четвъртъ вѣкъ д-ръ Гиневъ съ ржководства, статии и реферати се мъчи да убеди българското учителство, че най-естественъ методъ за началенъ четмописъ е синтетичниятъ — методътъ на звукоподражанията. Само по тоя методъ, споредъ него, първацитъ могатъ да усвоятъ четивната техника, да се научатъ да четатъ правилно и плавно.

Редица опити, обаче, и въ чужбина и у насъ опровергаватъ тоя възгледъ, като напълно неоснователенъ. Синтетичниятъ методъ се гради на погрѣшни основи: той не държи смѣтка нито за природата на ученика — първакъ, нито за същността на процеса на началното четене. Затова той се замѣства или съ аналитичния, или съ аналитико-синтетичния методъ.

Г-нъ д-ръ Гиневъ се опълчва и противъ двата метода. Той смѣта, че аналитичниятъ методъ (методътъ на цѣлостните думи) е „бичъ за първацитъ“ и води борба срещу него тъкмо, когато последния се въвежда не само въ училищата на народи, които иматъ историко-етимологиченъ правописъ (англичани, французи), но и въ училищата на народи, които си служатъ съ фонетиченъ правописъ (руси, чехословаци, испанци и др.). Видни западноевропейски педагози и методици, като д-ръ Дотрансъ, д-ръ Клапаредъ, проф. Пшихода, въ свои добре обосновани трудове посочватъ голѣмитъ предимства на аналитичния методъ предъ синтетичния.

Г-нъ д-ръ Гиневъ, обаче, въ гореозаглавената статия вѣрва, че методътъ на цѣлостните думи е вече пропадналъ на практика... „Борбата — казва той — срещу бича на първацитъ — американската (цѣлостната) метода по първото четене, въ която борба взехъ най-предно мѣсто, е завършена вече“.

Дано е така! Дано не се чуе дума вече за този „бичъ“!

Но отъ каква „практическа гледна точка“ г. Г. разглежда поставената тема и съ какви свои опити доказва това?

Д-ръ Г. твърди, че началното четене, па и това на упражнения четецъ, е и си остава за винаги единъ сукцесивенъ (защо ли пъкъ този новъ терминъ?) процесъ — едно последователно, въ по-бавенъ или по-бързъ темпъ, свързване на гласовѣтъ отъ дадена дума“ (стр. 386). Какви опити и кога ги е правилъ, г. Г. не казва. А проф. Бонгерсъ счита за недоказано, че новѣкъ научава речъта — думитъ — буква по

се грѣши при четенето, трѣбва да се звукува. Който чете на догадки, грѣши. И тукъ ще посочимъ твърдението на проф. Льовенфелдъ: „Законътъ за асоциацията по последовностъ между често получавани и репродукцирани впечатления важи както за зрителнитѣ впечатления, така и за слуховитѣ представи на думитѣ. Група отъ букви въ една дума, която е четена много пѣти, ще си създаде, значи, като зрителна представа по-здрава асоциация въ нашата паметъ, отколкото буквитѣ въ по-рѣдко четени думи. Именно тази здрава асоциация на буквитѣ въ думата ни дава възможностъ да я запомнимъ като цѣло (като картина на предметъ), когато паметта е до-толкова отслабнала, щото вече не може да ни припомни зрителната представа на думата чрезъ постепенно фиксиране и възприемане буквитѣ една по една. Ние можемъ да четемъ по фирмитѣ на зданията отдалечъ познати имена, когато непознатитѣ не можемъ да прочетемъ даже по-отблизо. Значи, ние прочитаемъ познати думи по общото очертание, по изгледа имъ, а не буква по буква. Познати думи и изрази ние можемъ да четемъ лесно, колкото и неясно да сѣ написани тѣ, когато съвсемъ непознати думи трѣбва да буквувашъ“.

Значи, и съ тая си статия г. Г. не доказва: 1) че четенето не е цѣлостно, 2) че грѣшимъ при четенето, защото не звукуваме и 3) че четемъ правилно погрѣшнитѣ думи, защото сме запомнили цѣлостния образъ на думитѣ.

Отъ 1933 год., когато изнесохъ предъ конференцията въ Варна рефератъ върху сжщността на цѣлостното четене¹⁾, и г. Г. се опита да говори, изтекоха повече отъ две години, а той още не се е заинтересовалъ да проучи сжщността на метода на цѣлостното четене, за да не търси „трагично положение“ въ оня четецъ, който ще чете по образи дадено четиво.

Мих. Д. Николовъ.

1) Вижъ книжката ми „Естественъ методъ на началенъ четмописъ“, 1935 г.

ПЕДАГОГИЧЕСКА ПРАКТИКА

година XV (1935—1936).

Дава статии върху приложбата на съвременните педагогически искания въ първоначалното училище и прогимназията, разглежда всички течения и прояви, които целят обновата на училището; поднася практически материали, съ които може да се подпомага учителското творчество въ училищното обучение и възпитание.

Излиза всъки месецъ отъ 1 октомврий 1935 год. до 1 юний 1936 год. — **8 книги годишно.**

Годишенъ	1) За България . . .	80 лева.
абонаментъ:	2) За Чужбина . . .	120 лева.

Абонаментътъ се предплаща.

Настоятелъ на „Педагогическа практика“ може да бжде всъки, учителъ, който запише най-малко 5 абоната. На настоятели и книжари се прави 20% отстъпъ отъ абонамента.

Непредплатени поръчки не се изпълняватъ.

Всичко, що се отнася до списанието — писма, пари и ржкописи — се изпраща на адресъ: **Антонъ Борлаковъ, ул. В. Левски, 12, гр. Варна.**

Отъ администрацията на „Педагогическа практика“ могатъ да се доставятъ следнитъ книги:

1. Ал. Кръстевъ — **Коледарски пѣсни** . . 10 лв.
2. Добри Христовъ — **Рой звездици. Часть I.**
Пѣсни за първоначалнитъ училища. 20 лв.
3. Добри Христовъ — **Рой звездици. Часть II.**
Пѣсни за прогимназиитъ 20 лв.
4. Н. Беневъ — **Ниво езикознание.** Ржководство съ теория и практика по граматика, четене и писане 12 лв.

За поръчки повече отъ 100 лв., се прави отстъпъ 30%.

Абон. № 1728

До Госп.

Главния

учителъ

с. Арбанаси

Гор. Орбеховска околия

Абонаментният номеръ и точният адресъ на абоната трѣбва да се посочватъ винаги, когато се изпращатъ суми срещу абонаментъ, когато се искатъ промѣни на адреси, неполучени книжки или каквито и да е справки отъ редакцията или администрацията на списанието.

Неполучени книги трѣбва да се искатъ веднага следъ получаването на най-близката следъ тяхъ книга.

Когато се изпращатъ суми съ пощенски записъ, трѣбва да се съобщава съ отдѣлно писмо, за коя годишна на списанието и за кои абонати се изпращатъ тѣ.

Въ „Педагогическа практика“ може да сътрудничи всѣки учителъ, който съ перото, мисълта и практиката си може да бжде полезенъ на учителството и училището.

Ръкописитѣ трѣбва да бждатъ написани само на едната страница на листоветѣ чисто, четливо и съ официалния правописъ.